

T.C.
ANAkkALE ONSEKİZMART ÜNİVERSİTESİ
SOSYALBİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

ANAkkALE VE ÇEVRESİNDEKİ ROMA ASKERİ KOLONİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. M. Fatih YAVUZ

Hazırlayan
Olçay TURAN

anakkale–2008

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne
OlcaY TURAN'a ait "Çanakkale ve Çevresindeki Roma Askeri Kolonileri" adlı
Çalışma, jürimiz tarafından Tarih Anabilim Dalında
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

(İmza)
Başkan Prof. Dr. Zerrin Ginal
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

(İmza)
Üye Yrd. Doç. Dr. M. Fatih Yılmaz
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı (Danışman)

(İmza)
Üye Doç. Dr. Turen Tokoglu
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

(İmza)
Üye Yrd. Doç. Dr. Muhammet Erat
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

(İmza)
Üye Yrd. Doç. Dr. Ali Şahin
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

ÖZET

Çanakkale ve Çevresindeki Roma Askeri Kolonileri adlı tez çalışması antik çağda Troas olarak adlandırılan bölge üzerinde yer alan Alexandria Troas ve Parion kentlerine Roma tarafından koloni statüsü verilmesinin nedenlerini incelemeyi amaçlar. Bugüne kadar Alexandria Troas ve Parion kentleri ile ilgili olarak pek çok çalışma yapılmış olmasına karşın, bu iki kente Roma tarafından ne amaçla koloni statüsü verildiğini gösteren bir çalışma yapılmamış olması bu teze başlamada önemli bir etken olmuştur. Roma kolonizasyon politikası bir bütün olarak incelendiğinde, Roma'nın çeşitli bölgelerde kurmuş olduğu koloniler vasıtası ile ulaşmaya çalıştığı üç temel amacının var olduğu görülmektedir. Bunları önem sırasına göre askeri, ekonomik ve sosyal hedefler olarak sıralamak mümkündür. Alexandria Troas ve Parion kolonilerinin Hellespontos boğazı üzerindeki stratejik konumları, sahip oldukları geniş ve zengin topraklarından dolayı Roma bu iki kente koloni statüsü vermiştir.

Roma Alexandria Troas ve Parion kentlerine koloni statüsü verirken yalnızca kendi çıkarlarını göz önünde bulundurmamış, kentlerin gelişmesini sağlayacak bazı tedbirler de almıştır. Alexandria Troas ve Parion kentlerine Roma tarafından koloni statüsü verilmesini takip eden yıllarda kentlerin refah ve gönencinin artmış olması, Roma'nın yerli halkın çıkarlarını da gözeterek Troas bölgesinde koloniler kurmuş olduğunu gösterir.

ABSTRACT

The thesis named “Roman Military Colonies in and around Çanakkale” aims at researching into the reasons why the cities Alexandria Troas and Parion situated in the area called ‘Troas’ in the antiquity was given the ‘colony’ status by the Roman Empire. The fact that there is no research carried out into why these cities were given ‘colony’ status by Rome although a large number of studies have been carried out about Alexandria Troas and Parion is an important factor to initiate this thesis. If Roman colonization policy is examined, one can come across three main aims which Rome tried to achieve through the colonies that it established in various lands. These aims are, from the most important to the least, military, economic and social ones. Due to Alexandria Troas and Parion’s strategic position on the Hellespont, and their vast and fertile soil, Rome gave ‘colony’ status to these two cities.

While giving ‘colony’ status to Alexandria Troas and Parion, Rome not only followed its own interest but also took some precautions to take these cities further. The fact that Rome increased the welfare and prosperity of these cities following the years it gave ‘colony’ status to Alexandria Troas and Parion shows that Rome established colonies in the Troas district favouring also the interest of the local people.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	v
HARİTALAR LİSTESİ	vi
ÖNSÖZ	vii
1. GİRİŞ	1
1.1. Roma Öncesi Kolonizasyon Hareketleri	1
2. ANA HATLARIYLA ROMA KOLONİZASYON HAREKETİ	7
2.1. Roma Kolonizasyon Hareketinin Nedenleri ve Karakteri	7
2.1.1. Roma Vatandaş Kolonileri	14
2.1.2. Latin Kolonileri	15
2.2. Roma Kolonizasyon Tarihine Kısa Bir Bakış	15
3. ROMA ORDUSU VE VETERANLARIN DURUMU	24
3.1. Roma Ordusu	24
3.2. Veteranlar	28
4. ÇANAKKALE VE ÇEVRESİNDEKİ ROMA ASKERİ	
KOLONİLERİ	33
4.1. Çanakkale ve Çevresinin Tarihi Coğrafyasına Kısa Bir Bakış	34
4.2. Çanakkale ve Çevresindeki Roma Kolonizasyonunun Askeri Nedenleri	40
4.3. Çanakkale ve Çevresindeki Roma Kolonizasyonunun Ekonomik Nedenleri	46
4.4. Yerli Halkla Veteranların İlişkileri	51
5. ALEXANDREİA TROAS	54
5.1. Kentin Konumu	54
5.2. Kentin Tarihi	54

6.	PARİON	60
6.1.	Kentin Konumu	60
6.2.	Kentin Tarih	60
	DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	64
	KAYNAKLAR	67
	HARİTALAR	

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
Bkz.	Bakınız
km.	Kilometre
M.Ö.	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra
s.	Sayfa
Syr.	Syrian War
v.b.	Ve Benzeri
Vol.	Volume

HARİTA LİSTESİ

HARİTA I	Yunan ve Fenike Koloni Yerleşimleri
HARİTA II	Roma Hâkimiyetinin Anadolu'daki Yayılışı
HARİTA III	Roma İmparatorluğu
HARİTA IV	Küçük Asya
HARİTA V	Hellespontos ve Troas
HARİTA VI	Troas

ÖNSÖZ

Antik çağlarda Troas olarak adlandırılan Çanakkale ve çevresi, tarihin neredeyse her döneminde önemini korumuştur. Bununla beraber özellikle eskiçağ tarihi açısından bölgede yapılan çalışmaların büyük bir kısmının pre- historik dönemlerden başlayarak Helenistik dönem sonuna kadarki bölümü kapsadığı görülmektedir. Troas bölgesinde 500 yıla yakın bir süre boyunca hâkim olmuş Roma'nın bölge üzerindeki faaliyetleri konusunda yapılmış ya da yapılmakta olan çalışma sayısı oldukça azdır.

Çanakkale ve Çevresindeki Roma Askeri Kolonileri adlı tez çalışmasında Roma'nın bir şehir devletinden bir dünya devleti haline gelmesinde önemli bir etkisi olduğu anlaşılan Roma kolonilerinin bölge üzerindeki siyasi, ekonomik ve sosyal etkisi incelenmiştir.

Çanakkale ve Çevresindeki Roma Askeri Kolonileri adlı tez çalışmamda yardımlarını esirgemeyen danışmanım Yrd. Doç. Dr. M. Fatih Yavuz'a, desteğini her zaman hissettiğim hocam Prof. Dr. Zerrin Günal'a sonsuz teşekkür ederim. Gerek yaptığım araştırmalar sırasında gerekse de araştırma sonuçlarının değerlendirilmesinde beni her zaman destekleyip, yardımlarını esirgemeyen Öğrt. Gör. Reyhan Körpe'ye teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca tüm öğrenim hayatımda olduğu gibi bu çalışmam sırasında da yanımda olan ve desteklerini esirgemeyen aileme ve arkadaşlarıma bir kez daha teşekkür ederim.

Olcay TURAN

Aralık 2007

ÇANAKKALE

1. GİRİŞ

1.1. Roma Öncesi Kolonizasyon Hareketleri

Kentlerin kurulduğu bölgelerin insanların ihtiyaçlarını karşılayamaması üzerine, insanlar yaşamlarını sürdürebilecekleri yeni yerler aramak zorunluluğu hissetmişlerdir. Bu durumun bir yansıması olarak tarihin farklı dönemlerinde bazı toplumlar artan nüfus karşısında toprakların yetmemesine ek olarak, ekonomik ve bazı siyasi sebeplerden ötürü koloniler kurma yoluna gitmişlerdir. Özellikle eskiçağ tarihi içerisinde Roma kolonizasyonu haricinde en önemli kolonizasyon hareketleri Fenike ve Yunanlılar tarafından meydana getirilmiştir.

Eskiçağ tarihinde ortaya çıkan ilk önemli kolonizasyon hareketi Fenikeliler tarafından meydana getirilmiştir. Antik çağ yazarlarına göre Fenike kolonizasyonu, Yunan kolonizasyonundan daha önce başlamıştı. İlk Fenike kolonilerinin ortaya çıkış tarihi M.Ö. 12. yüzyıla kadar uzanmaktaydı¹. Cadiz²'in kuruluşu M.Ö. 1110 yılına tarihlendirilirken, Utica³'nın kuruluş tarihi ise M.Ö. 1101 yılına tarihlendirilmektedir. Buna karşın Diodoros, Cadiz kurulmadan önce Afrika kıyılarında pek çok Fenike kolonisinin bulunduğunu bildirmektedir⁴. Fenike kolonizasyonunun çeşitli nedenleri vardır. Bu nedenler arasında en önemlileri Fenikeliler'in yaşadıkları bölgenin coğrafi koşulları ve çevredeki siyasi yapıların bölgeye olan etkileridir. Fenikelilerin yaşadıkları bölge, tarıma uygun olmayan dar bir kıyı şeridinden ibaretti. Bu sebeple Fenikeliler ticarete ve bunun sonucunda kolonizasyon hareketine başlamışlardır. Bu duruma ek olarak bölge Mezopotamya'daki merkezi güçlerin kaynaklara ulaşmak amacıyla kullandıkları liman durumundaydı. Bu sebeple bölgede yaşayanlar merkezi güçlerin ihtiyaçlarını

¹ Sabatino Moscati, **Fenikeliler**, Dost Kitabevi, Ankara 2004, s. 138.

² Velleius Paterculus, **Compendium of Roman History**, ed., F. W. Shipley, Loeb Classical Library, London 1924, 1,3.

³ Plinius, **Naturalis Historiae**, ed., H.R. Rackham, Loeb Classical Library, London 1958, XVI,216.

⁴ Diodoros, **Bibliothèque Historique**, Loeb Classical Library, London 1983, V,20.

gidermek amacıyla ticaret ve kolonizasyona yönelmişlerdir. Özellikle Asurlular ihtiyaç duydukları kaynaklara ulaşmak için Fenikelileri kullanma yoluna gitmişlerdir⁵. Belirtildiği gibi Fenikeliler'in ve sonrasında Kartaca'nın kolonizasyon politikası daha çok ticari amaçlıydı. Bu sebepten dolayı fetih amacı taşıyor, kalıcı yerleşimler kurulmasını ya da kitlesel bir göç hareketini gerektirmiyordu. Bununla beraber bu tarz bir yayılmanın ardından hiçbir şekilde göç veya fetih hareketinin gelmediği söylenemez⁶. Yapıları itibariyle Fenike kolonilerini Yunan kolonilerinden ayıran en büyük özellik ise Fenike kolonilerinin ana şehirlerinin doğrudan doğruya egemenliği altında bulunmalarındır. Fenike kolonileri, ticari ve ekonomik olarak ihtiyaçlarını karşıladığı sürece elde tutulan pazar yerleriydi. Buna karşın Yunanlılar kurdukları kolonileri bir yurt olarak kabul etmişler ve bu sebeple gerektiğinde tüm dış güçlere karşı buraları savunmuşlardır⁷. Fenikeliler, Yunanlılar'dan önce kolonizasyon hareketine başlamış olmalarına karşın M.Ö. 8. yüzyıldan itibaren Fenike kolonileri Yunan kolonileri karşısında gerilemeye başlamış, hatta bazı yerlerde üstünlüklerini tamamen kaybetmişlerdir⁸.

Eskiçağ tarihi içerisindeki en önemli kolonizasyon hareketi ise Yunanlılar tarafından yapılmıştır. Yunan kolonizasyon hareketini üç bölümde incelemek mümkündür. İlki, Dor ve İon kökenli göçmenlerin Kıta Yunanistan'dan hareketle Ege adaları ve Batı Anadolu sahillerinde kurdukları kolonilerdir. İkincisi, Yunanlılar'ın M.Ö. 8. yüzyıldan başlayarak M.Ö. 5. yüzyıl sonlarına kadar Karadeniz ve Akdeniz sahillerine kurdukları kolonilerdir. Son dönem Yunan kolonizasyonu ise Makedon kralları içerisinde özellikle Büyük İskender'in doğudaki fetihleri sonrasında kurduğu kentlerdir. Büyük İskender'in ölümü sonrası generalleri onun politikasını sürdürmüşlerdir⁹. Buna karşın ilk Yunan kolonizasyonunun başlangıcı Dor ve İonların kolonizasyon hareketinden de öncesine Kıta Yunanistan'da kurulmuş olan Minos ve Myken uygarlıklarına kadar gitmektedir. İlk

⁵ Maria Eugenia Aubet, **The Phoenicians and The West**, Cambridge University Press, Cambridge, 2001, s.70.

⁶ Sabatino Moscati, **a.g.e.**, s. 148.

⁷ Arif Müfit Mansel, **Ege ve Yunan Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2004, s. 160.

⁸ Arif Müfit Mansel, **a.g.e.**, s. 160-161.

⁹ Aubret Gwynn, "The Character of Grek Colonization" , **Journal of Hellenic Studies**, Vol 38, 1918 s. 88.

defa bu dönemde ortaya çıkan kolonizasyon hareketi Karanlık devirler sonrası Yunanlı kolonistlere rehber olması açısından oldukça önemli olması nedeniyle bu devir kolonizasyon hareketine de değinmek gerekmektedir.

Girit merkezli Minos uygarlığı M.Ö. 15. yüzyıl ortalarından itibaren bölge üzerindeki siyasi ve ekonomik üstünlüğünü yitirdi¹⁰. M.Ö. 1400–1200 yılları arasında Minos’un ortadan kalkmasıyla bölge üzerindeki hâkimiyeti Hellas’daki Myken Akhaları doldurmuştur¹¹. Gerçekte Mykenler M.Ö. 2. binyılın ortalarından itibaren Doğu Akdeniz ve Batı Anadolu kıyılarına ticaret kolonileri kurmaya başlamışlardı. Arkeolojik kanıtlara göre M.Ö. 16. yüzyılda Miletos’da bir Aka kolonisi kurulduğu görülmektedir. Bu tarihten itibaren Miletos dışında Ephesos, Müskebi, Colophon, Smyrna ve Klazomenai gibi yerlerde de Aka yerleşimlerine rastlanmaktadır¹². Geç Tunç Çağı sonlarına doğru Batı Anadolu’ya koloniler kurmak için gelen Akalar’ın izlerine Hitit kaynaklarında da rastlanmıştır¹³. Bununla beraber bu güçlü ve dinamik uygarlık M.Ö. 13. yüzyıl sonlarına doğru yayılma gücünü ve Akdeniz’deki ticari hâkimiyetlerini kaybetmeye başladı¹⁴. Myken uygarlığına son darbeyi M.Ö. 12. yüzyıldan itibaren Balkanlar üzerinden harekete geçen Deniz Kavimlerinin bir kolunu oluşturan Dorlar indirmişlerdir. Kendilerinden daha ilkel bir düzeydeki ulusların istilasına dayanamayan Akalar, kollar halinde Batı Anadolu kıyıları boyunca göçmeye başladılar. Bunları bir süre sonra Dorlar takip etti¹⁵. M.Ö. 11. yüzyıldan M.Ö. 8. yüzyıla kadar süren göçlerin mahiyeti konusunda kesin bilgiler bulunmamaktadır. Yunanistan’dan Batı Anadolu’ya göç eden Yunanlılar, Aioller, İonlar ve Dorlar olmak üzere üç gruptan meydana gelmekteydiler. Attika’dan yola

¹⁰ John Boardman, *The Greek Overseas: The Early Colonies and Trade*, Thames and Hudson, London 1964, s. 27; M.I. Finley, *Early Greece: The Bronze and Archaic Ages*, London 1970, s. 44–46.

¹¹ T.J. Dunbabin, *The Greeks And Their Neighbours*, London 1957, s.17; Boardman, *a.g.e.*, s. 39, 42; Finley, *a.g.e.*, s. 47 - 57

¹² John Boardman, *a.g.e.*, s. 46-56; M.I. Finley, *a.g.e.*, s. 52-53; Ö.Çapar, “Ege Göçleri ve Sonrası Batı Anadolu”, *Anadolu Demir Çağları (I. Demir Çağları Sempozyumuna Sunulan Bildiri)*, İzmir 1987 s. 47-57.

¹³ Hititler, Akalar için Ahhiyava kelimesini kullanmaktaydılar. Bilgi için bkz O.R. Gurney, *The Hittites*, Bungay, Suffolk 1981, s. 48; ayrıca bkz J.G. Macqueen, *The Hittites and Their Contemporaries in Asia Minor*, London 1986, s. 39.

¹⁴ Veli Sevin, “Anadolu’da Yunanlılar”, *Görsel Anadolu Ansiklopedisi*, Görsel Yayınlar 1982, s. 210.

¹⁵ Veli Sevin, *a.g.m.*, s. 211.

çıkan İonlar, İzmir körfezinden Mandayla körfezine kadar olan alana yerleştiler ve buralara kendi isimlerini verdiler¹⁶. Yunanistan'daki Boiotia ve Thessalia'dan yola çıkan Aioller ise Lesbos adası ile anakarada yer alan Phokaia'nın kuzeyindeki kıyılar ile Kaikos çayı arasında kalan bölgelere yerleşmişlerdir. Dorlar ise Rodos ve Kos adası dâhil olmak üzere Karia'nın batısındaki yarımadalara yerleşmişlerdir¹⁷. Bununla beraber bu hareketin tam manasıyla bir kolonizasyon hareketi olarak görülmemesi gerekir. Yunan anakarasından Batı Anadolu kıyılarına gelen Yunanlılar, yeni koloniler kurmaktan ziyade ülkelerinin işgal edilmesi sebebiyle gelmişlerdir. Bu sebeple bu harekete göç demek daha doğru olacaktır¹⁸.

Daha önce üç bölüme ayırdığımız Yunan kolonizasyonunun en önemli evresi M.Ö. 8. yüzyıl ortalarında başlayıp, M.Ö. 500 yılları civarında son bulmuştur. Bu dönem içerisinde Yunanlılar batıda İspanya'dan doğuda Kolhis'e kadar olan bir alana yayılmışlardır¹⁹. M.Ö. 750 yıllarında başladığı kabul edilen Yunan kolonizasyonunun çok çeşitli nedenleri olmasına karşın temel neden gün geçtikçe artan nüfusa toprak sağlama isteğiydi²⁰. Yunanistan'ın büyük kısmı dağlık olup tarıma elverişli olan arazi miktarı oldukça azdı. Özellikle M.Ö. 8. yüzyılda nüfusun giderek artması ve artan nüfusa toprakların yetmemesi kolonizasyonu zorunlu hale getirmiştir. İlk Yunan kolonisinin Euboialılar tarafından kurulması şaşırtıcı değildir, zira Euboia adası ekilebilir toprak açısından oldukça sınırlı kaynaklara sahiptir²¹. Bununla beraber kolonizasyonun nedeni olarak sadece Yunanistan'ın darlığı gösterilemez. Kolonizasyonun ilk dönemlerinin sona ermesinin ardından ticari ve ekonomik kaygılar da kolonizasyon hareketinde önemli rol oynamıştır²². Bu durum Kıta Yunanistan'ı için geçerli olmasına karşın, Anadolu kıyılarında yer alan Yunan kentlerinin kolonizasyona başlama nedeni oldukça farklıdır. Batı Anadolu'da bulunan Yunan kentleri sahip oldukları geniş hinterlandları sayesinde Anadolu ve Ön

¹⁶ Arif Müfit Mansel, **a.g.e.**, s. 90.

¹⁷ Seton Lloyd, **Türkiye'nin Tarihi**, Tübitak Yayınları, Ankara 1997, s.77–79.

¹⁸ Mary E. White, "Greek Colonization", **The Journal of Economic History**, Vol 21, No 4 1961 s. 444.

¹⁹ Sarah B. Pomeroy, Stanley M. Burstein, **Ancient Greece**, Oxford University Press, Oxford 2004, s. 65.

²⁰ Mary E. White, **a.g.m.**, s. 444.

²¹ Chester G. Starr, **Antik Çağda Deniz Gücü**, Homer Yayınları, İstanbul 2000, s. 13.

²² O. Murray, **Early Greece**, Harvard University Press, London 1980, s. 52–54.

Asya ile ticari ilişkilerde buluna bilmekteydiler. Ne zaman ki Lydia Krallığı güçlü bir devlet olarak ortaya çıkarak Yunan kentlerinin ticaret yollarını kapayıp onları baskı altına almaya başladı. Ortaya çıkan bu yeni durum sebebiyle Batı Anadolu'daki Yunan kentleri kolonizasyona başlamışlardır²³.

Yunanlılar koloniler kurarken sistemli bir biçimde hareket etmişlerdir. Genellikle aristokrat sınıftan “*oikist*” olarak adlandırılan bir kurucu seçilirdi. Bu kişi kolonistlere öncülük eder ve bunlara yer bulur, ardından seçilen toprağı kolonistler arasında eşit parsellere ayırırdı. Bu kişi öldükten sonra yarı tanrı ya da kahraman olarak kabul görürdü²⁴. Polis niteliği taşıyan koloniler ana şehir karşısında özgür ve bağımsızdılar²⁵. Buna ek olarak Yunanlılar kurdukları kolonileri yurt olarak kabul etmişlerdir. Bu nedenden dolayı Yunanlılar koloni kelimesi yerine “*apoikia*”²⁶ yani uzaktaki ev tabirini kullanmışlardır.

Hellenistik dönem Yunan kolonizasyonunun nedenlerini ise askeri, ekonomik ve politik olarak sıralayabiliriz²⁷. Askeri gerekçeler ile kolonizasyon hareketini ilk başlatan kişi II. Philip'tir. Özellikle Trakya'daki hâkimiyetini pekiştirmek ve barbar Trak kabilelerini durdurmak amacıyla pek çok koloni kurmuştur²⁸. Polybios ise Aleksander'ın Media bölgesinin güvenliğini sağlamak amacıyla bölgenin sınırlarında bir çember gibi sıralanan Yunan kentleri kurduğunu belirtmektedir²⁹. III. Antiokhos'da iç güvenliği sağlamak amacıyla Yahudileri Lydia ve Phrygia bölgelerine yollayarak buralarda yeni yerleşimciler için kentler kurmuştur³⁰. Askeri nedenler içerisinde en önemlisi, terhis olan askerlere yer sağlamak, böylelikle önemli stratejik yerleri kontrol etme isteğidir. Bu şekilde Hellenistik monarşiler asker

²³ Arif Müfit Mansel, **a.g.e.**, s. 157–158.

²⁴ Herodotos, **Herodot Tarihi**, çev., A. Erhat ve M. Ökmen, Remzi Kitapevi, İstanbul 1973, I,168-IV,159- VI,38; Plutarchos, **Bioi Paralelloi: Theseus**, ed., B. Perin, Loeb Classical Library, London 1948, 36; ayrıca bkz. Sarah B. Pomeroy, Stanley M. Burstein, **a.g.e.**, s. 65-66.

²⁵ M.M. Austin and P. Vidal-Naquent, **Economic and Social History of Ancient Greece**, University of California Press, Los Angeles 1977, s. 61; ayrıca bkz Michael Crawford and David Whitehead, **Archaic and Classical Greece**, Cambridge University Press, Cambridge 2002, s. 52.

²⁶ Michael Crawford and David Whitehead, **a.g.e.**, s. 176-178.

²⁷ Getzel M. Cohen, **The Hellenistic Settlements in Europe, the Islands and Asia Minor**, University of California Press, Los Angeles, 1995, s. 63.

²⁸ Diodoros, **a.g.e.**, 16.71.1-2.

²⁹ Polybios, **Historion Prote**, ed., W.R. Paton, Loeb Classical Library, London 1954, 10.27.

³⁰ Getzel M. Cohen, **a.g.e.**, s. 63.

toplamada da bir zorlukla karşılaşmamaktaydılar³¹. Ekonomik faktörler ise bu dönem kolonizasyon hareketinin bir diğer nedenidir. Seleukoslar tarafından kurulan Orontes kıyısındaki Antiocheia kenti yolların kesişim noktasında yer alması sebebiyle ticari açıdan oldukça önemliydi. Strabon bu dönem içerisinde Apameia Kelainai kentini Asya'nın en büyük emporionu olarak adlandırmaktadır³². Hellenistik dönemde kurulan ya da yerleri değiştirilen pek çok kent ticari açıdan önemli güzergâhlar üzerine kurulmaktaydı³³. Hellenistik dönem kolonizasyonunun bir diğer nedeni ise siyasi amaçlıdır. Özellikle Hellenistik monarşiler sahip oldukları toprakları yönetmek amacıyla yeni kentler kurmuşlardır. Buna en iyi örnek ise Lysimakhos'un Thrakia Khersonesos'unda kurduğu Lysimakheia kentidir³⁴.

Eskiçağ tarihi içerisinde en önemli kolonizasyon hareketleri yukarıda belirtilmeye çalışılmıştır. Bahsedildiği gibi bu devirlerde meydana gelen kolonizasyon hareketlerinin temel nedenlerinin artan nüfusa toprak sağlamak yanında bazı ekonomik ve siyasi amaçlı olduğu anlaşılmaktadır. Eskiçağ tarihi kolonizasyon hareketleri içerisinde önemli bir yer işgal eden Roma kolonizasyonu da hedefleri ve sonuçları açısından diğer kolonizasyon hareketlerine benzemekle beraber ortaya çıkışı, gelişimi ve karakteri itibarıyla kendine has özellikler de taşımaktadır.

³¹ G. T. Griffith, **The Mercenaries of the Hellenistic World**, Cambridge, 1935, s. 157–159.

³² Strabon, **Geographika XII-XIII**, çev. A. Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2005, 12.8.15.

³³ Getzel M. Cohen, **a.g.e.**, s. 65.

³⁴ Diodoros, **a.g.e.**, XX. 29.1; Plinius, **a.g.e.**, IV. 48.

2. ANA HATLARIYLA ROMA KOLONİZASYON HAREKETİ

2.1. Roma Kolonizasyon Hareketinin Nedenleri ve Karakteri

Roma'nın bir şehir devletinden büyük bir imparatorluk haline gelmesinde, düzenli bir teşkilatla kurduğu kolonilerin önemli bir rolü vardır. Romalılar'ın kolonizasyon hareketine başlamalarının ardında yatan temel neden kendinden önceki kolonizasyon hareketlerinden farklı olarak askeri amaçlar taşımasıdır. Romalı devlet adamı ve hatip Cicero'nun Roma kolonizasyon politikası hakkındaki düşünceleri bu politikanın altında yatan ana nedeni belirtmesi açısından oldukça önemlidir:

“Atalarımız tehlike yaratabilecek yerlerde kendilerini garantiye almak için koloniler kurdular. Bu koloniler, İtalya’da birer kentten ziyade imparatorluğun bir ileri karakolu vazifesi görünümündeydiler”³⁵.

Cicero, Roma kolonilerinin ortaya çıkışını tek bir nedene bağlasa da zaman içerisinde kolonilerin kurulma nedenlerine yeni gerekçeler de eklenmiştir. Roma koloni politikasının zamanla ortaya çıkan yeni durumlara da uyum sağlayabilmesi sebebiyle Roma, bu politikayı 500 yıl boyunca sürdürmeye devam etmiştir. Roma kolonilerinin kuruluşuna yeni gerekçeler eklense de ortaya çıkmalarındaki asıl neden olan askeri ihtiyaçlar asla önemini kaybetmemiştir³⁶.

Koloni kelimesi Latince’de “*colere*” kelimesinden gelmektedir. Kelimenin Türkçe karşılığı “çift sürmek” manasındadır. “*Colonus*” kelimesi ise “çiftçi” anlamındadır³⁷. Kelime, manası itibariyle her ne kadar Roma kolonilerinin ortaya çıkışının tarımsal ve ekonomik bir amaçla olduğunu düşündürse de, gerçekte Romalılar başlangıçta ne şehirdeki fakir halka ya da topraksız köylüye toprak

³⁵ Cicero, **On the Agrarian Law**, ed., J.H. Freese, Loeb Classical Library 1930, II 27.3.

³⁶ Appian, **Civil Wars**, ed., J.L. Strachan Davidson, Bolchazy-Carducci Publishers 2000, 1.1.7; ayrıca bkz. Barbara Levick, **Roman Colonies in Southern Asia Minor**, Oxford University Press, London 1967, s. 1.

³⁷ William Smith, **A Dictionary of Grek and Roman Antiquities**, London 1875, s. 315.

sağlamak ne de ticari amaçlar için koloniler kurmuştu³⁸. M.Ö. 4. yüzyılda Antium'un³⁹ kuruluşundan II. Pön savaşlarının bitimine kadar ister Latin isterse de Citizen (vatandaş) kolonileri olsun temel işlevleri Roma'nın ve müttefiklerinin hâkimiyet alanını korumaktı⁴⁰.

Roma kolonilerinin ortaya çıkış nedeni askeri olsa da zaman içerisinde elde edilen deneyimler, siyasi ve sosyal alanda meydana gelen değişimler özellikle II. Pön savaşı sonrasında kurulan kolonilerin kuruluş nedenlerine de yansımıştır. Roma kolonizasyon hareketi bir bütün olarak incelendiğinde, Roma'nın uyguladığı kolonizasyon politikası ile ulaşmaya çalıştığı hedefleri önem sırasına göre askeri, ekonomik ve kültürel amaçlar olarak sıralayabiliriz. Bununla beraber siyasi ve sosyal alanda meydana gelen değişimler sonucunda ulaşılmak istenen hedeflerin önem sırasında bazı değişiklikler olmuştur. Bazı dönemlerde askeri gerekçeler ön plana çıkarken, bazı dönemlerde ekonomik ve kültürel gerekçeler ön plana çıkmıştır. Fakat Roma kolonizasyon tarihi incelendiğinde bahsedilen bu üç amaçtan sadece birini gerçekleştirmek için nadiren koloniler kurulmuş olup, çoğunlukla diğer hedefler de göz ardı edilmemiştir.

Başta da belirtildiği gibi Roma kolonizasyon hareketinin ortaya çıkışı askeri ihtiyaçlardan kaynaklanmaktadır. Koloniler, Roma topraklarını korumak amacıyla, Roma'nın muzaffer ordularının ardından kazanılmış yeni toprakların güvenliğinin sağlanması ve güçlendirilmesi için, ya da gelecekteki askeri seferlerde saldırı üsleri olmak üzere kurulmuşlardı. Roma kolonilerinin askeri önemi hem Cicero hem de Appian tarafından açıkça belirtilmiştir. Cicero, Galya'da yer alan Narbo Martius kolonisi hakkında bilgi verirken, kenti bir gözetleme kulesi, Roma halkı için bir siper ve eyaleti tehdit eden düşman kabilelere karşı bir savunma hattı olarak

³⁸ E.T. Salmon, "Roman Expansion and Roman Colonization in Italy", **Phoenix**, Vol.9, No.2, 1955, s. 64.

³⁹ A.N. Sherwin-White, **The Roman Citizenship**, Oxford University Press, Oxford 1958, s. 72.

⁴⁰ H.M. Last, **Cambridge Ancient History**, Vol. VII, Cambridge University Press, Cambridge 1990, s. 473.

betimlemektedir⁴¹. M.S. 2. yüzyılda yaşamış tarihçi Appian Roma tarafından kurulan pek çok koloninin asıl işlevini gayet iyi özetlemiştir:

*Savaş başarıları Romalılar'a İtalya'nın denetimini getirince, toprakları almaya alıştılar ve buralara şehirler kurdular, ya da var olan şehirlere kendi nüfuslarını yolladılar. Bu kolonileri birer garnizon olarak gördüler*⁴².

Appian'ın da ifade ettiği gibi Roma kolonilerinin temel işlevi Roma'nın hâkimiyet sahasını korumaktır. Dahası koloniler sıklıkla Romalılar'ın İtalya'da geliştirdikleri askeri yol sisteminin işlevini sağlamak ve denetlemek üzere konumlandırırmışlardı. Gerçekten de birçok durumda bu kentler bir yol üzerinde kurulmuşlardı; böylelikle kolonilerin ihtiyaç duydukları lojistik destek kolaylıkla karşılanabilmekteydi. Kolonilerin askeri niteliği yeni koloni yerleşimcilerinin alana askeri oluşum içerisinde gelmeleri⁴³ ve yerleşimcileri tanımlamakta genellikle askeri terimlerin kullanılması ile de kanıtlanmaktadır⁴⁴. Özellikle kurulan kolonilerin planları incelendiğinde yerleşimlerin askeri gerekçeler sebebiyle kurulduğu gayet iyi anlaşılmaktadır. Kurulan kolonilerde savunma sistemi bütünüyle sokak sistemi ile eş güdüm içerisindeydi. Bir savunma yapısının her zaman en zayıf noktasını oluşturan kapıların sayısı, giriş noktalarının sayısını azaltmak amacıyla her kenarda bir kapıya indirilmiştir. Daha sonra oluşturulan kolonilerde askeri kaygıların daha ön plana çıktığı görülmektedir. Sulla döneminde kurulan Allifae ve Augustus döneminde kurulan Fanum'daki kolonide, kolonilerin duvarları İmparatorluk döneminin ordu kalelerini anımsatır biçimde köşeleri yuvarlak dikdörtgen biçimlidir⁴⁵. Bu gibi örnekler Roma kolonilerinin kuruluşunun altındaki temel nedenin askeri olduğunu bir kez daha hatırlatır niteliktedir.

Bununla beraber Roma kolonilerinin ortaya çıkışının temel nedeninin askeri ihtiyaçları karşılamak için olmadığını ileri süren bazı görüşler de vardır. Bu tezi

⁴¹ Cicero, **The Verriene Orations: Pro M. Fonteio Oratio**, ed., L.H.G. Greenwood, Loeb Classical Library, London 1953, s. 13.

⁴² Appian, **Civil War**, 1.1.7.

⁴³ E.T. Salmon, **Roman Colonization Under The Republic**, London 1969, s.24.

⁴⁴ E.T. Salmon, **a.g.e.**, s. 166.

⁴⁵ E.J. Owens, **The City in The Greek and Roman World**, Routledge, London 1994, s.117.

savunanlar Roma kolonilerinin ortaya çıkışının temel nedenini Roma’da var olan bazı geleneklere bağlamaktadırlar. Bu geleneklere göre Roma, ele geçirdiği toprakların 3/1’ine devlet arazisi olarak el koymaktaydı. Fakat zaman içerisinde Roma ele geçirdiği toprakları müttefikleri ve kendi vatandaşları arasında paylaştırırken bazı zorluklarla karşılaştı. İşte bu soruna çözüm olarak, ele geçirdiği yerdeki Roma’ya bırakılan arazi üzerinde yeni kentler kurulması ve bu yeni kentlere Roma’ya bağlı müttefiklerin vatandaşları ve Romalılar’ın yerleştirilmesi fikri benimsendi, bunun sonucunda da Roma kolonileri ortaya çıktı⁴⁶. Roma kolonizasyon politikasının ortaya çıkmasını bu nedenlere bağlayan kişiler olmasına karşın bu alanda çalışma yapanların büyük bir kısmı kolonilerin ortaya çıkışını askeri ihtiyaçlara bağlamaktadırlar.

Roma kolonilerinin askeri nitelikleri olmasına karşın aynı zamanda tarımsal ve ticari amaçlıydılar. M.Ö. 181 yılında kurulan Aquileia kolonisi incelendiğinde buranın Roma kolonizasyon stratejisi ile tarımsal/ticari nedenlerinin birleşimini göstermektedir. İtalya’nın fethi sonrasında Carnici’ye karşı yapılan seferde üs olarak kurulan Aquileia kolonisinden sonraki dönemlerde bölgedeki düşman kabilelere karşı yapılan mücadelelerde de yararlanılmıştır. Aquileia kolonisinin kuruluş nedeni her ne kadar askeri ihtiyaçlardan kaynaklansa da kurulduğu dönemden itibaren çevredeki toprakların parsellere bölünerek paylaştırılması, bölgede tarım ve ticaret için gerekli barış ortamının sağlanmasının amaçlandığını da göstermektedir. Böylece Roma kolonizasyon politikasını etkileyen ikinci önemli etmen, tarihçi Appian’ın da dikkati çektiği gibi, toprakların dağıtımıdır⁴⁷. Eski Çağ’da kent ve kırsal alan arasında yakın ve karşılıklı bir ilişki bulunmaktaydı. Kentler çevrelerindeki toprakları denetlemekte ve işlemekteydiler⁴⁸. Bireyler için toprak bir zenginlik aracı, toplumdaki konumun bir göstergesiydi. Bu nedenle fetih sonrası bir bölgenin yeniden örgütlenmesindeki ana özellik kimi zaman yerli halkın isteği dışında, eski düşmanın

⁴⁶ P.L. MacKendrick, **a.g.m.**, s. 139; Halil Demircioğlu, **Roma Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1998, s. 128.

⁴⁷ Appian, **a.g.e.**, I.1.

⁴⁸ M.I. Finley, **Antikçağ Ekonomisi**, çev., Hatice Palaz Erdemir, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2007, s. 147.

toprağına değer biçilmesi ve bunun bir kısmının müsadere edilmesi⁴⁹. Müsadere edilen bu kısımlar çoğunlukla Romalı kolonistler arasında paylaştırılmaktaydı. Koloni kelimesinin Latince’de “colere” kelimesinin karşılığı olduğunu ve kelime manasının çift sürmek olduğu daha önce ifade edilmişti. Bu durum yeni bir Roma kolonisi kurulmasında tarımsal/ekonomik ihtiyaçların var olduğunu göstermektedir.

Kolonizasyonun ilk yıllarından farklı olarak Gracciler döneminden itibaren Augustus dönemi sonuna kadarki Roma’nın kolonizasyon politikası incelendiğinde ekonomik gerekçelerin zaman zaman askeri gerekçelerin önüne geçtiği görülmektedir. Gracciler döneminde Roma ekonomi yönetimi bazı aristokrat ailelerin eline geçmiş, kötü uygulanan ekonomik politikalar Roma halkının büyük bir kısmını yoksullaştırması üzerine yoksul halkın refahını arttırmak için koloniler kurulması zorunlu bir hale gelmişti⁵⁰. M.Ö. 1. yüzyılın büyük ölçekli ve kazançlı savaşları ile birlikte Marius’un askeri reformları sonrasında veteranları için pek çok koloni kenti kurmuştur⁵¹. Marius’u takip eden yıllarda başarı kazanmış olan generaller ordularını yalnızca ganimet ve para ile değil, sefer sonrası kıdemli askerleri için toprak elde ederek de ödüllendirmek zorundaydılar. Bu sebeple Sulla, Caesar, Triumvirler⁵² ve Augustus bu askerler için yeni koloniler kurmak zorunda kaldılar. Fakat kurulan kolonilerin büyük bir kısmının İtalya’da yer alması rahatsızlığa neden oldu. Çünkü toprakları müsadere edilen köylüler topraklarından zorla uzaklaştırılıyorlardı. Bu sebeple Augustus döneminde eyaletlerde daha fazla koloni kuruldu ve müsadere usulü ortadan kaldırıldı.

Roma’nın koloniler vasıtası ile ulaşmaya çalıştığı amaçlardan bir diğeri ise, bu koloniler vasıtası ile Romalı olmayan halk arasında Roma kültür ve uygarlığını

⁴⁹ Tacitus, *Annales*, ed., J. Jacson, Loeb Classical Library, London 1963, 14.31.

⁵⁰ J.A. Crook, Andrew Lintott, **Cambridge Ancient History Volume 9: The Last Age of the Roman Republic 146- 43 B.C.**, Cambridge Ancient History, Cambridge 1994, s. 85-86.

⁵¹ P.A. Brunt, **The Fall of the Roman Republic and Related Essays**, Oxford University Press, Oxford 1988, s. 278–280.

⁵² Kelime manası üçlü yönetim demektir. Roma’da Geç Cumhuriyet döneminde yönetimin devrin en güçlü üç kişinin eline geçtiği ve senatonun etkisini kaybetmeye başladığı yönetim şeklidir. İlk triumviratus M.Ö. 60 yılında Caesar, Pompeius ve Crassus, ikincisi ise M.Ö. 43 yılında Octavianus, Antonius ve Lepidus tarafından oluşturulmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. John Boardman, Jasper Griffin, **The Oxford History of the Roman World**, Oxford University Press, Oxford 2001, s. 109–114, 147–150.

yayarak bölge halkını Romalılaştırmak ve bu sayede bölge üzerindeki Roma hâkimiyetini sağlamlaştırmaktır. Bununla beraber Roma, pasif savunma yöntemi olarak nitelendirilebilecek Romalılaştırma politikasını sahip olduğu geniş topraklar arasındaki kültürel, ekonomik, siyasi ve demografik farklılıkları da göz önünde bulundurarak uygulamıştır. Bu sebeple Romalılaştırma politikasını doğu ve batı olarak ikiye ayırmak gerekir⁵³. Roma topraklarını Batı'ya doğru genişletirken çok az şehir geleneğine sahip topluluklarla karşılaşmıştır. M.Ö. 58 yılında Caesar, Kuzeybatı Avrupa'daki durumu şu şekilde ifade etmektedir:

*Britanyalılar, geçit vermez bir ormanlık alanın etrafını sur ve hendekle tahkim edince buraya şehir (oppidum) diyorlar*⁵⁴.

Romalılar, özellikle Batı topraklarında kentlerin gelişimini hâkimiyetlerini sağlamlaştırmının en önemli yolu olarak görmekteydiler. Tacitus, üvey babası Agricola'nın biyografisini kaleme aldığı eserde bu durumu sade ve alaycı bir dille ele almıştır:

*Bu noktada Britanyalılar dağınık topluluklar halinde medeniyetten uzak bir yaşam sürmekteydiler ve doğal olarak da savaşçıydılar. Onları barışçı ve sakin kılmak için Agricola, bireyleri cesaretlendirdi ve topluluklara Roma tarzında tapınaklar, forumlar ve evler inşa etmeleri için yardım etti. Zamanla Britanyalılar, tüm bu rezillikleri çekici kılan giriş saçakları, hamamlar ve gösterişli ziyafetlere yönlendirildiler. Sarhoş olduklarında bunu medeniyet olarak nitelediler, gerçekte bu sadece köleliklerinin bir parçasıydı*⁵⁵.

Tacitus'un da açıkça ifade ettiği gibi Romalılar'ın gerçekte barbar olarak niteledikleri halklara medeniyet götürmek gibi bir endişeleri yoktu. Roma'nın asıl amacı bu halkları kentlere yerleştirerek kontrol edilebilirliklerini güvene almak, geleneklerini unutturarak onları uysallaştırıp Roma hâkimiyetini kabul etmelerini

⁵³ Barbara Levick, **a.g.e.**, s. 185.

⁵⁴ Caesar, **Bellum Gallicum**, B. G. Teubner Press, Lehrbuch 1997, 5.21.

⁵⁵ Tacitus, **Agricola**, ed., W. Peterson, Loeb Classical Library, London 1914, 21.

sağlamaktı. Roma topraklarının batı kısmında yer alan halkları sadece kentlere yerleştirmekle kalmadı. Özellikle Erken İmparatorluk döneminde Roma açısından bakıldığında bir toplumun medeni olup olmadığı, bu toplumun bilgi düzeyi ya da sahip olduğu kültürel özelliklere göre değerlendirilmiyordu. Roma bakış açısına göre bir toplumun medeni olup olmadığını gösteren en önemli verilerden bir diğeri ise Latince bilip bilmedikleriydi. Latince bilmek Roma için medeniyetin ilk şartıydı⁵⁶. Bu sebeple Romalılar Galya'daki Augustodunum kentinde Latince öğreten okullar kurdular. Bu okullarda özellikle Galyalı aristokrat gençlere dersler verilmekteydi⁵⁷. Roma bununla da yetinmemiş zaman zaman Galyalıların dillerini konuşmalarını bile yasaklamıştır⁵⁸.

Roma, batı topraklarında Romalılaştırma politikası adına bu türde bir siyaset uygularken doğu topraklarındaki durum bu uygulamaların tam tersi istikametindedir. Buralarda Romalılar, bazılarının geçmişleri yüzlerce hatta binlerce yıl geriye giden, gelişmiş pek çok kente sahip toplumlarla karşılaşmışlardır. Özellikle Yunan dünyası dikkate alındığında buralarda temel politik birim uzun zamandır bağımsız bir şehir olan polisti⁵⁹. M.Ö. 4. yüzyıl sonlarına doğru Aristoteles'in öğrencilerinden Büyük İskender, Pers kuvvetlerini mağlup ederek Akdeniz'den Afganistan ve Hindistan'a uzanan bir imparatorluk kurdu. Kendisi ve sonraki dönemlerde ardılları Yunan kültür ve uygarlığının yansıması olan -en ünlüsü Mısır'daki İskenderiye- pek çok kent kurdular⁶⁰. Doğunun var olan gelişmişlik düzeyine ek olarak Hellenistik dönemde de ortaya çıkan pek çok kentin sonucunda bu topraklar üzerinde tamamıyla Roma özellikleri taşıyan kentler bulmak oldukça zordur. Romalılar genellikle var olan kentlere Roma tarzında yeni yapılar eklemekle yetinmişlerdir⁶¹. Roma'nın Romalılaştırma politikası ile ulaşmayı amaçladığı hedefler, barbar olarak kabul ettiği halkları kentlere yerleştirerek kontrol edilebilirliklerini arttırarak, ortaya çıkması muhtemel isyanları önlemek olarak ifade edilmişti. İmparatorluğun doğu

⁵⁶ Barbara Levick, **a.g.e.**, s. 186.

⁵⁷ Tacitus, **Annales**, 3.43.

⁵⁸ Plinius, **a.g.e.**, XXX.13.

⁵⁹ Michael Crawford and David Whitehead, **a.g.e.**, s. 27-29.

⁶⁰ E.J. Owens, **a.g.e.**, s. 75.

⁶¹ Martin Thorpe, **Roman Architecture**, Bristol Classical Press, London 1995, s. 28.

topraklarında hâlihazırda şehirleşme oranının oldukça fazla olması sebebiyle Roma tarafından bu tarzda bir politika uygulamamıştır.

Roma yukarıda da belirtilen amaçlarını gerçekleştirmek adına birçok koloni kurmuştur. Bu koloniler hizmetleri, boyutları ve konumları itibariyle Coloniae Latinorum ve Coloniae Civium Romanorum⁶² olmak üzere iki farklı karakterdedir. Bu tarz bir ayrımın yapılmasındaki temel ölçüt kolonilerde yaşayanların Roma vatandaşlık haklarına sahip olup olmadıkları doğrultusundadır⁶³.

2.1.1. Roma Vatandaş Kolonileri

Coloniae Civium Romanorum olarak adlandırılan Roma vatandaş kolonilerine yerleşen kolonistler Roma vatandaşlık haklarına sahiplerdi. Bu kolonilere başlangıçta sıradan Roma vatandaşları gönderilirken I. Pön Savaşı (M.Ö. 264–241) sonrasında hizmet süreleri dolmuş emekli askerler (veteran) yerleştirilmeye başlanmıştır⁶⁴. Bu kolonilerin büyük bir kısmı Roma sahillerinde kurulmuşlardır⁶⁵. Bu sebepten dolayı bu kolonilere “*coloniae maritimae* (deniz kolonileri)⁶⁶” olarak da adlandırılmışlardır. Vatandaş kolonileri Latin kolonileri ile karşılaştırıldığında oldukça küçük boyutluydular. Livy’nin belirttiğine göre bu koloniler 300 civarında aileden oluşmaktaydı ve her bir aileye yaklaşık 2 iugera⁶⁷ toprak verilmekteydi⁶⁸. Bu durumun temel nedeni bu kolonilerin Roma’ya oldukça yakın bir mesafede kurulmaları ve bu sebepten ötürü Roma’nın kendine rakip bir güç yaratmak istememesi yatmaktadır⁶⁹. Vatandaş kolonilerinin ortaya çıktıkları dönemde Roma’nın denizlerde fazla güçlü olmadığı görülmektedir. Bu sebeple Roma bu tip kolonileri denizden gelecek korsan saldırılarına ek olarak müttefiklerine

⁶² Frank Frost Abbot, “The Colonizing Policy of the Romans from 123 to 31 B.C” **Classical Philology** Vol.10, No.4, 1915, s. 366.

⁶³ P.L. MacKendrick, “Roman Colonization”, **Phoenix**, Vol. 6, No.4, 1952 s. 139.

⁶⁴ Barbara Levick, **a.g.e**, s. 1.

⁶⁵ Frank Frost Abbot, **a.g.m.**, s. 366.

⁶⁶ E.T. Salmon, **a.g.m.**, s. 66.

⁶⁷ İugera Latin arazi ölçüm birimi olup yaklaşık olarak 2500 metre kareye eşdeğerdir.

⁶⁸ Livius, **Ab Urbe Condita**, ed.,B.O. Foster, Loeb Classical Library, London 1952 VIII.21.XI, XXXIV.45.I; ayrıca bkz. Alen M. Ward, Fritz M. Heichelheim, **A History of the Roman People**, Prentice Hall, New Jersey 2003, s. 83.

⁶⁹ Barbara Levick, **a.g.e**, s. 1.

deniz yoluyla yapılabilecek saldırılara da mani olmak amacıyla kullanmıştır (örneğin Antium, Volsci saldırısını engellemek amacıyla kurulmuştu)⁷⁰. Tüm bu özellikleri dikkate alındığında bu tip koloniler Atina kleruhialarına benzetilmektedir⁷¹.

2.1.2. Latin Kolonileri

Diğer taraftan Latin kolonileri Roma vatandaş kolonilerinden işlevleri, kolonistlerin sahip oldukları haklar, kolonilerin konumları ve boyutları itibarıyla bazı farklılıkları vardır. Latin kolonileri de işlevleri yönüyle vatandaş kolonilerinde olduğu gibi temelde Roma'nın sahip olduğu toprakları savunmak amacıyla meydana getirilmişlerdi. Fakat Latin kolonilerinin neredeyse tamamı iç bölgelerde kurulmuşlardı. Bu tip koloniler düşman sınırındaki nehir ve dağ geçitleri gibi önemli stratejik noktalara yerleştirilmişlerdi⁷². Temel amaçları savunma olmakla beraber gerektiğinde taarruz için bir köprübaşı işlevi de görmekteydiler. Latin kolonileri politik açıdan bağımsızlardı. Şayet bir Roma vatandaşı buraya yerleşirse elde ettiği topraklar karşılığında Roma vatandaşlık haklarından tamamen vazgeçmekteydi. Bunun temel nedenlerinden biri ise Latin kolonisine yerleşenlere verilen toprağın vatandaş kolonisindekilere verilen topraklarla karşılaştırıldığında boyut olarak oldukça büyük olmasıdır⁷³. Her ne kadar verilen topraklar oldukça geniş olsa da bu dönemde Roma vatandaşlığına sahip olmak oldukça avantajlı bir durumdu. Bu sebepten dolayı Roma vatandaşlarının Latin kolonilerine yerleşme konusunda çok da istekli olmadıkları anlaşılmaktadır⁷⁴.

2.2. Roma Kolonizasyon Tarihine Kısa Bir Bakış

Son Roma kralı Tarquinius'un M.Ö. 509 yılında aristokrat Romalılar tarafından devrilmesinin ardından Roma'da cumhuriyet dönemi başlamıştır. Bu tarih

⁷⁰ Barbara Levick, **a.g.e.**, s. 1; ayrıca bkz. Chester G. Starr, "Coastal Defense in the Roman World", **The American Journal of Philology**, Vol.64, No.1, 1953, s. 56.

⁷¹ Atina'nın kurduğu bazı kolonilerin özellikleri Yunan kolonilerinden farklıdır. Buralara yerleşenler ana kentin vatandaşı olarak kabul edilirdi. Ayrıntılı bilgi için bkz. A.N. Sherwin-White, **a.g.e.**, s. 73,82.

⁷² E.T. Salmon, **a.g.m.**, s. 64.

⁷³ P.L. MacKendrick, **a.g.m.**, s. 139.

⁷⁴ Barbara Levick, **a.g.e.**, s. 2;

itibariyle Roma 800 kilometrekarelik bir alanı, yani Latium'un üçte birini kontrol ediyordu. 20.000 ila 25.000 arasında olduğu tahmin edilen nüfusuyla diğer Latin halklarından çok daha kalabalıktı ve Güney İtalya'daki büyük Yunan kentleri ile karşılaştırılabilecek durumdaydı⁷⁵. Monarşinin ortadan kalkmasını takiben kent, sürekli olarak genişlemesinin yol açtığı kuşku nedeniyle, çevresini saran Etrüsk, Latin, Samnit, Volsci ve Campanialılar'a karşı mücadele etmek zorunda kalmıştır. Roma, çevresini saran bu çoklu tehdidi bertaraf etmek amacıyla kolonileri bir araç olarak kullanmıştır. Roma kolonileri, başlangıçtan itibaren askeri bir karaktere sahip olmalarından ötürü stratejik açıdan hassas bölgelerde Roma pek çok koloni kurmuştu. En eski iki koloni olan Cales ve Fregellae'nın, Roma ile Capua bölgesi arasındaki ana güzergâh üzerinde yer alan Liris Vadisi'nde kurulmuş olmaları bahsedilen stratejik nedenlerin bir sonucudur⁷⁶.

M.Ö. 326–304 yılları arasında meydana gelen II. Samnit savaşının özellikle ilk yıllarının Roma'nın isteği doğrultusunda gelişmemesi üzerine, Roma ilk kez geniş ölçekli kolonizasyon politikası uygulamak zorunda kalmıştır. Roma'nın başarısız olmasının temel nedeni ise, Samnitler'in yaşadığı bölgenin oldukça engebeli bir arazi yapısına sahip olmasından kaynaklanmıştır⁷⁷. Samnitler, Roma'ya karşı yürüttükleri mücadele sırasında bölgenin arazi yapısından sonuna kadar istifade ederek küçük ve hareket kabiliyeti yüksek birlikler ile savaşırken, Roma ordusu yapısı gereği mücadele etmekte zorluklarla karşılaşmıştır. Bu doğrultuda Roma ilk olarak ordunun yapısını, askeri teçhizatını ve taktiklerini tekrardan gözden geçirerek bazı düzenlemeler yapmıştır. Fakat ordu üzerinde yapılan değişiklikler tek başına kesin bir sonuç vermemiştir. Ordunun ilerlediği yerlerde merkezi bir şehir bulunmadığı için saldırılardan istenilen sonuç elde edilememiş, harekâtlar Samnit ülkesinin yakılıp yıkılmasından başka bir işe yaramamıştır. Askeri harekâtları destekleyecek başka vasıtaların da gerekli olduğunu kısa sürede fark eden Roma, koloniler kurarak hedefe daha güvenli bir şekilde ulaşacağını anlamıştır. Bütün bu gelişmeler sonucunda Roma, M.Ö. 318 yılında savaşa tekrar başlamış ve Samnium ülkesini

⁷⁵ Charles Freeman, **Mısır, Yunan ve Roma**, Dost Kitapevi, Ankara 2003, s. 364.

⁷⁶ Tim Cornell, **The Beginnings of Rome**, Routledge, New York 1995, s. 352.

⁷⁷ Tim Cornell, **a.g.e.**, s. 345.

kuşatmak amacıyla Campania, Apulia ve Luceria'da koloniler kurmuştur⁷⁸. Bu tedbirlere ek olarak Roma'dan Capua'ya kadar uzanan askeri yol yapmıştır. Bilinçli bir politika takip eden Roma, dağlık Samnium ülkesini çepeçevre saran koloni ve yol şebekesi ile tamamen kuşatmıştır. Roma bu tarz bir harekât planının önemli bir meydan savaşının kazanılmasından daha kesin sonuç vereceğini anlamış⁷⁹, sonuçta da M.Ö. 304 yılında Samnitler'e karşı sürdürdüğü mücadeleyi kazanarak, Orta İtalya'nın hâkimiyetini ele geçirmiştir⁸⁰.

İlk iki Pön Savaşı (M.Ö. 264) öncesinde Latin kolonileri sayısal olarak Vatandaş kolonileri ile karşılaştırıldığında oldukça fazladır. Bahsedilen dönem içerisinde Vatandaş kolonileri sekiz civarındadır. Bunlar: Ostia (M.Ö. 350), Antium (M.Ö. 338), Tarracina (M.Ö. 329), Minturnae (M.Ö. 295), Sinuessa (M.Ö. 295), Castrum Novum (M.Ö. 289), Sena Gallica (M.Ö. 283) ve muhtemelen Pyrgi'dir (kuruluş tarihi bilinmemektedir). Fakat bu durum M.Ö. 2. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren değişmiştir⁸¹. II. Pön savaşı (M.Ö. 201) sonrasında Latin kolonileri Vatandaş kolonileri ile karşılaştırıldığında oldukça seyrekleşmiştir. Bu dönem içerisinde sadece dört adet yeni Latin kolonisi kurulmuştur. Bunlar: Copia-Thurii (M.Ö. 193), Vibo-Valentia (M.Ö. 192), Bononia (M.Ö. 189) ve Aquileia'dır (M.Ö. 181). Pön Savaşlarının Roma'nın kolonizasyon politikasında büyük bir etkisi olduğu görülmektedir. Bu durumun temel nedeni Latin kolonisine yerleşen Roma vatandaşlarının vatandaşlık haklarını kaybetmeleridir. Roma, özellikle Pön savaşları sırasında orduda görev yapacak vatandaş bulmada güçlük çekmesi sebebiyle Pön savaşları sonrasında daha fazla Latin kolonisi kurmamıştır. Pön savaşları arifesinde yirmi yedi Latin kolonisine karşılık sadece birkaç Vatandaş koloni varken, Pön savaşları sonrasında yeni kurulan birkaç Latin kolonisine karşılık seksen dolayında Vatandaş kolonisi kurulmuştur⁸².

⁷⁸ Paul Erdkamp, **A Companion to the Roman Army**, Wiley-Blackwall, Oxford 2007, s. 152.

⁷⁹ Halil Demircioğlu, **a.g.e.**, s. 133-137.

⁸⁰ M. Rostovtzeff, **Rome**, Oxford University Press, New York 1960, s. 37.

⁸¹ Livius, **a.g.e.**, XXXIV.45.11-14.

⁸² E.T. Salmon, **a.g.m.**, s. 66.

Takip eden yıllarda Vatandaş kolonileri sadece sayı olarak artmakla kalmamış buna ek olarak bu tip kolonilere yerleşen kolonistler ve bunlara verilen topraklar da miktar olarak artmıştır. Örneğin M.Ö. 183 yılında kurulan Mutina, Parma ve Saturnia kolonilerinin her birine 2000⁸³ aile yerleştirilirken özellikle Saturnia kolonisine yerleşenlere on iugera dolayında toprak verilmiştir. İlk iki Pön savaşı ardından Roma'nın kolonizasyon politikasında yaşanan bu değişiklik özellikle M.Ö. 177 yılında Luna kolonisinin kurulmasıyla en yüksek düzeyine ulaşmıştır. Bu koloniye 2000 dolayında aile yerleştirilmiş ve her birine 51,5 iugera toprak verilmiştir⁸⁴. Latin kolonilerindeki bu tipte bir düşüşe tezat olarak Vatandaş kolonilerinin sayılarının ve boyutlarının bu denli artmasının çeşitli nedenleri vardır. Bu nedenler içerisinde en önemlisi Roma'nın kendi insan ihtiyacından kaynaklanmaktaydı. Daha öncede belirtildiği gibi şayet bir Roma vatandaşı Latin kolonisine yerleşirse sahip olduğu Roma vatandaşlık haklarını kaybetmekteydi. Aynı zamanda toprağa ihtiyacı olan Roma vatandaşları bu duruma karşın yine de bu tipteki kolonilere gitmekteydiler. Bunun sonucunda Roma'nın insan gücünde bir azalma meydana geldi. İşte bu sebepten dolayıdır ki Roma daha fazla insan kaybetmemek için Latin kolonilerinde bir azaltmaya gitmek zorunda kalmıştır⁸⁵. Buna ek olarak daha sonraki tarihlerde Roma vatandaşlığı önem kazandığı için Romalılar bu tip kolonilere gitme konusunda isteksizlik göstermişler bu durum da Roma açısından Latin kolonizasyonunun sürdürülebilirliğini zorlaştırmıştır⁸⁶. Son Latin kolonisi M.Ö. 181 yılında kurulmuştur⁸⁷.

Kolonizasyon alanında yaşanan tüm gelişmelere karşın M.Ö. 177 yılında Luna kolonisinin kurulmasının ardından Roma kolonizasyonunda geçici bir duraklamak meydana gelmiştir. Fakat Roma Vatandaş kolonileri adına yaşanan bu duraklama daha sonra yaşanacak ilginç gelişmeler için bir ön hazırlık bir soluklanma devresi olacaktır.

⁸³ Livius, **a.g.e.**, XXXIX.55.vii-ix.

⁸⁴ Livius, **a.g.e.**, XLI.13.iv-v.

⁸⁵ E.T. Salmon, "Roman Colonization from the Second Punic War to the Gracchi", **Journal of Roman Studies**, Vol. XVI, 1936, s. 61.

⁸⁶ Gaius, **The Institutes**, ed., Francis de Zulueta, Oxford University Press, Oxford 1951, s. III.56.

⁸⁷ Frank Frost Abbot, **a.g.m.**, s. 366.

Roma, M.Ö. 175–123 yılları arasındaki suskunluk devresinin ardından kolonizasyon politikasını İtalya dışına taşımaya başladı. Hâlihazırda İspanya’da bulunan Carteia’ya Latin statüsü verilmişti. Roma’nın bu şekilde hareket etmesindeki temel etken bölgede var olan yerel sorunları çözmektir⁸⁸. Ayrıca yine M.Ö. 123 yılında Romalılar’ın İspanya’da yer alan Balearic adasında da yerleşim kurdukları görülmektedir⁸⁹. Fakat tüm bunlar Gaius Gracchus döneminde yapılmak istenen kolonizasyon kadar devrimci değildir.

M.Ö. 123 yılıyla beraber Roma’nın kolonizasyon politikasında büyük bir değişiklik meydana gelmiştir. Bu durumun temel nedenleri ise, Roma’da gücünün yavaş yavaş bir kişinin elinde toplanmaya başlamasıdır⁹⁰.

Özellikle II. Pön savaşı sonrasında Roma askeri gücü sayesinde Akdeniz dünyasının önemli bir kısmını hâkimiyeti altına almıştı; bu askeri gücün kaynağını köylüler oluşturmaktaydı. Fakat uzun yıllar süren savaşlar sebebiyle köylüler zor durumda kalıyorlardı. Çünkü işleme olanağı bulamadıkları topraklarını elden çıkarmak zorunda kalıyorlar ve proletarya durumuna düşüyorlardı. Bu kez asker olma hakkını yitiren köylü ordunun da zayıflamasına neden oluyordu; bir dünya devleti haline gelen Roma’nın durumu sarsılıyordu⁹¹. M.Ö. 146 yılında Makedonya Roma eyaleti haline getirilmiş, aynı yıl III. Pön savaşı sonunda yakılıp yıkılan Kartaca’nın yerinde Afrika eyaleti kurulmuştu⁹². Bergama kralı III. Attalos’un M.Ö. 133 yılında ölümünden önce devletini ve hazinesini miras olarak Roma’ya bırakmış bu topraklar üzerinde de M.Ö. 129 yılında Asia adıyla yeni bir eyalet kurulmuştur⁹³. Eyaletlerin ödediği vergi (tribut) ve tabiat kaynaklarından kazanılan ganimet İtalya’nın büyük ölçüde zenginleşmesine yol açıyordu. Roma o zamanın uygar dünyasının ekonomik merkezi haline gelmiş ve bu durum M.Ö. 2. yüzyıla kadar böyle sürüp gitmiştir. Ancak Roma’ya akan bu zenginliklerden toplumun bütün

⁸⁸ Livius, **a.g.e.**, XLIII.3.1-iv.

⁸⁹ Plinius, **a.g.e.**, III.77; ayrıca burada yer alan kentin statüsü için bkz. F. Wittinghoff, **Römische Kolonisation und Bürgerrechtspolitik unter Caesar und Augustus**, Mainz 1951, s. 55.

⁹⁰ Frank Frost Abbot, **a.g.m.**, s. 365.

⁹¹ Nezahat Baydur, “Roma’da İ.Ö. II. yüzyıldaki Reformlar”, **Belleten**, XL, 1976 s. 195.

⁹² Halil Demircioğlu, **a.g.e.**, s. 268–270, 412–18.

⁹³ Plutarchos, **Bioi Paralelloi: Ti. Gracchus**, XIV, 1.

sınıfları aynı ölçüde yararlanamamaktaydı⁹⁴. İşgal edilen yerlerdeki toprakların dağıtımı konusunda çıkan sorunlar nedeniyle topraklar zengin kişilerin elinde toplanmaya başlamıştı. Buralarda çalıştırmak üzere çok sayıda köle getirilmiş bunun sonucunda sıradan yurttaşlar büyük işletmeler ile başa çıkamamışlar ve sonuçta Roma içerisindeki sosyal ilişkiler bozulmaya başladı⁹⁵.

Bu esnada Roma siyasetinde etkili olmaya başlayan Gracchi kardeşler var olan sosyal dengesizliği ortadan kaldırmak amacıyla daha önceki dönemlerde daima askeri amaçlar için kullanılan kolonilerin kuruluş amaçlarını değiştirme yoluna gittiler. Tiberius, Roma'daki fakir halka yer bulmak ve Roma topraklarının gelirini arttırmak için kolonizasyon politikasında değişiklikler yaparken; kardeşi Gaius ise halkın refahını arttırmak amacıyla koloniler kurmak istemiştir⁹⁶. Bu dönemdeki kolonilere çeşitli sosyal sınıf ve mesleklerden insanların gelmesi ile beraber yeni kurulan koloniler sosyal açıdan iyi bir katalizör görevi de görmüşlerdir. Gaius, döneminde kolonilerin yer seçiminde oldukça özen gösterilmiştir. Bu dönemde kurulan kolonilerin neredeyse tamamı deniz kıyısında yer almaktaydılar. Buradaki amaç kolonilere yerleşen halkın refahını deniz ticareti vasıtası ile arttırmak isteğidir. Bu duruma en güzel örnek M.Ö. 118 yılında İtalya dışına kurulan Narbo Martius kolonisidir⁹⁷. Fakat her ne kadar bu koloni deniz ticareti amacıyla kurulsun da Roma kolonizasyon politikası içerisinde ticari amaçlar her zaman ikinci planda kalmıştır⁹⁸. Bu dönem içerisinde kurulan kolonilerden beklide en tartışmalı olanı III. Pön savaşları sonunda yerle bir edilen Kartaca'nın yerine kurulmak istenen Iunonia kolonisidir. Iunonia'ya İtalya'nın her yerinden 6000 bin kolonist yerleştirilecekti⁹⁹. Bu plan senatonun yoğun karşı çıkması üzerine gerçekleşmese de uygulanmak istenen plan daha sonraki kolonizasyon girişimlerine örnek teşkil etmesi açısından oldukça önemlidir.

⁹⁴ Nezahat Baydur, **a.g.m.**, s. 195.

⁹⁵ Nezahat Baydur, **a.g.m.**, s. 195–196.

⁹⁶ Peter V. Jones, **The World of Rome: An Introduction to Roman Culture**, Cambridge University Press, Cambridge 1997, s. 27-28; ayrıca bkz. Frank Frost Abbot, **a.g.m.**, s. 365.

⁹⁷ Velleius Paterculus, **a.g.e.**, I.8.

⁹⁸ C.H. Benedict, **A History of Narbo**, Princeton University Press, Princeton 1941, s. 3–4.

⁹⁹ Plutarchos, **Bioi Paralelloi: C. Gracchus**, VI,3; Appian, **a.g.e.**, I,24.

Marius ve Sulla döneminde Gracchiler döneminde uygulanan kolonizasyon politikasından tamamen vazgeçilmiştir. Bu dönemde kolonilere yerleştirilenlerin neredeyse tamamı terhis olmuş askerlerdir¹⁰⁰. Marius ve Sulla dönemlerinde kurulan kolonilerden en önemlilerinde ikisi Mariana ve Aleria kolonileridir¹⁰¹. Bu dönem içerisinde kolonilerin yer seçimi yapılırken ne koloninin kurulduğu bölgenin stratejik önemine ne bölgenin güvenli olup olmadığına dikkat edilmekteydi. Bu dönemde kolonilerin kurulmasındaki asıl amaç terhis olan askerlere yer sağlamaktı¹⁰².

Düzenli bir koloni politikası takip eden Iulius Caesar'da Gaius Gracchus'un koloni tipini esas olarak almakla birlikte, o, kudretine uygun bir şekilde eyaletleri ekonomik refaha kavuşturarak kolonistlere büyük ölçüde yardımcı olmuş ve bu kuruluşları çekici bir hale getirmiştir¹⁰³. Bununla beraber Caesar döneminde uygulanan kolonizasyon politikasındaki asıl amaç ise kurulan koloniler vasıtası ile eyaletleri Romalılaştırmaktır. Bu alandaki ilk uygulama M.Ö. 49 yılında Transpadane Gaul'da yaşayanların da vatandaşlık haklarına sahip olduğunun bildirilmesiydi. Caesar'ın bu şekilde hareket etmesinin iki nedeni vardı: İlk olarak burada yaşayanların kendisine ve Roma'ya sadık birer müttefik haline getirmek, ikinci olarak da Roma'nın sınırlarını Alpler'e kadar uzatarak Roma'nın savunmasını sağlamlaştırmak istemesiydi. Fakat senato tarafından bu öneri kabul görmedi ve bölge Roma'nın bir eyaleti olarak kaldı¹⁰⁴. Caesar, senatonun tüm karşı çıkmalarına rağmen planını uygulamaya devam etti. İspanya'daki Gades kentine koloni statüsü verdi. Munda'dan dönüşünde Kartaca ve Korint'te koloniler kurdu. Caesar, ikinci triumvirliği sırasında çeşitli eyaletlerde sayıları 40 ile 50 arasında değişen koloniler kurduğu bilinmektedir¹⁰⁵. Caesar, İtalya dışına da koloniler kurarak eyaletlere de önem verdiğini göstermiştir. O, eyaletlerin refahının artması ile yakından ilgilenmekteydi. Bu sebepten dolayı eskiden ticaret hayatında önemli yer tutan

¹⁰⁰ Marius dönemiyle beraber askere alınma usullerinde bazı değişiklikler yapıldı. Bu dönemden itibaren orduya toprak sahibi olmayan halktan kişiler ballı bir ücret karşılığında orduya alınmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Velleius Paterculus, **a.g.e.**, s. I.15. ; David Shotter, **The Fall of the Roman Republic**, Routledge 2005 s. 38.

¹⁰¹ Plinius, **a.g.e.**, III.80.

¹⁰² R. Syme, **Roman Revolution**, Oxford 1939, s. 88.

¹⁰³ Mehmet Özsaıt, **Pisidya Tarihi**, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1985, s. 88.

¹⁰⁴ Frank Frost Abbot, **a.g.m.**, s. 377.

¹⁰⁵ Lange, Röm.Alt.,III, s. 473.

Capus, Korint ve Kartaca'ya koloni statüsü vermekle beraber konumları ticarete uygun olan yerlere de koloni statüsü vermiştir. Buna en iyi örnek Lugdunum'dur. Sonraki dönemlerde bu kentler Caesar'ı haklı çıkarırcasına gelişmiştir. Korint, St. Paulus zamanında oldukça gelişmiş ve çevresi resmi yapılarla dolu bir hale gelmiş¹⁰⁶, Kartaca'nın gönenci oldukça artmış ve Lugdunum'da önemli bir yönetim ve ticaret merkezi haline gelmiştir. Caesar, tarafından kurulan bu ve buna benzer koloniler sayesinde eyaletlerin durumu iyileşti, ticaret gelişti ve İmparatorluğun diğer kısımlarının birbirleri ile olan ilişkileri kuvvetlendi¹⁰⁷.

Triumvirler dönemindeki yöneticiler istedikleri yerlerde koloniler kurmuşlardır. Bu dönem içerisinde koloniler kurulurken koloni kurulacak yerin stratejik açıdan uygun olup olmadığına fazla özen gösterilmemiştir. Bu dönem içerisinde asıl göz önünde tutulan gaye yandaşlarına toprak sağlamaktır¹⁰⁸. Triumvirler dönem içerisinde İtalya Yarımadası'nda yeni bir koloni kurulmamıştır.

Roma tarihindeki son ve büyük kolonizasyon hareketi Augustus'un yönetimi devrinde meydana gelmiştir. Actium zaferinden sonra (M.Ö. 31) Augustus'un sahip olduğu kuvvetlerin sayısı Antonius'un kuvvetleri ile beraber 52 lejyona yükselmişti. Kısa sürede şartların değiştiğini ve artık bu denli büyük bir ordunun Roma tarafından beslenmesinin ekonomik açıdan ağır bir yük oluşturacağını anlayan Augustus, ordunun sayısını azaltmak için Caesar'ın modeline uygun ve muhtemelen onun planladığı şekilde yeni koloniler kurarak veteranlarını (emekli askerler) yerleştirmiştir¹⁰⁹. Özellikle Antonius doğuda bulunduğu sırada Küçük Asya yerlilerinden pek çok kişiyi orduya almıştı. Bu kişiler iç savaşlar sonunda Augustus tarafından Küçük Asya'da kurulan kolonilere yerleştirilmişlerdir. Augustus, veteranlar için yer seçimini, Roma kolonizasyon politikasının ana hedefleri doğrultusunda yapmıştır. Şöyle ki, hem veteranlara yer bulunacak, hem onlar henüz Romalılaşmamış bölgelerde Roma dil ve uygarlığının yayılmasını sağlayacak, hem

¹⁰⁶ Richard Wallace and Wynne Williams, **Tarsuslu Paulus'un Üç Dünyası**, Homer Kitapevi, İstanbul 1999, s. 226.

¹⁰⁷ F. Vittinghoff, **a.g.e.**, s. 131; Barbara Levick, **a.g.e.**, s. 4

¹⁰⁸ Appian, **a.g.e.**, V.3.

¹⁰⁹ F. Vittinghoff, **a.g.e.**, s. 100-101.

de daha önemlisi bölgenin de güvenliği sağlanmış olacaktı¹¹⁰. Bununla beraber bu sistem ancak M.Ö. 13 yılına kadar uygulanmıştır. Çünkü kolonilere yerleştirilen veteranlar için toprak satın almak oldukça pahalıya mal olmaya başlaması sebebiyle kolonizasyondan vazgeçilmiştir¹¹¹. M.S. 6 yılında “aerarium militare” adı verilen askeri bir hazine kurulmuştur. Bu tarihten sonra 20 yıllık hizmetleri sonrasında terhis olan her askere 3000 denarius verilmeye başlanmıştır¹¹². Tacitus’un belirttiğine göre veteranlar da hizmetleri sonrasında kendilerine para yerine toprak verilmesine fazla sıcak bakmamaktaydılar¹¹³. Augustus döneminde kurulan kolonilerin nerdeyse tamamı deniz kıyısında kurulmuşlardır¹¹⁴. Augustus devrindeki koloniler askeri karaktere sahip olup, savunma amacıyla kurulmuşlardı. M.Ö. 14 yılında Augustus’un ölmesiyle beraber Roma geniş ölçekli kolonizasyon politikasından vazgeçmiştir¹¹⁵.

¹¹⁰ Mehmet Özsait, “Anadolu’da Roma Egemenliği”, **Anadolu Uygarlıkları**, Görsel Yayınlar, İstanbul 1982, s. 383.

¹¹¹ E.G. Hardy, “Augustus and His Legionaries”, **The Classical Quarterly**, Vol.14, No. 3/4, 1920, s. 189; ayrıca bkz. Charles Freeman, **a.g.e.**, s. 445.

¹¹² G. R. Watson, **The Roman Soldier**, Cornell University Press 1985, s. 147–154.

¹¹³ Tacitus, **Annales**, 1.17.

¹¹⁴ Barbara Levick, **a.g.e.**, s. 6.

¹¹⁵ Thomas H. Watkins, “Coloniae and Ius Italicum in the Early Empire”, **The Classical Journal**, Vol.78, No.4, 1983, s. 322.

3. ROMA ORDUSU VE VETERANLARIN DURUMU

3.1. Roma Ordusu

Roma'nın bir kent devletinden bir dünya devleti haline gelmesinde etkili olan kurumların başında kuşkusuz disiplinli ve emir-komuta zinciri içerisinde çalışan ordusunun etkisi büyüktür. Roma ordusu başlangıçta yalnızca patriçilerden meydana gelmekteydi¹¹⁶. Bu dönem içerisinde eli silah tutan her Roma vatandaşı 46 yaşına kadar askerlik hizmeti yapmak ile yükümlüydü. Patriçiler hizmetlerinin 10 yılını süvari, 16 yılını ise piyade olarak tamamlamak ile yükümlüydüler¹¹⁷. Bununla beraber bu ordu sürekli olarak görevde tutulmaz, savaş zamanında senatonun belirlediği sayıda kişi silâh altına alınır. Roma'nın kuruluşundan itibaren “*legion*” olarak adlandırılan askeri yapı ordunun temel askeri birliği haline gelmiştir. Legionların barındırdığı asker miktarı devirlere göre farklılık gösterse de ortalama olarak 3000–6000 piyade ile 300–600 arasında süvariden meydana gelmekteydi¹¹⁸. Legionlara sadece tam hukuklu Roma vatandaşları katılabilmekteydi. Savaş sırasında ihtiyaca bağlı olarak Roma ordusunda legionların yanında “*auxilia*”(yardımcı birlikler) olarak adlandırılan Roma'nın müttefiki olan uluslardan askerler de orduda görev yapmaktaydılar¹¹⁹. Cumhuriyet döneminde ordunun komutanı konsül, praetor ya da dictatordü¹²⁰.

Roma ordusunun yapısı üzerinde yaşanan ilk büyük değişim M.Ö. 104–103 yıllarında konsüllük yapan Marius döneminde yaşanmıştır. Marius, kısa sürede ordu sisteminde var olan yapının sürekli gelişmekte olan Roma'nın ihtiyaçlarını karşılayamayacağını anlamış, bu sebeple ordu sisteminde kapsamlı bir reform

¹¹⁶ Romulus'un ordusunda yalnız soylular yer aldığı 3000 piyade ve 300 süvariden meydana gelmekteydi Livius, **a.g.e.**, s.I.13.8; ayrıca bkz. H. Parker, **The Roman Legions**, Oxford University Press, London 1928, s. 9.

¹¹⁷ Mehmet Özsait, **a.g.e.**, s. 407.

¹¹⁸ Lawrence Keppie, **The Making of The Roman Army**, University of Oklahoma Press, Oklahoma 1998, s. 15.

¹¹⁹ Brian Campbell, **Greek and Roman Military Writers**, Taylor & Francis Group, New York 2004, s. 10.

¹²⁰ Allen M. Ward and Fritz M. Heichelheim, **A History of the Roman People**, Prentice Hall, New Jersey 2003, s. 62–63.

yapmıştır¹²¹. Marius öncesinde yasalara göre askeri hizmete alınan kişi silahı, üniforması ve giderlerini kendisi karşılamak zorundaydı. Bu ise belirli ve düzenli bir geliri gerektiriyordu. Buna karşın Marius'un Germenler ile yapacağı savaşlarda askere ihtiyacı vardı ve O bu sebeple asker toplamanın normal işlem sırasını izlemek yerine ordusuna gönüllüler çağırды ve yüzyıllardır devam eden geleneği yıkarak topraksız olan kişileri de ordusuna kabul etti¹²². Marius asker toplama konusunda her hangi bir sorunla karşılaşmamasına karşın, onun asıl problemi birliklerinin iskânıydı. Topraksız olan bu askerler geri dönerlerken öylece terhis edilemezlerdi ve Marius askerlerinin Afrika'da toprak edinmeleri konusunda, M.Ö. 103 yılı tribunoslarından Lucius Appuleius Saturninus'un yardımını sağladı. Saturninus ise, bu sorunu kullanarak halkın desteğini kazanmayı planlıyordu ve muhaliflerine gözdağı vermek için Marius'un tecrübeli askerlerini Roma'ya çağırarak, conciliuma müttefik halkların elindeki araziler de dâhil olmak üzere Marius'un adamlarının İtalya'daki topraklardan yararlanmalarını sağlayan yasaların çıkarılması için baskı yaptı. Senato bu kanunlara şiddetle karşı çıktı. Kargaşa attı ve Saturninus ayak takımı bir grup tarafından linç edilerek öldürüldü¹²³. Marius'un adamları İtalya'daki topraklara sahip olamadılar ve Marius'da hayli itibarsız biri olarak sürgüne yollandı. Roma tarihinde bir kez daha şiddet siyasal sisteme sızmıştı. Marius'un faaliyetleri, kararlı ve güçlü bir kişinin özellikle ordunun desteğini de arkasına aldığında yasal sistemi alt üst edebildiğini ve senatonun bunu engellemek için bir şey yapmadığını göstermişti. Marius'un yeni tarz ordusu aynı zamanda önemli bir gelişime işaret etmekteydi. Askerler eğer topraksızlarsa, seferleri sona erdiği vakit, bütünüyle komutanlarının ilgi ve gözetimine bağımlıydılar. Komutan onları, Marius'un tarafında yer alan Saturninus'un girişiminde olduğu gibi, devletin topraklarından zorla yararlanmak konusunda cesaretlendirebilirdi. Senatonun bu sorunun önemini kavramakta ve üstesinden gelmekte gösterdiği ihmal, ciddi başarısızlıklardan biriydi¹²⁴. Bunun sonucunda Roma'da komutanlarının her isteğine uyan tehlikeli bir güç oluştu.

¹²¹ Adrian Goldsworthy, **The Complete Roman Army**, Thames and Hudson Press, London 2003, s. 46–47.

¹²² H. Parker, **a.g.e.**, s. 24.

¹²³ Howard H. Scullard, **From Gracchi to Nero**, Routledge, New York 1982, s. 54.

¹²⁴ Jane Penrose, **Rome and Her Enemies**, Osprey Publishing 2005, s. 104–105.

Marius'un oluşturduğu bu yeni düzenin ortaya çıkardığı bazı sonuçlardan Roma, özellikle iç savaşlar ve daha sonraki dönemlerde, büyük zararlar görmüştür¹²⁵.

İmparatorluk döneminde ordunun rolü, yapısı ve bünyesi üzerinde bazı değişiklikler meydana gelmiştir. İmparatorluğun sınırları kesinlik kazandıkça ordunun rolü de değişti. Sürekli fetihlerin yapıldığı günler geride kalmıştı; artık ordu yıllarca ve büyük oranda hareketsiz olmayı bekleyebilirdi¹²⁶. İç savaşlar sonrasında ordunun sayısında meydana gelen aşırı artış sonucu Augustus yaklaşık 150.000 legioneri İmparatorluğun çeşitli bölgelerinde kurulan kolonilere yerleştirmişti. Böylelikle ordu sayısını azaltırken güvenlik açısından istikrarsız olan bölgelerin ya da strateji öneme haiz noktaların emniyetinin sağlanması amaçlanmıştır. M.S. ilk iki yüz yıl için toplam yirmi sekiz ile otuz legionluk bir kuvvet elde tutuldu. Bunlar imparatorluğun saldırılara daha açık sınır bölgeleri boyunca yerleştirildi. M.Ö. 23 yılında Ren bölgesinde sekiz legion bulunmaktaydı fakat ortalık durulmaya başladıkça dört legion yeterli görüldü. Tuna'nın doğusu saldırıya en açık bölgeydi ve M.S 150 yılında ordunun üçte birini oluşturan on legionluk bir kuvvet yerleştirildi. Doğu sınırına sekiz legion ayrıldı, üç legion Britanya'ya, iki legion da Kuzey Afrika'nın tamamını kontrol etmek için ayrıldı¹²⁷.

Augustus döneminde ordunun bünyesi üzerinde de bazı değişiklikler yapıldı. Orduya katılmanın başlıca kriteri olan vatandaşlık yaygınlaştırıldı; bunun için imparatorluğun uyruğu olan halklardan oluşan geniş kitle kullanıldı. Böylelikle legionlar artık İtalya'dan toplanacak askerleri beklemek yerine bulundukları bölgede asker toplanabilecekti¹²⁸. Her ne kadar hizmet süreleri sona erdiği zaman askerlerin salıverilmediklerine dair yakınmaların olmasına karşın, yeterli miktarda maaş ve önceden saptanmış belirli bir hizmet süresi vardı. Bir legionerin yasal bir evlilik sözleşmesi yapmayacak olması ordu yaşantısının en büyük dezavantajıydı, yine de uygulamada, sağlam ilişkilerin yaygın olarak ortaya çıktığı ve bu evliliklerden olan erkek çocukların geleceğin askere alınacak yetenekte vatandaşları olarak kabul

¹²⁵ Appian, **a.g.e.**, 5.17; ayrıca bkz. Tacitus, **a.g.e.**, 6.3.

¹²⁶ Charles Freeman, **a.g.e.**, s. 504.

¹²⁷ Lawrence Keppie, **a.g.e.**, s. 205-212.

¹²⁸ Mehmet Özsait, **a.g.m.**, s. 408.

edildikleri görülür¹²⁹. Augustus döneminde imparatorluğun çeşitli bölgelerinde kurulan koloniler Roma vatandaşlığının yaygınlaşmasında önemli roller oynamışlardır. Zira bu kolonilere yerleştirilen bekâr veteranlar yerli halktan kadınlarla evlenmişler böylelikle onların çocukları Roma vatandaşlık haklarına sahip olmuşlardır. Roma'nın asker alımlarında veteranların çocuklarını tercih ettikleri de göz önüne alınırsa özellikle Roma kolonilerinin orduya asker sağlamada oldukça önemli bir kaynak olmalıdır.

İmparatorluk devrinde her legion 5000 piyade ve 120 süvariden oluşmaktaydı¹³⁰. Piyade erleri iyi bir koruma sağlayan zırhlar giyerlerdi. Düşmanla ilk temas kurdukları zaman kullandıkları iki tane kargı ile göğü göğse savaşmak için bir kılıç taşıyorlardı¹³¹. Roma ordusunda katı bir disiplin ve sürekli bir eğitim programı uygulanmaktaydı. M.S. 5. yüzyılda Flavius Vegetius Renatus tarafından askeri eğitim hakkında yazılmış el kitabında bu eğitim ve disiplin şu şekilde ifade edilir:

“Roma halkı dünyayı fethetmiş olmayı askeri eğitimden, ordugâhtaki disiplinden ve savaş deneyimlerinden başka bir şeye borçlu değildi. Az sayıdaki Romalının Galyalı kalabalığa karşı ne şansı olabilirdi? Kısa boylarıyla uzun Germenlere karşı çıkmaya nasıl cüret edebilirlerdi? ve Yunanlılar'ın bizden daha zeki ve becerikli olduklarından hiç kimse kuşku duymuyordu. Fakat asker seçme becerisi, önceden de söylediğim gibi eğitim, savaş teknikleri, günlük talimlerle askerlerin direncini arttırmak, tembelliğe sert cezalar uygulamak gibi konularda biz onlardan ileriydik. Zira askerlik ilmini bilmek savaştaki cesareti besler¹³².”

¹²⁹ Naphtali Lewis and Meyer Reinhold, **Roman Civilization Book II**, Harper and Row Publisher, New York 1966, s. 521–527.

¹³⁰ Yann Le Bohec, **The Imperial Roman Army**, Routledge, New York 2000, s. 24–25.

¹³¹ Jonathan P. Roth, **The Logistics of The Roman Army at War**, Brill Academic Publishers, Boston 1998, s. 71–77.

¹³² Flavius Vegetius Renatus, **Epitome of Military Science**, ed., N.P. Milner, Liverpool University Press, Liverpool 1997, I,1-7.

Cumhuriyet döneminde ordu komutanı konsüller iken; İmparatorluk döneminde ordunun komutanı imparator olmuş ve yalnız imparator asker toplama yetkisine sahip olmuştur¹³³.

Augustus döneminden itibaren yardımcı birliklerin sayısında büyük bir artış meydana geldi. Bu askerler Roma vatandaşı olmayanlar arasından seçilmekteydi. Binicilik, okçuluk gibi legionların ağır piyade sınıfında eksikliği duyulan becerilere önem veriliyordu. Sabit maaş ve hizmet süresi sonrasında vatandaşlık vaadi gibi uygulamalarla, Roma ordusunun yapısıyla bütünleştiler¹³⁴. Özellikle hizmet sonrası tanınan vatandaşlık hakkı insanların yardımcı birliklere katılmasında öncelikli bir etkiye sahiptir. Roma vatandaşlarının sahip olduğu haklar imparatorluğa bağlı diğer tebaların hakları ile kıyaslandığında oldukça ayrıcalıklıdır. Yardımcı birliklerde görevli askerlerin terhisi sonrasında elde ettiği bu haktan eşleri ve çocukları da yararlanmaktaydı. Bu kuvvette görev yapan askerlerin geldikleri bölgeler incelendiğinde bunların bazılarının Roma kolonisinde yaşayan, yerli halk arasından çıkmaları oldukça ilginçtir¹³⁵. Bu açıdan durum değerlendirildiğinde kolonilerde yaşayan veteranların bölge halkından kişilerin orduya katılması için önemli bir motivasyon sağladıkları söylenebilir.

3.2. Veteranlar

Roma ordusunda üç farklı tipte terhis söz konusudur. İlk olarak şayet bir asker görev sırasında kalıcı bir hastalık geçirir veya görev yapamayacak derecede yaralanırsa askeri hizmetten çıkarılmaktaydı. Bu tarz terhise “*missio causaria*” denilmekteydi. “*Missio ignominiosa*” olarak adlandırılan terhis şekli ise görev sırasında ciddi suç işleyen askerlere verilirdi ve bu kişiler tüm haklarını kaybederek askerlik hizmetinden çıkarılırlardı. Son olarak askerlik hizmetini sorunsuz bir şekilde

¹³³ Epictetus, **Discourses**, ed., W.A. Oldfather, Loeb Classical Library, London 1925, 1.14.15 ; Suetonius, **Augustus**, ed., Karl Galinsky, Cambridge University Press, Cambridge 2005 s.25.1; Velleius Paterculus, **a.g.e.**, 2.14.

¹³⁴ Yann Le Bohec, **a.g.e.**, s. 27.

¹³⁵ Naphtali Lewis and Meyer Reinhold, **a.g.e.**, s. 525.

tamamlayanlara tüm ayrıcalık ve imtiyazlarının verildiği “*honesta missio*” denilen terhis şekli söz konusudur¹³⁶.

Geç Cumhuriyet döneminde terhis olan askerlerin sorumlulukları Roma devletinden ziyade hizmet ettikleri generallere aitti. Legionlarda görev yapan askerlere hizmetleri sonrasında nakit para yerine görev sırasında gösterdikleri yararlılık ölçüsünde toprak verilirdi¹³⁷. Bununla beraber terhis olan askerler bir bölgeye yerleştirilirken eski sakinlerin topraklarına tazminat ödenmeden el konulmuşsa bu iki grup arasında bazı sorunların ortaya çıkması kaçınılmazdı¹³⁸. M.Ö. 41 yılında Roma bu iki grup arasında çıkan şiddet olaylarına tanıklık etmiştir. Vergilius, *Eclogae* adlı pastoral şiirlerden oluşan ilk eserinde meydana gelen çatışmaların altında yatan nedenleri yalın bir dille şu ifadeler ile anlatmıştır¹³⁹.

*Bu toprakları bu kadar iyi sürmüşken buraları artık bu işe yaramaz askerlere mi ait olacak ve bunlar mı gelip ekinleri sürecektir? Görüyorsunuz bu iç savaş biz vatandaşları ne kadar mutsuz bir hale getirdi? Biz bu tarlaları bu gibi adamlar için mi yetiştirdik? Şimdi Meliboeus, armutları yetiştir, asmaları uygun olduğu gibi dik. Gelin keçilerim, bu sürü bir zamanlar mutluydu. Sizi bir daha yeşil tepelerde göremeyeceğim. Bir daha size şarkılar söyleyemeyeceğim ve keçilerim artık sizi çiçekli yoncalarla ve söğüt dalları ile besleyemeyeceğim*¹⁴⁰.

Philippi savaşı sonrasında Cremona kentinin de dâhil olduğu 18 kente emekli olan askerler yerleştirilmiştir. Bununla beraber terhis olan askerlere verilen topraklar ihtiyacı karşılayamayınca Cremona kentine komşu olan ve Vergilius’un ailesine ait arazilerinde bulunduğu Mantua bölgesi de müsadere tehdidi ile karşı karşıya kalmıştır. Bu durum sonucunda Vergilius bu tehdidi eserine aktarmıştır. Eserde de

¹³⁶ Adrian Goldsworthy, *a.g.e.*, s.114.

¹³⁷ Simon Harnblower and Antony Spawforth, *Oxford Classical Dictionary*, Oxford University Press 2003, s.1592.

¹³⁸ Brian Campbell, *a.g.e.*, s.221.

¹³⁹ Oktay Akşit, *Roma İmparatorluk Tarihi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1985, s.58.

¹⁴⁰ Vergil, *Eclogues*, ed., Barbara Hughes, The University of North Carolina Press, Carolina 1997, 1.70–8.

belirtildiği üzere yeni yerleşimciler için topraklara ek olarak hayvan sürülerine de el konulmaktaydı¹⁴¹. Bu tip bir müsadere usulü veteranların yerleştirildiği kent veya bölge içerisinde kaçınılmaz olarak iki grup arasında ayrışmayı da beraberinde getirmekteydi. Sulla ve Caesar döneminde bu ayrım açık bir şekilde gündelik dile de yansımıştı. Bu dönem yerleşimlerinde bir süre bu iki grup “eski” ve “yeni” yerleşimciler olarak adlandırılıp bir süre birbirleri ile iletişim kurmadan ve kaynaşmadan yaşamışlardır¹⁴².

Roma’da 60 yıl süren iç savaşlar sonrasında yıpranan Cumhuriyet, Augustus ile birlikte değişmiş, Roma’nın sahip olduğu geniş toprakların yönetimi tek bir kişinin eline geçmiştir. Augustus, iç savaşlar sırasında sayısı oldukça artan ordunun sayısını barış şartlarına çekilmesi gerektiğine inanmaktaydı. Bu doğrultuda Augustus bir yandan ordunun sayısını azaltırken diğer taraftan emekli askerlerin sorumluluğunu doğrudan Roma devletinin sorumluluğu altına aldı¹⁴³. İç savaşlar sonrasında sayıları 500.000 civarında olduğu tahmin edilen Roma vatandaşı askeri yeminle Augustus’a bağlanmıştı. Augustus, sayıları yaklaşık 300.000 civarında olan askeri terhis ederek bunları kurduğu askeri kolonilere yerleştirmiştir. Fakat Augustus, görev süresi sona eren askerleri bir bölgeye yerleştirirken müsadere yolu ile yerli halkın topraklarına zorla el koymamış, topraklar için gereken miktardaki istimlak bedelini ödemiştir. Augustus, görev süresi sona eren askerler için aldığı tedbirleri şu şekilde ifade etmiştir:

Beşinci konsüllüğüm sırasında (M.Ö. 29) kolonilere yerleştirdiğim her askere ganimetlerin dışında 1000 sestertius verdim. 120.000 civarında askeri kolonilere yerleştirdim.

Dördüncü konsüllüğüm sırasında (M.Ö. 30) kasabalardan askerlerim için toprak satın aldım bu durum ortak konsüller Marcus Crassus ve Lentulus Augur (M.Ö. 14) zamanında da uygulanmaya devam edildi. Toplamda İtalya’daki topraklar

¹⁴¹ L. J. F. Keppie, **Colonization and Veteran Settlement in Italy 47–14 BC**, British School at Rome 1983, s.190–92.

¹⁴² Brian Campbell, **a.g.e.**, s. 222.

¹⁴³ Brian Campbell, **a.g.e.**, s. 193.

için 600.000.000 sestersis ve eyaletlerdeki topraklar için ise 260.000.000 sestersis verdim. Yaptıklarım benden öncekiler ve çağdaşlarım ile karşılaştırılırsa onların kurduğu kolonilerden daha fazlasını kurdum ve buralara daha fazla asker yerleştirdim. Sonradan konsüller Tiberius Nero ve Gnaeus Piso (M.Ö. 7), Gaius Antistius ve Decimus Laelius (M.Ö. 6), Lucius Lentulus ve Marcus Messalla (M.Ö. 3) Lucius Caninius ve Quintus Fabricus (M.Ö. 2) dönemlerinde hizmetleri sona eren askerleri evlerine geri yolladım ve bunlara hizmetleri karşılığında ödül olarak kendi cebimden 400.000.000 sestersis verdim¹⁴⁴.

Buna karşın hayatlarının büyük kısmını asker olarak geçiren bu insanlar terhisleri sonrasında toprak işlerinden anlamadıklarını ileri sürerek kalan hayatlarında dahi iyi anladıkları işleri yapmak için toprak yerine nakit para verilmesini talep etmekteydiler¹⁴⁵. Bu sebeple M.S. 6 yılında “*aerarium militare*” adı altında askeri bir hazine kurularak 20 yıl ya da daha fazla görev yapan askerlere hizmetleri sonrasında 12.000 ile 20.000 sestersis arasında değişen nakit para verilmeye başlanmıştır¹⁴⁶. Yeni oluşturulan hazineye Augustus kendi cebinden 170.000.000 milyon sestersis tutarında yardımda bulundu¹⁴⁷. *Aerarium militare* imparatorlukta toplanan verginin % 5’i kullanılarak finanse edilmekteydi¹⁴⁸. Görev süresi sona eren askerlere terhisleri sonrasında bazı imtiyaz ve ayrıcalıklar da verilmekteydi¹⁴⁹.

Auxiliary (yardımcı birlik) ve deniz kuvvetlerinden terhis olan askerler ise hizmetleri sonrasında, varsa çocukları da dâhil, Roma vatandaşlığına kabul edilmekteydiler¹⁵⁰. Yardımcı birliklerde görev yapan askerlere görevlerini tamamlamalarının ardından “*conubium*” denilen evlenme hakkı da tanınmaktaydı. Bu hakkı kullanan kişi isterse Roma vatandaşı olmayan bir kadınla da evlenebilirdi bu

¹⁴⁴ Augustus, **a.g.e.**, 15.3–16.

¹⁴⁵ Tacitus, **a.g.e.**, 1.17.

¹⁴⁶ Augustus, **a.g.e.**, 17.

¹⁴⁷ Augustus, **a.g.e.**, s. 17.

¹⁴⁸ Brian Campbell, **a.g.e.**, s.21.

¹⁴⁹ Bahsedilen imtiyazlar: Belli vergilerden ve cezalandırmalardan muaf olmalarına ek olarak yerleştikleri bölgelerdeki belediye işlerinde de çalıştırılmıyorlardı.

¹⁵⁰ Naphtali Lewis and Meyer Reinhold, **a.g.e.**, s. 521.

durumda kadın ve ondan olan çocuklar da Roma vatandaşlığına kabul edilmekteydi¹⁵¹.

Veteranlar hakkındaki en önemli bilgilere İmparator Claudius zamanında verilmeye başlanan günümüz bilginlerinin diploma ya da diplomata adını verdikleri terhis belgeleri sayesinde ulaşmaktayız. Bu belgelerde imparatorun adı, veteranın görev yaptığı birlik, birliğin konum, komuta subayının adı, verilen imtiyazlar ve zaman bilgileri yer almaktadır. Bu belgenin bir tanesi terhis olan askere verilirken bir kopyası ise Roma'ya yollanmaktaydı¹⁵².

¹⁵¹ Cassius Dio, **a.g.e.**, 60.24; ayrıca bkz. H. Dessau, **Inscriptiones Latinae Selectae**, Berlin 1916, s. 2389.

¹⁵² Brian Campbell, **a.g.e.**, s.193.

4. ÇANAKKALE VE ÇEVRESİNDE ROMA ASKERİ KOLONİLERİ

Çeşitli ihtiyaçları karşılamak için ortaya çıkan kolonilerin kuruluş tarzlarında da toplumdan topluma bazı farklılıklar bulunmaktadır. Fenikeliler ve özellikle Yunanlılar artan nüfus karşısında toprakların yetmemesine ek olarak ekonomik ve bazı siyasi sebeplerden dolayı koloniler kurmuşlardır. Koloniler yerleşenler tarafından vatan olarak kabul edilmiş, kısa bir sürede devrin dünyasında birer ticaret ve kültür merkezi haline gelmişlerdir.

Roma'nın dış dünya ile olan ilişkileri geliştikçe bünyesinde ortaya çıkan yeni sorunlara çözüm bulmak için çevre uygarlıkların sahip olduğu deneyimlerden yararlanma yoluna gitmişlerdir. Bununla beraber Roma'nın kolonizasyon politikasında uyguladığı yöntemlerin sadece dış kaynaklı olduğunu söylenemez. Roma zaman içerisinde kolonizasyon politikasında karşısına çıkan sorunları çözmek için kendi pratiklerinden de yararlanmıştır. Roma, başlangıçta askeri ihtiyaçlar sebebiyle koloniler kurmuştur fakat zaman içerisinde kolonilerinin kuruluş nedenlerine ekonomik ve sosyal gerekçeler de eklenmiştir. Bununla beraber Roma, koloniler vasıtasıyla ulaşmak istediği hedeflerin tamamını kurduğu her kolonide gerçekleştirememiştir. Bu durumun nedenleri arasında Roma'da sık sık değişen politik şartların kolonizasyon politikası üzerindeki etkisi yanında kolonilerin kurulduğu bölgenin kendine has siyasi, ekonomik, coğrafi ve sosyal koşulları da etkili olmuştur.

Roma'nın Troas bölgesinde hangi amaçlar doğrultusunda koloniler kurduğuna ve bu amaçlara ne ölçüde ulaştığına değinmeden önce bölgenin tarihi coğrafyası, özellikle de Roma ile olan ilişkisine değinmek yerinde olacaktır.

4.1. Çanakkale ve Çevresinin Tarihi Coğrafyasına Kısa Bir Bakış

Günümüzde Çanakkale il sınırları; Biga ve Gelibolu bölgelerini kapsamaktadır. Bununla beraber Hellespontos¹⁵³ boğazı bu iki bölgeyi coğrafi olarak ayırdığı gibi buraları kültürel ve politik yönlerden de birbirinden ayırmaktadır. Kolonilerin kuruldukları bölgenin coğrafi, siyasi, kültürel ve ekonomik yapısı yer seçiminde oldukça etkili olması sebebiyle Troas'ın tarihi coğrafyasının incelenmesi gerekmektedir.

Troas bölgesinin sınırları ana hatları ile belirtilecek olursa; doğuda Mysia, batı ve güneyinde Ege denizi, kuzeyinde de Hellespontos ve Propontis ile çevrelenmiştir. Bölgenin sınırlarının kesin olarak belirlenmesi konusunda günümüzde olduğu gibi antikçağlarda kesin bir fikir birliği yoktur¹⁵⁴. Modern araştırmacılar da bölgenin sınırları konusunda bazı anlaşmazlıklara düşmüşlerdir. Bölge ile ilgili olarak Strabon'un anlattıkları doğrultusunda kapsamlı bir çalışma yapan Leaf¹⁵⁵, bölge sınırlarını belirtirken Strabon ile fikir birliği içindeyken; bir başka araştırmacı olan Cook, Leaf'den farklı olarak bölgeyi Abydos'dan güneyde Adramytenos körfezine çekilen dik bir çizginin batısında kalan bölüm olarak nitelemiştir¹⁵⁶.

¹⁵³ Hellen'in denize düştüğü yer. Rüzgâr tanrısı Aiolos'un oğlu, Boetia kralı Athamos, Bulut tanrıcısı Nephele ile evlenir. Helen adlı bir kız ve Phrxos adlı bir oğlu olur. Anneleri Nephele, üvey annelerinin baskısıyla kıtlığa çare diye Phrxos'u kurban etmek isteyen Athamas'tan kurtulmak için çocuklarını altın postlu bir koça bindirerek Kolkhis'e kaçırmak ister. Boğazı geçerken Hele denize düşer. Bu olaydan dolayı boğaz Hellesponos diye anılır. Bkz. Azra Erhat, **Mitoloji Sözlüğü**, Remzi Kitapevi, İstanbul 1997 s. 134.

¹⁵⁴ Strabon, bölge sınırlarını doğuda Aisepos'un (Gönen Çayı) denize döküldüğü yerden, İda Dağı'na çekilecek ve Adramyttium kentini de içine alacak bir çizginin batısında kalan kısmı olarak tanımlamaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Strabon, **a.g.e.**, 13.1.4. Plinius ise bölgenin sınırlarını daha da genişleterek Kios (Gemlik) körfezine dökülen Ekheilos (Parmaklar) deresi ile güneybatıda Lekton (Baba Kale) burnu arasındaki bölgeyi Troas olarak ifade eder. Ayrıntılı bilgi için bkz. Plinius, **a.g.e.**, 40-41. Ksenophon, Anabasis adlı eserinde bölge sınırlarını kuzeyde Aisepos çayı ile Adramytenos (Edremit) körfezinin batısında uzanan bölge olarak belirtmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ksenophon, **Anabasis**, çev., Tanju Gökçöl, Sosyal Yayınlar, İstanbul 1998, VII.8.7.

¹⁵⁵ Walter Leaf, **Strabo on The Troad**, Cambridge University Press, Cambridge 1923, s. XV.2.

¹⁵⁶ J.M. Cook, **The Troad**, Oxford University Press, Oxford 1973, s. 2

Troas bölgesi oldukça engebeli bir arazi yapısına sahiptir. Bölgenin coğrafi olarak göze çarpan en karakteristik özelliği doğu batı ve kuzey güney doğrultusunda uzanan dağ silsileleri ile bunlar arasında yer alan vadilerdeki akarsulardır. Bölgenin en önemli yükseltisi İda (Kaz) dağıdır. Homeros, en yüksek doruğuna Gargaros¹⁵⁷ dediği bu dağın, hayvanların anası ve kaynağı bol olarak nitelendirmektedir¹⁵⁸. Strabon ise İda dağının çok tepeli yamaçlarını kırkayağa benzetmektedir¹⁵⁹. Troas bölgesinde yer alan irili ufaklı çok sayıdaki akarsu kaynağını İda dağından almaktadır. Bölgenin önemli akarsuları: Kuzeyde Marmara denizine akan Aisepos ve Granikos (Kocabaş) çayları; Çanakkale Boğazı'na dökülen Praktios (Umurbey), Rhodios (Sarıçay) ve Simoeis (Dürmek); Ege denizine dökülen Skamandros (Kara Menderes), Satnioeis (Tuzla) çaylarıdır. Dağlık bir yapıya sahip olduğu belirtilen Troas bölgesinde geniş düzlükler oldukça az yer tutar. Ovaların bir kısmı akarsular tarafından sulanan vadi tabanlarında yer almaktadır. Bölgenin en önemli iki ovasından biri Troia olup burası Dardania ve Samonion olarak ikiye ayrılmaktadır. Bir diğer önemli ovası ise Adrasteia (Biga) ovasıdır.

Troas bölgesindeki ilk insan izlerinin M.Ö. 10.000 yılına kadar uzandığı ortaya çıkmıştır¹⁶⁰. M.Ö. 6. Binyıl sonları ile M.Ö. 5. binyıl başlarında itibaren bölgede yerleşim yerlerinin var olduğu anlaşılmaktadır¹⁶¹. M.Ö. 3. binyıldan itibaren bölge Troia'da oturan yerli beyler tarafından yönetilmiştir¹⁶². M.Ö. 1200 yıllarında Boğazlar üzerinden gelen Thrak boylarının istilas sonucu bölgede yer alan tarih öncesi yerleşimlerin büyük bir kısmı ortadan kalkmıştır.

¹⁵⁷ Homeros, **İlyada**, çev., A. Erhat-A.Kadir, Can Yayınları, İstanbul 1967, XIV. 292.

¹⁵⁸ Homeros, **a.g.e.**, VIII. 47

¹⁵⁹ Strabon, **a.g.e.**, 13.1.5.

¹⁶⁰ Afif Erzen, "Eskiçağ Tarihinde Marmara Denizi ve Boğazlar", **Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi**, c.1, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1972, s. 57.

¹⁶¹ Utta Gubriel, "Kumtepe ve Beşik-Sivritepe kazı sonuçları", **TROİA Düş ve Gerçek**, çev., Selma Bulgurlugün, Homer Kitapevi, İstanbul 2001, s. 343.

¹⁶² Metin Alparslan, "Artukka: Assuwa Ülkesi ve Lokalizasyon", **Anadolu Araştırmaları**, c. XVI, İstanbul 2002, s.24; Güngör Karauğuz, **Hitit Devletinin Siyasi Anlaşma Metinleri**, Çizgi Kitapevi, Konya 2002, s.139-140.

M.Ö. 8. yüzyıldan itibaren bölgede özellikle Lesbos adasındaki Mytilene ve Metymna gibi kentlerden gelen Aioller koloniler kurmuşlardır¹⁶³. Bunlardan bazıları: Assos, Neandria, Hamaxitos, Larisa ve Kolonia'dır¹⁶⁴. Aiol kolonizasyonunu takiben özellikle Hellespontos boğazı boyunca önderliğini Miletoslular'ın yaptığı İon kolonileri kurulmuştur¹⁶⁵. Özellikle Anadolu sahillerindeki Yunanlıların bölgeye gelme nedeni ise, Batı Anadolu'daki Lydia devletinin Yakındoğu'ya giden ticaret yoluna sabit bir blok gibi kapamış olmasıdır. Bu sebeple özellikle İon kentleri bu bloğun çevresinden dolaşmak için çare aramaya başlamışlardır. Bu maksatla Miletliler Hellespontos Boğazı'nın geçişini emniyet altına alarak Sinop'ta kurmuş oldukları koloniye emniyetle ulaşmışlardır¹⁶⁶. Bölgede kurulan kolonilerin özellikleri ve konumları dikkate alındığında amacın yalnız yeni topraklar kazanmak ve buralara artan ve fazla gelen anavatan halkını yerleştirmek olmadığını, ilk planda önemli ticari yerlerin işgal edilmesinin hedeflendiğini göstermektedir. Çünkü o zamanlar Yunanistan'ın ihtiyaçlarının bir bölümü Güney Rusya'nın tahıl ambarı olan verimli ovalardan temin edilmekteydi. Buralardan ayrıca sanayi için gerekli olan hammadde ve köle de getiriliyordu¹⁶⁷. M.Ö. 7. yüzyılın ilk yarısından itibaren Troas Lydia hâkimiyeti altına girmiştir. Bu duruma kanıt olarak Strabon, Lydia kralı Gyges'in izni ile Miletoslular'ın Abydos kolonisini kurduklarını belirtir¹⁶⁸. Hellespontos boğazının stratejik önemini kısa sürede kavrayan Atina, boğazın kontrolünü sağlamak amacıyla M.Ö. 600 yılından hemen önce Sigeion'u ele geçirmiştir¹⁶⁹. Bu durumun temel nedeni Atina açısından boğazların kontrolü hayati bir önem taşımasıdır. Zira Atina M.Ö. 6. yüzyıldan itibaren her yıl 40 milyon ölçek buğdayı Güney Rusa'dan getirebilmek için boğazları kullanmaktaydı. Sigeion'u ele geçiren Atina böylelikle Güney Rusya ve Yunanistan arasındaki bağlantıyı bir süre emniyet altına almış oldu¹⁷⁰.

¹⁶³ J. M. Cook, **a.g.e.**, s. 361–362.

¹⁶⁴ Veli Sevin, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2001, s. 68–70.

¹⁶⁵ Afif Erzen, "Eskiçağ Tarihinde Boğazlar", **Arkeoloji ve Sanat Yayınları**, İstanbul 1984, s.29.

¹⁶⁶ Afif Erzen, **a.g.m.**, s. 28.

¹⁶⁷ Thomas S. Noonan, "The Grain Trade of the Northern Black Sea in Antiquity", **The American Journal of Philology**, vol.9, no.3, 1973 s. 231-242.

¹⁶⁸ Strabon, **a.g.e.**, 13.1.22.

¹⁶⁹ Herodotos, **a.g.e.**, V 94-95; Walter Leaf, **a.g.e.**, s.187.

¹⁷⁰ J. M. Cook, **a.g.e.**, s. 179.

Bölge üzerindeki Lydia hâkimiyeti M.Ö. 547 yılında son bulmuştur. Bu tarihten itibaren Persler Troas'ın da dâhil olduğu Lydia topraklarının tamamına kontrolleri altına almışlardır. M.Ö. 5. yüzyıl sonları ve M.Ö. 4. yüzyıl başlarına kadar bölgeyi Daskyleion satraplığına bağlı Zenis adındaki Dardanoslu bir bey yönetmiştir. Zenis'in ölümü sonrasında satrap Pharnabazos aynı göreve karısı Mania'yı atamıştır. Mania, Pers satrapına düzenli olarak vergi ödemekle kalmamış ayrıca kurduğu paralı bir orduyu Mysia ve Pisidia'da çıkan isyanları bastırması için Pers satrapının hizmetine de vermiştir¹⁷¹. Bölge kentlerinden Hamaksitos, Larisa, Kolonai, İlion ve Neandrea'da Pers hâkimiyetine karşı ayaklanma çıkmış fakat bu isyan M.Ö. 394 yılında bastırılmıştır. Bu tarihten M.Ö. 334 yılına kadar bölge tekrardan Persler'in eline geçmiştir.

M.Ö. 334 yılında meydana gelen Granikos savaşı sonrasında bölgenin hâkimiyeti Büyük İskender'in eline geçmiştir. Buna karşın M.Ö. 323 yılında Büyük İskender'in genç bir yaşta ölmesi üzerine halefleri Büyük İskender'e ait olan toprakları tek başlarına yönetmek amacıyla birbirleri ile mücadele etmeye başlamışlardır. Troas bölgesini sırasıyla Antigonos Monophtalmos, Lysimakhos ve son olarak da Seleukoslar'ın eline geçmiştir¹⁷². Helenistik dönemde bölgenin stratejik konumundan istifade etmek isteyen krallıklar bazı faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bu faaliyetler içerisinde belki de en önemlisi Antigonos Monophtalmos'un bölgenin iç güvenliğini sağlamak yanında Asya-Avrupa arasındaki geçişi emniyetli bir şekilde gerçekleştirebilmek için kurduğu Alexandria Troas kentidir¹⁷³. M.Ö. 223 yılında Seleukos tahtına çıkan III. Antiokhos, Troas'ın da dâhil olduğu Batı Anadolu'nun kontrolünü tekrar ele geçirmek ve eskiden İskender İmparatorluğuna dâhil olan yerleri Roma nüfuzundan kurtarmak amacıyla

¹⁷¹ Ksenophon, **Yunan Tarihi**, çev., Suat Sinanoğlu, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1999, 3.1.10–12.

¹⁷² J. M. Cook, **a.g.e.**, s. 364–365.

¹⁷³ Getzel M. Cohen, **a.g.e.**, s. 63.

M.Ö. 190 yılında Magnesia’da Roma’ya karşı savaşmış fakat bu savaşı kaybetmiştir¹⁷⁴.

Roma ve Troas bölgesi arasındaki ilk doğrudan ilişki M.Ö. 191–190 yılları arasında Romalılar’ın III. Antiokhos’un birliklerini takip ederken bölgeye gelmeleriyle başlamıştır. Roma ordusunun komutanı L. Scipio’nun bölgeye gelmesi sırasında meydana gelen olayları Livius şu şekilde aktarmaktadır:

“İlion’a ilerlediklerinde kampını kentin duvarları altında yer alan ovaya kurdu. Daha sonra şehre çıktığında kentin koruyucusu Athena’ya kurban sundu. Bu ziyaret sırasında İlion halkı Romalıların kendi soylarından geldiklerini tüm onuruyla kabul etti. Romalılarda bu durumdan çok mutlu oldular¹⁷⁵”.

Livius’un da ifade ettiği gibi başlangıçta Romalılar Troia soyundan geldiklerini gösteren her hangi bir ifade de bulunmamışlar fakat yerli halkın aralarında bu tarz bir akrabalık ilişkisi olduğunu belirtmeleri üzerine Roma bu durumu memnuniyetle kabul etmiştir.

III. Antiokhos’a karşı girişilen mücadeleyi kazanan Romalılar bölgeyi, Lampsakos ve İlion gibi kimi kentlere özgürlüklerini tanıyarak, Magnesia savaşında Romalıları destekleyen Bergama Kralı II. Eumenes’e vermişlerdir¹⁷⁶. M.Ö. 133 yılında Bergama Kralı III. Attalos’un vasiyeti üzerine Troas bölgesinin de dâhil olduğu Bergama toprakları Roma hâkimiyeti altına girmiştir¹⁷⁷.

Roma, M.Ö. 129 yılında Troas topraklarının da içerisinde yer aldığı “*Provincia Asia*” eyaletini kurmuştur. Bununla beraber Romalı vergi toplayıcılarının halka kötü davranması ve yönetimin sergilediği bazı yanlış davranışlar sonucunda

¹⁷⁴ Polybios, a.g.e., XXI,16-17; Appianos, **Appianos Romaika: Syriake**, ed., H. White, Loeb Classical Library, London 1955, 30-36.

¹⁷⁵ Livius, a.g.e., XXXVII.37.1-III.

¹⁷⁶ Norman Davis and Colin M. Kraay, **The Hellenistic Kingdoms**, Thames and Hudson Press, London 1980, s. 203.

¹⁷⁷ Strabon, a.g.e., 13. 4,2; ayrıca bkz. David Magie, **Roman Rule in Asia Minor**, Princeton University Press, Princeton 1950, s. 32–33.

Roma hâkimiyetinde yaşayan diğer Anadolu halkları gibi bölge halkı da Mithradates'i bir kurtarıcı olarak karşılamıştır¹⁷⁸. M.Ö. 88–85 yılları arasında meydana gelen Mithradates savaşlarının ilk yıllarında bölge kentleri Mithradates'in hâkimiyetine girmiştir. Roma, Mithradates karşı olan mücadelede Sulla'yı görevlendirmiştir. Sulla, Mithradates'in birliklerini Yunanistan'da yenilgiye uğratmasının ardından komutanlarından Fimbria'yı Mithradates'i takip etmekle görevlendirmiştir¹⁷⁹. Hellespontos boğazı vasıtası ile Troas'a ulaşan Fimbria savaş sırasında Mithradates'i destekleyen bölge kentlerini ağır bir biçimde cezalandırmıştır. Özellikle Fimbria, Roma ile akrabalık ilişkilerinin olduğuna inanılan Troia kentini acımasızca cezalandırıp, neredeyse kentin tamamına yakın bir kısmını yerle bir etmiştir¹⁸⁰. Fimbria'nın aşırı davranışları Sulla'nın bölgeye gelmesi ile son bulmuş, nihayetinde M.Ö. 85 yılında Dardanos kentinde Sulla ve Mithradates arasında yapılan barış anlaşması ile savaş sona ermiştir. Barış anlaşması şartları uyarınca Troas bölgesi tekrardan Roma'nın hâkimiyeti altına girmiştir¹⁸¹. Mithradates savaşları sırasında bölgenin yaşamış olduğu tahribata ek olara Romalı komutanların kendi aralarındaki çekişmeler bölge ekonomisinin çöküşüne neden olmuş¹⁸², bunun sonucunda da Romalılar bölgenin verimli topraklarında nüfus azalan kentlere emekli askerleri yerleştirmek amacıyla koloniler kurmuşlardır¹⁸³.

Pax Romana (Roma Barışı) devrinde bölgenin ticaret ve sosyal hayatının gelişmesine paralel olarak refahı da hızla artmıştır. M.S. 1 ve 2. yüzyıllarda meydana gelen yıkıcı depremlerde bölge oldukça zarar görmüş fakat Roma'nın yaptığı yardımlar sonucunda hızla toparlanmıştır¹⁸⁴. Bölgenin, Roma döneminde özellikle de

¹⁷⁸ David Magie, **a.g.e.**, s. 86.

¹⁷⁹ Andrew Erksine, **Troy Between Greece and Rome**, Oxford University Press, New York 2001, s.238.

¹⁸⁰ Appianos, **Appianos Romaika: Mithradates**, 53.

¹⁸¹ Appianos, **Appianos Romaika: Mithradates**, 20,21; Plutarkhos, **Bioi Praelleloi: Sulla**, 25; ayrıca bkz Andrew Erksine, **Troy Between Greece and Rome**, Oxford University Press, Oxford 2003, s. 230.

¹⁸² Brian Rose, “Yunan ve Roma Döneminde İlion”, **Troia Düş ve Gerçek**, Stuttgart 2001 s.119; ayrıca bkz. P. Frisch, **Die Inschriften von Ilion**, Bonn 1975, s.10.

¹⁸³ F. Wittinghoff, **a.g.e.**, s. 1303.

¹⁸⁴ Brian Rose, **a.g.m.**, 2001 s. 120.

deniz kenarında bulunan liman kentlerinin zengin ticaret ve sosyal hayatı, Hristiyanlığın tanıtımını yapan St. Paul'un iki defa gelmesini gerektirmiştir.¹⁸⁵

Troas'da Bizans dönemi Troia yakınlarındaki bir savaşla başlar. M.S. 324 yılında Constantinus, Aianteion yakınlarında, rakibi Licinius'u yenerek imparatorluğun tek hâkimi olmuştur.¹⁸⁶ Constantinus, İmparatorluğun idari sisteminde yaptığı değişiklik sonrasında Troas *Provincia Hellespontos* eyaleti olarak bölündü¹⁸⁷.

4.2. Çanakale ve Çevresindeki Roma Kolonizasyonunun Askeri Nedenleri

Augustus döneminde imparatorluğun çeşitli bölgelerinde koloniler kurulmasının temelinde her ne kadar veteranlara yer sağlama düşüncesi olsa da askeri ihtiyaçlar da göz ardı edilmemiştir. Augustus döneminde Troas'da koloniler kurulmasının temel nedeni de terhis olan askerlere yer sağlamaktır. Bununla beraber bölgenin stratejik açıdan önemli olması sebebiyle, koloniler kurulurken askeri gerekçelerin de göz önüne alındığı bir gerçektir.

Tarihin erken dönemlerinden itibaren iskân edildiği anlaşılan bölge stratejik önemini günümüze kadar devam ettirmiştir. Bölgenin stratejik açıdan önemli olmasının nedeni sahip olduğu su yolundan ileri gelmektedir¹⁸⁸. Eskiçağ tarihi içerisinde de yayılmacı bir siyaset takip eden devletlerin tamamı bölge üzerinde hâkimiyetlerini sağlamaya çalışmışlar ve bu doğrultuda politikalar üretmişlerdir. Bölgenin kontrolü bağlamında ilk teşebbüs M.Ö. 1200'lü yıllarda Mykenler'in Troia'ya saldırılarıyla başlamış¹⁸⁹, bu olayı takiben sırasıyla Atina, Makedon Krallığı, Helenistik Krallıklar ve son olarak da Roma bölgenin hâkimiyetini ele

¹⁸⁵ R. Wallace, *Tarsuslu Paulus'un Üç Dünyası*, Homer Kitapevi, İstanbul 1999, s. 110.

¹⁸⁶ Zosimus, *New History*, Trans: R. T. Ridley, Sydney 1982, 2.23.2-25.1; ayrıca bkz Noel Lenski, *Age Of Constantine*, Cambridge University Press, Cambridge 2006, s.76.

¹⁸⁷ T. Tenger, "Zur Geographie und Geschichte der Troas", *Asia Minor Studien* 33, 1999 s. 160.

¹⁸⁸ Afif Erzen, *a.g.m.*, s. 23.

¹⁸⁹ Ekrem Akurgal, *Anadolu Kültür Tarihi*, Tübitak Yayınları, Ankara 1997, s. 188–189.

geçirmek ya da hâkimiyetlerini koruyabilmek için mücadele vermişlerdir¹⁹⁰. Dünya hâkimiyeti iddiasında bulunan dönemin iktidar sahipleri, bölgeyi ele geçirme gayesi gütmelerine karşın buraya hâkim olmak ve hâkimiyeti devam ettirmek için kara ve deniz kuvvetlerinin üstün bir seviyede olması gerekmiştir.

Roma bölgenin stratejik önemine ilk olarak M.Ö. 191–190 yıllarında III. Antiokhos’a karşı yürüttüğü mücadele sırasında şahit olmasına karşın uzunca bir süre bölgenin denetimini sağlamak için harekete geçmemiştir. Bölgenin denetimini sağlama konusunda ilk adım Augustus döneminde atılmış, bu amaçla bölgede koloniler kurulmuştur. Bununla beraber iç savaşların sona erdiği, göreceli olarak barış ortamının sağlandığı bir dönemde Roma’nın bölgede koloniler kurması oldukça ilginçtir.

İç savaşlar sonunda yıpranan Cumhuriyet, Augustus ile birlikte değişmiş, geniş toprakların yönetimi tek bir kişinin eline geçmiştir. M.Ö. 27 yılında Senato Augustus’a eyaletlerin idaresi konusunda yetkiler vermiş, Augustus’da ilk iş olarak oldukça geniş sınırları bulunan eyaletlerin idaresine ikiye ayırmıştır. Bu tarihten sonra eyaletler İmparatorluk ve Senato eyaletleri şeklinde idare edilmişlerdir¹⁹¹. Augustus’un eyalet sistemindeki ayırmda İmparatorluk eyaletleri legion kuvvetleri bulunduranlar, Senato eyaletleri ise bundan yoksun olanlar diye kısaca tarif edilebilir¹⁹². Troas bölgesinin de dâhil olduğu Asia eyaleti Senato eyaletleri içerisinde yer almıştır. Belirtildiği üzere Senato eyaletlerinin güvenli oldukları düşünüldüğü için buralarda legion kuvvetleri bulundurulmamıştır. Özellikle Troas bölgesinin kontrolü düşünüldüğünde Roma legion kuvvetleri bulunmadan buranın güvenliğini nasıl sağlamıştır? Bu soruya verilebilecek en mantıklı cevap kolonilere yerleştirilen veteranlar vasıtasıyla bölge güvenliğinin sağlamış olduğudur. Zira Roma bu tarz bir uygulamayı sadece Troas bölgesinde yapmamıştır. Asia eyaleti gibi bir Senato eyaleti olan Achaia’da (Yunanistan) yer alan Patras’da Augustus döneminde

¹⁹⁰ İmparator Constantin döneminde Byzantion’un başkent olarak seçilmesinden önce imparatorluğun yeni başkentinin bu önemli bölge üzerinde inşasına başlanması bölgenin stratejik açıdan önemini göstermesi açısından oldukça önemlidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. J.M. Cook, **a.g.e.**, s. 158.

¹⁹¹ Naphtali Lewis and Meyer Reinhold, **a.g.e.**, s. 31.

¹⁹² Oktay Akşit, **a.g.e.**, s. 51.

“*Augusta Achaica Patrensis*” adıyla bir koloni kurulmuştur. Burada kurulan koloni de Troas bölgesindeki kolonilere benzer olarak ulaşım için büyük önem taşıyan stratejik bir bölge üzerinde kurulmuştur. Patrensis kolonisinin konumu incelendiğinde Korinth Körfezinin çıkışında yer alan stratejik mevkiisi sayesinde Yunanistan ile İtalya ve Batı Avrupa arasındaki ticarete kilit bir konumda olduğu görülmektedir¹⁹³.

Bölgenin üzerindeki hâkimiyeti devam ettirmek ve güvenliğini sağlamak için kuvvetli bir kara ve deniz gücüne gerek duyulduğu ifade edilmişti. Fakat bu yaklaşım özellikle istikrarsız siyasi şartların var olduğu dönemler için geçerlidir. Bölge Roma’nın Senato eyaletlerinden birinin topraklarında yer alması sebebiyle göreceli olarak barış dönemindeyken bu durum söz konusu olamaz. Bununla beraber özellikle eskiçağ tarihi incelendiğinde, günümüzde kullanılan anlamda denizlere hâkim olmak diye bir şeyin söz konusu olmadığı görülmektedir¹⁹⁴. Mürettebat uyumak için her gece karaya çıkar, filolar açık denizlerde yol alamaz ve kış limanlarda geçirirlerdi. Sahilden uzaklaşamayan bu donanmalar için, dost bir limandan 200 mil açılmak bile riske girmek demektir¹⁹⁵. Filolar limanları ablukaya alabiliyorlardı, fakat bu durum sahiller için söz konusu değildi. Ticarete zarar verilebiliyor ama tamamen engelleyemiyorlardı¹⁹⁶. Deniz gücü, birlikleri taşıma ve düşman sahillerini işgal edebilme imkânı verirdi¹⁹⁷, bu sayede düşman gemilerini durdurmak da mümkündü; fakat kendinden daha güçsüz bir donanmanın, aynı yöntemi kullanmasını engellemek tam olarak mümkün olmayabilirdi. Örneğin M.Ö. 40-30’lu yıllardaki iç savaşlar sırasında, daha üstün bir donanmaya sahip olan Pompeius, Caesar’ın kuvvetlerinin

¹⁹³ Hubert Cancik, Jörg Rüpke, **Römishe Reichsreligion und Provinzialreligion**, Mahr Siebeck 1997, s. 227.

¹⁹⁴ Christon I. Archer, John R. Ferris, **Dünya Savaş Tarihi**, Akyüz Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 91.

¹⁹⁵ Chester G. Star, **a.g.e.**, s. 70.

¹⁹⁶ Peloponnesos savaşında Atina’nın temel stratejisi yarımada’yı ablukaya alıp açlığa mahkum etmekti fakat Atina, dönemin gemilerin teknik yetersizliklerinden dolayı bunu asla başaramamıştır. Bkz. Chester G. Star, **a.g.e.**, s. 37.

¹⁹⁷ Antik çağda donanmalardan asker taşıması konusunda yararlanılmışsa da dönemin gemilerinin sahip olduğu özellikler dikkate alındığında zaman zaman bu tür çabalar kötü sonuçlar doğurmuştur. Bir defasında İmparator Nero askerlerini deniz yolu ile taşımayı denemiş fakat askerler karaya çıktıklarında o kadar yorgun düşmüşler ki sonuçta iş yapamaz hale gelmişlerdi. Ayrıntılı bilgi için bkz. Tacitus, **a.g.e.**, 1.31.

Adriyatik Denizi'ni geçmesini engelleyememişti¹⁹⁸. Bu gibi örnekler dikkate alındığında eskiçağ donanmalarının bölge güvenliğini sağlama konusunda zaman zaman işlevsiz kaldıkları görülmektedir. Bu sebeple Roma'nın Hellespontos boğazının hâkimiyetini elde tutma ve bölgenin güvenliğini sağlamak için bölgede donanma bulundurması hem işlevsiz hem de oldukça masraflı bir çaba olacağı oldukça açıktır.

Bahsedilen koşullar göz önüne alındığında Roma, bölgenin güvenliğini nasıl sağlıyordu? Roma özellikle kıyı bölgelerinin güvenliğini sağlamak için “aktif” ve “pasif” olarak niteleyebileceğimiz savunma yöntemlerini uygulamaktaydı. Aktif savunma yöntemiyle anlatılmak istenen, donanma vasıtasıyla düşman daha kıyı bölgelere yaklaşmadan onu yok etmek olarak ifade edilebilir. Pasif savunma yönteminde ise kıyı bölgelere de tahkim edilmiş kentlerden yararlanılmıştır¹⁹⁹. Daha öncede belirtildiği gibi I. Pön savaşı sonrasında veteranlar özellikle Roma sahillerinde kurulan kolonilere yerleştirilmişlerdir. Bu sebeple bu koloniler “*coloniae maritimae*” olarak adlandırılmışlardır. M.S. 17–20 yıllarına tarihlendirilen bir İlion yazıtı Roma kolonilerinin bölge savunmasına sağladıkları yarar konusunda oldukça ilginç bilgiler içermektedir. Yazıtta İmparator Tiberius'un oğlu Drusus'a bağlı procuratorlardan Titus Valerius Proculus'un Parion'daki üssünden hareket ederek, Hellespontos'da korsan gemilerini yok ettiği ifade edilmektedir. Anlaşıldığı üzere Parion yakınlarında cereyan eden bu hadisede korsan gemileri deniz de değil kıyıya yanaştıkları sırada imha edilmişlerdir²⁰⁰. Bu durum bize bölge güvenliğinin buraya kurulan koloniler vasıtası ile sağlandığını gösteren en somut kanıttır. Bu bilgiler ışığında Roma'nın bölge güvenliğini sağlamak için kurduğu kolonilerden yararlandığını söylemek mümkündür.

Roma, Troas bölgesinde kurduğu koloniler vasıtasıyla özellikle Hellespontos boğazının emniyetini sağlamayı hedeflenmiştir. Zira bir Senato eyaleti olan Asia topraklarına dâhil olan bölgeye kara tarafından bir saldırının gerçekleşme olasılığı

¹⁹⁸ Appian, **a.g.e.**, 2.59.

¹⁹⁹ Chester G. Star, **a.g.m.**, s. 56.

²⁰⁰ V. Ehrenberg and A.H.M. Jones, **Documents Illustrating The Reigns of Augustus and Tiberius**, Oxford, 1976, s. 227.

oldukça düşüktür. Buna karşın bölgenin zayıf tarafı olan deniz yönünün emniyet altına alınması zaruriydi. Bu sebeple Roma kolonileri sahil bölgelerinde kurulmuştur. Burada üzerinde durulması gereken önemli bir konu karşımıza çıkmaktadır. Roma, neden Troas bölgesinde yer alan diğer kentleri değil de Alexandria Troas ve Parion’u tercih etmiştir? Roma’nın seçimini Alexandria Troas ve Parion’dan yana kullanmasının ardında yatan temel neden Hellespontos üzerindeki konumları ve bu konumlarını destekleyecek uygun limanlara sahip olmalarıdır. Özellikle eskiçağ tarihindeki deniz taşımacılığı incelendiğinde akıntıların ve rüzgârların denizcilik üzerindeki etkisinin oldukça büyük olduğu görülmektedir²⁰¹. Karadeniz’den başlayıp İstanbul Boğazı’ndan Marmara ve Ege denizine ulaşan akıntı, Çanakkale Boğazı’nda 9 km hıza ulaşmaktadır. Buna ek olarak sürekli esen kuzeydoğu rüzgârı vardır. Her iki kuvvetin toplamı 16.2 km hıza ulaşmaktadır ki bu durum eskiçağlarda boğaz ulaşımını olumsuz yönde etkilemiştir²⁰². Parion’a en yakın iki önemli kent olan Abydos ve Lampsakos kentlerinin konumları incelendiğinde özellikle Abydos’un rüzgâr ve akıntıların etkisine oldukça açık oldukları görülmektedir. Abydos’dan yola çıkan bir gemi Trakya kıyısından gelen güçlü akıntıya karşı zorlukla yol alabilmesi sebebiyle, bölge üzerindeki etkisini zamanla karşı kıyıda yer alan Sestos’a kaptırmıştır²⁰³. Lampsakos, akıntı ve özellikle kuzeydoğu rüzgârlarına kapalı ve uygun bir limana sahipse²⁰⁴ de buranın tercih edilmeme nedeni askeri değil ekonomiktir. Parion kenti incelendiğinde ise özellikle kuzeydoğu rüzgârlarına kapalı bir limana sahip olması yanında boğazın girişinde yer alması sebebiyle akıntılardan daha az etkilenmesi²⁰⁵, Roma’nın koloni kenti olarak burayı tercih etmesini sağlamıştır.

Alexandria Troas kenti ele alındığında ise Roma’nın bu kente niçin koloni statüsü verdiği oldukça açıktır. Zira kent bölgedeki en büyük, elverişli yapay limana

²⁰¹ Lionel Casson, **Antik Çağda Denizcilik ve Gemiler**, Homer Kitapevi, İstanbul 2002, s. 136–37; Kevin Green, **The Archaeology of The Roman Economy**, University of California Press, Berkeley and Los Angeles 1990, s.27.

²⁰² Çanakkale Boğazı’ndaki rüzgârlar ve akıntılar için bkz. Besim Darkot, “Çanakkale”, **İ.A.**, c.3, s.335.

²⁰³ Veli Sevin, **a.g.e.**, s. 63.

²⁰⁴ Walter Leaf, **a.g.e.**, s. 93

²⁰⁵ Strabo, **a.g.e.**, 13.1.14.

sahip kenttir²⁰⁶. Alexandreia Troas ile koloni seçiminde rakip olabilecek kent ise İlion'dur. Fakat bu kentin de elverişli bir limana sahip olmadığı görülmektedir. Zira kentin limanı yakınında akan Skamandros nehrinin taşıdığı alüvyonlar sebebiyle kurulduğu dönemden itibaren dolmuş ve kent zamanla sahilden kilometrelerce içerde kalmıştır²⁰⁷. Alexandreia Troas ve Parion'un sahip oldukları olanaklara ek olarak Hellespontos boğazının giriş ve çıkışını kontrol edebilecek bir bölgede yer almaları Roma'nın bu iki kenti tercih etmesini sağlamış, böylelikle Roma bu önemli suyunun denetimini kontrol altına almıştır²⁰⁸.

Romalılar'ın kurdukları askeri yol sisteminin işlerliğini sağlamak ve denetlemek üzere kolonilerden yararlandıkları belirtilmişti. Troas bölgesinde yer alan koloniler de önemli yol güzergâhlarında bulunmalarının verdiği olanaklar sayesinde Roma'ya önemli katkılar sağlamışlardır. Singidunum (Belgrad)'dan başlayarak Serdica (Sofya) üzerinden Perintos'a ulaşan ve bir kolu buradan Hellespontos'daki liman kentlerinden geçerek Ankyra üzerinden Mezopotamya'ya kadar giden ordu yolu²⁰⁹, imparatorluğun Doğu seferleri nedeniyle M.S. 2–3. yüzyıllarda ana trafik arteri haline gelmiştir²¹⁰. Bu yol, tehlikeli durumlar meydana geldiğinde birliklerin sürekli gidip geldikleri Tuna'daki Batı cephesi ile Fırat'taki Doğu cephesini birbirine bağlıyordu. Özellikle tehlikeli dönemlerde birliklerin artan hareketi bu yolun ve çevresinde yer alan kentlerin önemini bir kez daha arttırmaktaydı²¹¹. Bahsedilen ordu yolu üzerinde yer alan Alexandreia Troas ve Parion kolonilerinden Roma, hareket halindeki birliklerde ortaya çıkan asker eksikliğinin karşılanmasına ek olarak, birliklerin ihtiyaç duyduğu lojistik malzemelerin temini konusunda da istifade etmiş olmalıdır.

Augustus dönemi kolonizasyon politikasının temel amacı veteranlara yer sağlamak olsa da, Roma askeri ihtiyaçlarını göz ardı etmemiştir. Troas bölgesinde

²⁰⁶ Walter Leaf, **a.g.e.**, s. 234.

²⁰⁷ Veli Sevin, **a.g.e.**, s. 65.

²⁰⁸ David Magie, **a.e.g.**, s. 472.

²⁰⁹ Via Egnatia.

²¹⁰ Filiz Dönmez Öztürk, **Homonoia Anlaşmaları**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2006, s. 84–85.

²¹¹ Filiz Dönmez Öztürk, **a.g.e.**, s. 85.

yer alan kolonilerinin konumları ve sahip oldukları imkânlar incelendiğinde, Roma'nın yaptığı seçimin ne kadar doğru olduğu görülmektedir. Roma ihtiyaç hissettiği durumlarda bölgedeki kolonileri kullanarak Hellespontos Boğazı'nın emniyetini sağlamış, ayrıca kentlerin Roma ordu yolu üzerindeki konumlarından da istifade ederek hareket halindeki birliklerin lojistik desteğinin temin etmiştir.

4.3. Çanakkale ve Çevresindeki Roma Kolonizasyonunun Ekonomik Nedenleri

Anadolu'nun sahip olduğu zengin kaynaklar tarih içerisinde sadece üzerinde yaşayan kavimlere zengin bir yaşam sunmakla kalmamış, aynı zamanda üretim fazlası olan birçok mal ihraç edilmiş üstelik bölgeye hâkim olan değişik güçlerin özellikle de Romalılar'ın sömürüsüne sahne olmuştur. Anadolu topraklarının küçük bir modeline benzeyen Troas bölgesi de sahip olduğu ekonomik kaynaklar nedeniyle Roma tarafından göz ardı edilmemiştir. Roma, bölgenin sahip olduğu zenginliklerden daha fazla istifade edebilmek için terhis olan askerleri bölgede kurduğu kolonilere yerleştirmiştir. Roma'nın Troas bölgesinde koloniler kurma nedenin daha iyi anlayabilmek için bölgenin zenginliklerine göz atmak yerinde olacaktır.

Parion, Lapsakos ve İda'nın batı eteklerinde tarımsal değeri önemli olan üzüm yetiştirilmekteydi²¹². Özellikle Lampsakos kenti zengin kaynaklara sahip olduğu için M.Ö. 5. yüzyılda Atina'dan kaçan devlet adamı Themistokles'e Pers kralı I. Artakserkses tarafından şarap gereksinimi karşılamak amacıyla verilmişti²¹³. Batı Troas kentlerinden Skepsis'in basmış olduğu sikkeler üzerinde üzüm salkımı ve Dionysos başı tasviri görülür²¹⁴. Pliny, kuş üzümü denilen küçük taneli bir üzümün de İda dağı dolaylarında yetiştirildiğini belirtir²¹⁵.

²¹² Veli Sevin, **a.g.e.**, s. 71.

²¹³ Strabon, **a.g.e.**, 13.1.12; Thukydides, **Peloponnesos'lularla Atinalılar'ın Savaşı**, I. Kitap, çev., Halil Demircioğlu, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1972, I.138; ayrıca bkz. Walter Leaf, **a.g.e.**, s. 95; David Magie, **a.g.e.**, s. 81.

²¹⁴ Hasan Malay, "Batı Anadolu'nun Antik Çağdaki Ekonomik Durumu", **Arkeoloji ve Sanat Dergisi II**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir 1983, s.51.

²¹⁵ Plinius, **a.g.e.**, XV.68.

Bölgenin bir diğer zenginlik kaynağı da orman ürünleriydi. Hellespontos’a yakın bir yere çam ormanı manasına gelen “pitya” adı verilmişti²¹⁶. Eski çağlarda da günümüzde olduğu gibi İda dağı ve çevresi köknar, meşe ve çam gibi ağaçlar yönünden oldukça zengindi²¹⁷. Örneğin günümüzde yeri tam olarak saptanamayan fakat İda dağı çevresinde olduğu tahmin edilen dev bir çam ağacı Strabon tarafından tasvir edilmiştir²¹⁸. İda dağı dolaylarından elde edilen kereste akarsulardan yararlanılarak satılmak üzere güney ve batı sahillerine götürülmekteydi²¹⁹. Bölgeden elde edilen kerestenin gemi yapımı için oldukça elverişli olduğu anlaşılmaktadır. M.Ö. 4. yüzyılda sürgündeki Lesboslular’ın ve ayrıca Pharnabazos’un Antandros’da donanmalar inşa etikleri bilinmektedir²²⁰. Vergilius’un ünlü destanı Aeneias’da, kahraman Aeneas’ın Troia’dan ayrıldıktan sonra bölgede büyük bir donanma inşa ettiğini anlatır²²¹. Troas bölgesi ceviz ağacı yönünden de oldukça zengindir²²². Ayrıca ormanlardan elde edilen katranın çok kaliteli olduğu belirtilmekteydi²²³. Yine bölgenin çitlembik ağaçları tıbbi amaçlarla kullanılan yağları nedeniyle çok makbul tutulmaktaydı²²⁴.

Troas bölgesinde yeraltı zenginlikleri arasında altın ve gümüş başta geliyordu. Antik kaynaklar özellikle Lampsakos²²⁵ ve Abydos bölgesinde zengin altın madenleri bulunduğunu aktarmaktadırlar. Hatta Abydos’daki altın madenlerinin Troia’nın ünlü kralı Priamos’un zenginliklerinin kaynağı olduğunu belirtirler²²⁶. Bölgede daha az değerli madenlerden çinko da çıkartılmaktaydı. Bu maden özellikle İda dağının batısındaki Andreia’da bol miktarda bulunmaktaydı²²⁷. Ayrıca

²¹⁶ Strabon, **a.g.e.**, 13.1.15; Plinius, **a.g.e.**, XVI. 48.

²¹⁷ Veli Sevin, **a.g.e.**, s.71.

²¹⁸ Strabon, **a.g.e.**, 13.1.44.

²¹⁹ Strabon, **a.g.e.**, 13.1.51.

²²⁰ Thukydides, **a.g.e.**, IV, 52,3; Ksenophon, **Hellenika**, I, I.25.

²²¹ Hasan Malay, **a.g.m.**, s.54.

²²² Plinius, **a.g.e.**, XVI, 223.

²²³ Plinius, **a.g.e.**, XIV, 128.

²²⁴ Plinius, **a.g.e.**, XIII, 54- XXIV, 34.

²²⁵ Plinius, **a.g.e.**, XXXVII, 193.

²²⁶ Ksenophon, **Hellenika**, IV, 8.37; Strabon, **a.g.e.**, 13.1.23, 13.1.47, 14.5.28.

²²⁷ Strabon, **a.g.e.**, 13. 1. 56.

Hellespontos boğazı girişinde yer alan Sigeion kentinde bir bakırcılar locası bulunmaktaydı²²⁸.

Üç tarafı denizler ile çevri olan bölgede deniz ürünleri de önemli bir ekonomik kaynaktır. Athenaios, bölge kentleri arasında yer alan Parion'u uskumruları (kolyoz) ile ünlü bir kent olarak tanıtmaktadır²²⁹. Bu bilgiye ek olarak yine Athenaios, Abydos'da istiridyeleri ve yine Parion'da yengeçleri ile ünlü olduğunu aktarır²³⁰.

Troas bölgesinin yer üstü ve yer altı kaynakları bakımından oldukça zengin bir bölge olduğu görülmektedir. Özellikle Augustus devrinde kurulan kolonilerin temel amacının terhis olan askerlere yer sağlamak olduğu daha önce ifade edilmişti. Roma, kolonilerin kurulacağı bölgenin sahip olduğu imkânları göz önünde bulundurarak yer seçimi yapmıştır. Böylelikle terhis olan askerlerin sonraki yaşamlarını refah içerisinde sürdürmeleri amaçlanmıştır. Bununla beraber bölgenin sahip olduğu ekonomik zenginliklerin tek başına kolonilerin kurulmasında yeterli olmamıştır. Bu zenginliklere ek olarak bölgede yeni gelen yerleşimcilerin ihtiyaçlarını karşılayacak büyüklükte toprağa da gereksinim duyulmaktaydı.

Bu açıdan Alexandria Troas ve Parion kentleri incelendiğinde neden bölgedeki diğer kentlerin tercih edilmediği açıklığa kavuşmaktadır. Parion'a komşu olan Lampsakos her ne kadar zengin kaynaklara sahip olsa da Roma tarafından tercih edilmemiştir. Zira kent kurulduğu dönemden itibaren bölgenin hatta Batı Anadolu'nun en zengin kentleri arasında yer almaktaydı. Attika-Delos Deniz Birliğine vermiş olduğu 12 talent tutarındaki vergi kentin gücünün bir göstergesidir²³¹. Kent özellikle M.Ö. 88–85 yılları arasında meydana gelen Mithridates savaşlarından da fazla etkilenmemiş, Roma döneminde de gücünü korumuştur. Cicero kenti “*Hellespontos kıyısında, Asia Eyaleti'nin en ünlü*

²²⁸ Veli Sevin, **a.g.e.**, s. 71.

²²⁹ Athenaios, **Deipnosophistae**, ed., C.B. Gulick, Loeb Classical Library, London 1951, III.84.

²³⁰ Athenaios, **a.g.e.**, III.44.

²³¹ Walter Leaf, **a.g.e.**, s.95.

*kentlerinden biri*²³²” olduğunu belirtmesi de kentin gücünü koruduğunu gösteren en önemli göstergesidir. Özellikle eskiçağ tarihi incelendiğinde bir kentin zenginliği sahip olduğu topraklara ek olarak bu toprakları işleyecek sayıdaki insan gücü ile doğru orantılıydı. Lampsakos, her ne kadar geniş ve verimli topraklara sahipse de terhis olan askerlerin yerleştirilebileceği boş ya da kullanılmayan toprakları oldukça azdı. Bu sebeple Roma, terhis olan askerlerine toprak sağlamanın oldukça güç olacağına inandığı için bu kente koloni statüsü vermemiştir. Oysa Parion, Lampsakos ile kıyaslandığında görece olarak daha kötü bir durumdaydı. Özellikle kentin ekonomisi Mithridates savaşlarından olumsuz yönde etkilenmiş, nüfusu da bu tarihten sonra oldukça azalmıştı²³³. Bununla beraber Strabon’un da ifade ettiği gibi Attaloslar döneminde kent topraklarını Priaposlular’ın aleyhine genişletmiş ve bu kentin topraklarının büyük bir kısmını ele geçirmişti²³⁴. Sonuçta Romalılar nüfusu az fakat geniş topraklara sahip olan bu kenti terhis olan askerlerini yerleştirmek amacıyla seçmişlerdir.

Roma’nın özellikle imparatorluk devri kolonileri incelendiğinde bunların üç grupta toplandıkları görülmektedir. İlk olarak hiçbir kentin bulunmadığı bir bölgede Roma, “lex coloniae” adlı kanun uyarınca yeni bir koloni kenti meydana getirirdi. İkinci grup kolonilerde ise var olan kentin refahını arttırmak amacıyla onursal bir unvan olarak koloni statüsü verilir ve buralara veteranlar yerleştirilirdi. Son olarak tarihi geçmiş fazla olmayan kentler tercih ediliyordu. Bu sayede kent halkının yeni gelen yerleşimcilere karşı tepki göstermeleri önlenmeye çalışılmaktaydı²³⁵. Troas bölgesindeki koloni kentleri olan Parion ve Alexandreia Troas bu açıdan incelendiğinde, Parion’un ikinci grupta yer aldığı görülmektedir. Zira bölgede yeni bir kent kurulmamış var olan kent koloni statüsüne yükseltilerek refahını arttırmak amaçlanmıştır. Alexandreia Troas kenti ise son gruptaki koloniler içerisinde yer almaktadır. Kente koloni unvanı verildiğinde 300 yıllık bir tarihi geçmişe sahipti. Oysa bölgede yer alan kentlerden birçoğunun geçmişi Alexandreia Troas ile karşılaştırıldığında, yüzlerce yıl daha eski oldukları görülür. Böylelikle Roma, kent

²³² Cicero, *The Verine Orations*, II.1.63.

²³³ David Magie, *a.g.e.*, s.326.

²³⁴ Strabon, *a.g.e.*, 13.1.14.

²³⁵ C.H. Sutherland, *The Romans in Spain*, Methuen Press, London 1939, s. 148.

olma bilincine henüz tam manasıyla ulaşamamış bu kente koloni unvanı vererek kente yerleştirilen veteranlar ile yerli halk arasında ortaya çıkabilecek bazı sorunları engellemeye çalışmıştır.

Bölgedeki bir diğer Roma kolonisi ise Alexandria Troas'dır. Bu kente koloni statüsü verilmesinin nedeni oldukça basittir. Kent, Antigonos Monoftalmos tarafından Kebren, Skepsis, Neandreia, Larisa, Kolonai ve Hamaxitos kentlerinin bir araya getirilmesi ile kurulmuştur. Kent, kendini oluşturan kasabaların topraklarını bünyesine katarak, Troas bölgesindeki diğer kentlerden daha fazla toprağa sahip olmuştur²³⁶. Bunun sonucunda Roma terhis olan askerlerine yer sağlama konusunda sıkıntı yaşamıştır.

Roma'nın bu iki kente koloni statüsü vermesiyle, özellikle Mithridates savaşları sonrasında zayıflayan bölge ekonomisi tekrar toparlanmıştır. Bu durumun temel nedeni bu kolonilerin bazı vergilerden muaf tutulması sonucu Troas bölgesi için serbest pazar alanı işlevi görmesidir. Örneğin M.Ö. 12 yılında konsüller P. Sulpius Quirinius ve L. Valgus Rufus tarafından çıkartılan bir kanunla Alexandria Troas'ın, ihracat ve ithalat dâhil olmak üzere vergiden muaf olduğu belirtilmiştir²³⁷.

Troas bölgesi sahip olduğu yeraltı ve yerüstü kaynaklarına ek olarak stratejik konumu sayesinde, dönemin ticaret hayatı üzerindeki önemli rolüyle oldukça zengin bir bölgedir. Her ne kadar zaman zaman dönemin siyasi konjonktürüne bağlı olarak ekonomik sorunlar yaşamış olmasına karşın bu alandaki önemini tamamiyle kaybetmemiştir. Bölgenin ekonomik açıdan önemli cazibe merkezlerinden biri olması sebebiyle Roma, bölge kaynaklarından daha fazla istifade edebilmek için Alexandria Troas ve Parion kentlerine koloni statüsü vererek, terhis olan askerlerini bu iki kente yerleştirmiş böylelikle bu kişilerin sonraki yaşamlarını refah içinde sürdürebilmelerini teminat altına almıştır.

²³⁶ J.M. Cook, **a.g.e.**, s.198.

²³⁷ Barbara Levick, **The Government of The Roman Empire**, Routledge Press, London and New York 1985, s. 101-102.

4.4. Yerli Halkla Veteranların İlişkileri

Roma ordusundan terhis olan askerler ile bu askerlerin yerleştirildikleri yörenin yerli halkı arasında meydana gelen ilişkiler ve aralarında ortaya çıkan sorunlar konusunda özellikle Troas bölgesi ile ilgili olarak yapılmış araştırma yoktur. Bununla beraber Roma kolonizasyon politikası içerisinde terhis olan askerlerle yerli halk arasında meydana gelen ilişkiler incelenerek bazı sonuçlara ulaşmak mümkün olabilir.

Geç Cumhuriyet döneminde terhis olan askerlerin kolonilere yerleştirilmesi esnasında eski sakinlerinin topraklarının zorla müsadere edildiği bunun sonucunda da iki grup arasında bir takım sorunların yaşandığı daha önce ifade edilmişti. Bununla beraber Augustus, müsadere usulünü kaldırmış²³⁸, kolonilere yerleştirilecek olan kişilere toprak sağlamak için yerli halkın toprakları satın alınmıştır. Augustus döneminde Troas bölgesinde koloniler kurulurken de yerli halka topraklarının karşılığı olan para ödenmiş²³⁹ olması sebebiyle bölgede halkı ile kolonistler arasında gerginlikler yaşandığını gösteren somut bir kanıt yoktur.

Yerli halk ile veteranlar arasında ki ilişkileri etkileyen belki de en önemli faktör, hizmetleri sonrasında veteranlara verilen ayrıcalıklardır. Bu ayrıcalıklar içerisinde en önemlisi hizmetlerini tamamlayan askerlere verilen evlenme hakkıydı. Daha önce de ifade edildiği gibi Roma ordusunda görev yapan her sınıftan askerin hizmetleri sırasında evlenmesi yasaklanmıştı. Buna karşın 20–25 yıllık hizmetlerini tamamlayan askerler evlenme hakkını elde etmekteydiler. Terhis olan askerlerin büyük bir çoğunluğu hizmetleri sonrasında yerleştirildikleri bölgedeki kadınlarla evlenmişler, böylelikle veteranların eşleri ve çocukları da Roma vatandaşlığına kabul edilmişlerdir. Troas bölgesinde kurulmuş olan kolonilere yerleştirilen veteranlarında en azından bir kısmı yerli halktan kadınlarla evlenmiş, böylelikle Troas bölgesinde

²³⁸ P. A. Brunt, “The Army and the Land in the Roman Revolution”, *Journal of Roman Studies*, No.52, 1962, s.71; ayrıca bkz Thomas H. Watkins, *a.g.m.*, s.322.

²³⁹ Augustus, *a.g.e.*, 15.3-16.

Roma vatandaş sayısının artmasında etkin bir rol oynamışlardır. Özellikle Romalılar, veteranların çocuklarının askerlik mesleğine uygun olduklarını düşünmeleri sebebiyle bunların orduya alınmalarına öncelik verilmişlerdir. Troas bölgesinde bahsedilen evlilikler sonucunda doğan çocukların orduya alınması konusunda yaşanmış ilginç bir örnek bulunmaktadır. İmparator Licinius döneminde Parion’da yaşayan ve bir veteranın oğlu olduğu anlaşılan St. Theagenes’in, Parion’da konuşlu olan II. Trajan lejyonununa katılması istenmiş fakat bu kişi Hristiyan inancını ileri sürerek bunu reddetmiş ve bunun üzerine ölüm cezasına çarptırılmıştır²⁴⁰. Bu örnek vasıtası ile yerli halk ve veteranlar arasında evlilik yoluyla akrabalık ilişkilerinin kurulduğunu böylelikle Roma vatandaşlığının bölgede yaygınlaştığı sonucuna ulaşabiliriz²⁴¹. Ayrıca Romalılar imparatorluk dâhilinde kurmuş olduğu diğer kolonilerde olduğu gibi buradaki kolonileri de asker deposu olarak görmüşlerdir.

Hizmetleri sırasındaki yaşam koşulları ve terhis sonrasında verilen toprak ya da ücret dikkate alındığında özellikle kolonilerde yaşayan yerli halktan bazı gençler veteranları örnek alarak orduya katılmışlardır. Hatta bazı kişilerin orduya katılma için sahte evrak bile düzenlendiği anlaşılmaktadır²⁴². Alexandreia Troas kentinden olduğu anlaşılan fakat ismi tespit edilemeyen bir askerin, görev yaptığı X. Legion’un komutanı Villius Cadus’a yazmış olduğu mektup ise koloni kentlerindeki bazı kişilerin, orduya katılma konusunda buraya yerleştirilen veteranlardan etkilendiklerini gösteren önemli bir veridir. Alexandreia Troas’lı bu asker, Misenum filosa görev yaptığını daha sonra Hadrian döneminde legion kuvvetlerine katıldığını belirterek terhis zamanının geldiğini ve terhis için gerekli izin verilmesini rica etmektedir²⁴³. Adı belirlenemeyen bu asker ilk görev yerinin Misenum filosu olduğunu belirtmektedir. Roma donanmasında görev yapan denizciler, legionerler gibi Roma vatandaşlarından oluşmuyorlardı; fakat bu kişiler

²⁴⁰ D. Woods, “The Origin of the Cult of St. Theagenes of Parium”, **Greek Orthodox Theological Review** 44, 1999, s. 371–372.

²⁴¹ Naphtali Lewis and Meyer Reinhold, **a.g.e.**, s.521-527.

²⁴² Genç Plinius, Bithynia valisi iken İmparator Traianus’a yazdığı mektuplardan birinde Sempronius Caelianus adlı bir gencin sahte evrak düzenleyerek orduya katılmak istediğini tespit edildiğini belirterek nasıl hareket etmesi gerektiğini sormuştur. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz Younger Pliny, **Letters**, ed., Betty Radice, Penguin Classics, London 1963, 10.29–30.

²⁴³ A.S. Hunt and C.C. Edgar, **Select Papyri**, vol. 2, Loeb Classical Library, London 1932, no. 1026.

köle de değillerdi. Bunlar daha ziyade eyalet sakinleriydi²⁴⁴. Bu sebeple bu kişinin Alexandreia Troas'lı bir veteranın oğlu olduğu söylenemez. Bu durum bölgedeki koloni kentlerinde yaşayan veteranların yerli halktan gençlerin orduya katılmasında etkili olduklarını gösteren en önemli veridir.

Özellikle Augustus devrinde koloniler kurulurken müsadere usulünün ortadan kaldırılması, bunun yerine istimlâk edilen topraklara gerekli olan kamulaştırma bedelinin ödenmesi sebebiyle yerli halk ile veteranlar arasında çok fazla sorun çıkmamıştır. Troas bölgesinde de kolonilerin kuruluş aşamasında gerekli olan istimlâk bedeli ödenmiş bu sebeple her iki grup arasında sorun çıkmamıştır. Bunun yanında bölgede yer alan koloniler Roma vatandaşlığının yaygınlaşması ve bunun bir yansıması olarak da Roma ordusuna asker temin etme konusunda oldukça önemli rol oynamışlardır.

²⁴⁴ Chester G. Star, **a.g.e.**, s. 66.

5. ALEXANDREIA TROAS

5.1. Kentin Konumu

Alexandreia Troas kentinin bir hayli geniş kalıntılar içeren alanı, Ezine ilçesinde, Odun İskelesi'nin 3 km. kadar güneyinde bulunan, Geyikli bucağına bağlı Dalyan Köyü'nün güney tarafında yer almakta olup halk arasında Eski İstanbul olarak bilinmektedir. Kentin kuzeyinde; Akhaion, Akhileion ve İlion kentleri, doğusunda; Kebren ve Skepsis, güneyinde; Assos, Gargara ve Lamponion yer alırken Kentin batısında; Ege Denizi ve Tenedos adası bulunmaktadır.

Günümüzde kente Ezine merkez olmak üzere kuzeyden Bergaz-Geyikli güzergâhından, güneyden ise Kemallı-Körüktaş Ilıca yolları ile ulaşılır. Bu yollara ek olarak Çanakkale'den güneye doğru hem de Ayvacık'tan sahile inen ve kuzeye doğru devam eden sahil yolu vasıtası ile Alexandreia Troas kentine ulaşılır. Kuzeyde Odunluk iskelesi, güneyde Tavaklı iskelesi, doğuda ise Kemallı köyünün yer aldığı üçgen içerisinde yer alan kent deniz seviyesinden 100 metre yüksekte yer almaktadır.

5.2. Kentin Tarihi

M.Ö. 334 yılında Büyük İskender'in Troas bölgesinde yer alan Granikos ²⁴⁵ çayı civarında Anadolu'daki Pers satraplarının meydana getirdiği orduyu ortadan kaldırmasının ardından bölge Makedon krallığının hâkimiyeti altına girdi. Buna karşın Büyük İskender'in genç yaşta aniden ve yerine geçecek bir varis bırakmadan ölümü, daha başlangıçta kurduğu imparatorluğun birliğini sarsacak nitelikteydi. Kısa süre içerisinde Büyük İskender'in sahip olduğu toprakları generalleri kendi aralarında paylaştılar. Fakat daima daha fazlasını talep eden *diadoklar* (halefler) kısa süre içerisinde toprakların hâkimiyetini kazanıp İmparatorluğa tek başlarına hâkim

²⁴⁵ N. G. L.Hammond, "Battle of the Granikus River", *The Journal of Hellenic Studies*, Vol. 100 1980, s. 74-46.

olmak için mücadele etmeye başlamışlardır²⁴⁶. Büyük İskender'in ölümü sonrasında toplanan ordu meclisinin kararı²⁴⁷ ve ardından Eumenes'e karşı kazandığı başarıların ardından Antigonos Monoftalmos Troas bölgesinin de dâhil olduğu Anadolu topraklarının büyük bir kısmına sahip oldu²⁴⁸.

Alexandreia Troas, M.Ö. 311 yılında Antigonos Monoftalmaos tarafından küçük bir yerleşim olan Sigia kasabası üzerine Antigoneia adıyla kurulmuştur²⁴⁹. Antigoneia kenti, küçük kentlerin büyük tek bir kent olarak birleştirilmesi anlamına gelen Synoekismos²⁵⁰ politikasının bir ürünü olarak Kebren, Skepsis²⁵¹ ve muhtemelen Neandreia, Larisa, Kolonai ve Hamaxitos²⁵² kentlerinin bir araya getirilmesiyle ortaya çıkmıştır²⁵³. Kent daha kuruluşunda iddialı bir biçimde planlanmış olup 7.5 kilometre uzunluğundaki sur duvarları ile yaklaşık 4390 dönümlük bir alanı kaplamaktaydı²⁵⁴. Büyük bir olasılıkla Antigoneia'nın kurulduğu günlerde İlion'daki Athena İlias tapınağı merkezli olan Troas Federasyonu kuruldu²⁵⁵. Bununla beraber Antigoneia'nın birliğe dâhil olduğunu gösteren nümizmatik bir kanıt olmasa da kentin birliğe üye olduğunu gösteren iki yazıt bulunmaktadır²⁵⁶.

M.Ö. 301 yılındaki İpsos savaşı sonrasında bölge Lysimakhos'un hâkimiyetine girdi²⁵⁷. Lysimakhos, bölgeyi hâkimiyeti altına almasının ardından kentin adını Alexandreia olarak değiştirmiştir²⁵⁸. Bunun nedeni ise Büyük İskender'in haleflerinin kendi adlarına kent kurmadan önce komutanları adına bir kent kurarlarsa büyük sevap işlemiş olacaklarına inanmalarından kaynaklandığı

²⁴⁶ Mehmet Özait, "Anadolu'da Helenistik Dönem", **Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi**, Görsel Yayınlar, Ankara 1982, s.342.

²⁴⁷ Diodoros, **a.g.e.**, XVIII,3.

²⁴⁸ Diodoros, **a.g.e.**, XVIII,36–37–39;Plutarkhos, **Bioi Pralelloi**: Eumenes, VIII,2.

²⁴⁹ Strabon, **a.g.e.**, 13.1.33,47,52.

²⁵⁰ J. M. Cook, **a.g.e.**, s.198.

²⁵¹ Strabon, **a.g.e.**, 13.1.33

²⁵² Strabon, **a.g.e.**, 13.1.47.

²⁵³ Getzel M. Cohen, **a.g.e.**, s. 145.

²⁵⁴ Walter Leaf, **a.g.e.**, s.236.

²⁵⁵ J. M. Cook, **a.g.e.**, s.364; D. Magie, **a.g.e.**, s. 66.

²⁵⁶ W. Dittenberger, **a.g.e.**, s.348.

²⁵⁷ Appianos, **Appianos Romaika**: Syr 55.

²⁵⁸ Plinius, **a.g.e.**, 5.124.

belirtirse de gerçek neden propagandadır²⁵⁹. Dönem içerisinde aynı adı taşıyan 18 adet başka kent olması sebebiyle karışıklıklara mani olmak için kent *Alexandreia Troas* adıyla anılmaya başlamıştır²⁶⁰. M.Ö. 301 yılından başlayarak M.Ö. 281 yılında meydana gelen Kurupedion savaşına kadar bölge Lysimakhos'un hâkimiyeti altında kalmıştır. Lysimakhos'un hâkimiyeti sırasında kentin sur duvarlarına eklemeler yapılmış ve yeni bir tapınak inşa edilmiştir²⁶¹. *Alexandreia Troas*, bu dönemde kentin yeni adını taşıyan ilk bronz sikkesini basarak bölgenin en önemli ticari ve ekonomik merkezi haline gelmiştir. Lysimakhos, Antigonos tarafında kente yerleştirilen Skepsisliler'in kentten ayrılmasına izin vermiştir. Strabon, Lysimakhos'un bu kararı vermesinin nedenini Skepsis ve Kebrenliler'in *Alexandreia Troas*'a yerleştirilmeden önce bile birbirleri ile çatışma halinde olmalarından kaynaklandığını ileri sürmektedir²⁶². Diadoklar döneminin son büyük savaşı olan Kurupedion savaşında (M.Ö. 281) Lysimakhos yenilmiş ve sahip olduğu toprakların önemli bir kısmıyla beraber *Alexandreia Troas* kenti de Seleukos'un eline geçmiştir²⁶³.

Antigonos Monoftalmos tarafından kurulan ve Lysimakhos döneminde de gelişimine devam eden kent Hellenistik dönem boyunca bölgenin en önemli kenti olarak varlığını korumuştur. Bununla beraber Hellenistik dönemin bu iki yöneticisinin bu kenti kurup geliştirmesindeki asıl amaç neydi? Hellenistik dönemde yeni kentlerin kurulmasındaki temel nedenlerin askeri, ekonomik ve politik ihtiyaçlardan kaynaklandığını söyleyebiliriz²⁶⁴. Bir kent kurulurken bahsedilen ihtiyaçların tamamını karşılayabileceği gibi bu ihtiyaçlardan en az birine cevap vermesi beklenmekteydi. *Alexandreia Troas*, bulunduğu jeopolitik konumu ve coğrafi özellikleri sayesinde bahsedilen ihtiyaçların tamamını karşılayabilecek nitelikteydi. Dönem içerisinde bir kentin askeri sebeplerle kurulmasının iki önemli gerekçesi vardı: İlki asker toplama açısından kaynak teşkil etmesi, ikincisi ise stratejik olarak taşıdığı önemdi. Hellenistik dönem yöneticilerinin çoğunluğu terhis

²⁵⁹ Strabon, **a.g.e.**, XIII.1.27.

²⁶⁰ Chandler, 1971;28.

²⁶¹ Walter Leaf, **a.g.e.**, s.32.

²⁶² Strabon, **a.g.e.**, s. XIII.1.33.

²⁶³ Appianos, **a.g.e.**, syr 62.

²⁶⁴ Getzel M. Cohen, **a.g.e.**, s.63.

olan askerlerini yerleştirmek için kentler kurmuşlardır. Bu sayede emekli askerlere maaş bağlamaktan kurtulmuş olmaktadır. Buna ek olarak emekli askerlerin çocuklarının askere alınması sebebiyle buraları önemli bir asker deposu olarak kullanılmıştır²⁶⁵. Hellenistik dönem içerisinde kentlerin kurulmasını gerektiren nedenlerden birinin de ekonomik gerekçelere dayandığı belirtilmiştir. Örneğin Tarsus²⁶⁶ Kilikya bölgesindeki ana yolların sonunda yer alırken Apameia²⁶⁷ kenti de ana ticaret yolu üzerindeki önemli bir noktada yer almaktadır. Açıkça görüldüğü gibi kentleri kurulduğu arazi karada veya deniz kenarında kurulmuş olsun ana ticaret yolları üzerinde bulunması hayati bir önem arz etmektedir²⁶⁸. Hellenistik dönem boyunca yeni kentler kurulurken ya da var olan kentler geliştirilirken dikkate alınan bir diğer faktör de politik ihtiyaçlardır. Dönem içerisinde ister Asia’da ister de Avrupa’da yeni yerleşimler oluşturulurken yeni ortaya çıkan siyasi yapılar yönetimlerini kolaylaştıracak, hâkimiyet sahalarının değişik bölgeleri ile iletişimini kolaylaştıracak bölgelerde yerleşimler kurmaya ve geliştirmeye çalışmışlardır²⁶⁹. Örneğin Lysimakhos’un Thrakia Khersonesos’unda kurduğu başkenti Lysimakheia²⁷⁰ bahsedildiği şekli ile her iki kıtada da topraklara sahip olan Lysimakhos’un yönetimini kolaylaştıracak bir alanda kurulmuştur. Kurulduğu dönem itibarıyla Alexandreia Troas Avrupa ve Asya arasındaki stratejik ve jeopolitik konumu sayesinde Antigonos ve Lysimakhos’u haklı çıkarırcasına bir gelişim sergilemiştir. Kent konumunun verdiği özellikler sayesinde askeri, ekonomik ve politik yönden tüm ihtiyaçları karşılamıştır.

M.Ö. 280 yılında Seleukos tahtına çıkan I. Antiokhos döneminde Kebrenliler’in eski kentlerine dönmelerine izin verilmiştir²⁷¹. Skepsis ve Kebrenliler’in kenti terk ederek eski topraklarına tekrardan sahip olmalarına karşın Alexandreia Troas’ın sınırları oldukça geniştir. Kentin sınırları İlion’un güneyindeki

²⁶⁵ Richard A. Billows, **Antigonos the One-Eyed**, University of California Press, Los Angeles 1990, s.294-95, 301-305; Getzel M. Cohen, **a.g.e.**, s.63-64.

²⁶⁶ Xenophon, **Anabasis**, 1.2.23.

²⁶⁷ Strabon, **a.g.e.**, 12.8.15.

²⁶⁸ Getzel M. Cohen, **a.g.e.**, s.65.

²⁶⁹ Getzel M. Cohen, **a.g.e.**, s.65.

²⁷⁰ Diodoros, **a.g.e.**, XX. 29.1; Pliny, **a.g.e.**, IV 48.

²⁷¹ J. M. Cook, **a.g.e.**, s.338-44.

tüm sahil şeridi de dâhil olmak üzere Lekton Burnuna kadar uzanması yanında Batı Troas bölgesinin tek gerçek limanıydı²⁷². Kentin de içinde bulunduğu Troas bölgesi M.Ö. 281 yılından M.Ö. 189 yılına kadar Seleukos hâkimiyetinde görünse de gerçekte bölge üzerinde Bergama'nın fiili bir hâkimiyeti vardır. M.Ö. 190 yılında Magnesia'nın kuzeyinde Romalılar ile III. Antokhos arasında yapılan savaşı Roma kazandı²⁷³. Savaş sonrasında yapılan Apameia barış anlaşması sonrasında Roma Küçük Asya'dan toprak almamasına karşın Alexandreia Troas kentinin de dâhil olduğu Troas bölgesi Bergama Krallığı'na bırakıldı²⁷⁴. Kent özellikle III. Antiokhos ile Roma arasında meydana gelen çatışmalar sırasında Roma'nın tarafını tutması ve III. Antiokhos'a karşı verdiği mücadele üzerine Roma'nın büyük desteğini ve güvenin kazanmıştır. Bu sayede kente İtalya'daki kentlere verilen ayrıcalıklar verilmiştir²⁷⁵. M.Ö. 133 yılında Bergama Kralı III. Attalos topraklarını vasiyet yolu ile Roma'ya bıraktı²⁷⁶. Troas bölgesinin ve dolayısıyla Alexandreia Troas'ın da dâhil olduğu Bergama toprakları üzerine Roma M.Ö. 129 tarihinde *Provincia Asia*²⁷⁷ kurması sonucunda kentin kontrolü bu tarihten itibaren Roma'nın eline geçmiştir.

M.Ö. 88–85 yılları arasında meydana gelen Mithradates savaşları²⁷⁸ sırasında oldukça zarar gören kentin tekrardan canlanmaya başlaması Augustus dönemine rastlamaktadır. Bu dönemde Augustus, Antigonos ve Lysimakhos'un öngörülerine uygun olarak kentin Asya ve Avrupa arasındaki eşsiz konumunu dikkate alarak M.Ö. I. yüzyılın son çeyreğinde kente koloni statüsü vererek Romalı emekli askerler yerleştirmiştir²⁷⁹. Augustus, kentin ekonomik durumunu kuvvetlendirmek amacıyla “*Ius Italicum* (İtalya hakları)” hakkını da vermiştir²⁸⁰. İmparator Hadrianus döneminde Anadolu'daki pek çok kentle beraber Alexandreia Troas'da da büyük imar faaliyetleri yaptırmıştır. Hadrianus, genç bir Atinalı olan Tiberius Claudius

²⁷² J. M. Cook, **a.g.e.**, s.198-202; ayrıca bkz Getzel M. Cohen, **a.g.e.**, s.145.

²⁷³ Polybios, **a.g.e.**, XXI,16-17; Appianos, **Appianos Romaika: Syr.**, 30-36.

²⁷⁴ Polybios, **a.g.e.**, XXI,45; Livius, **a.g.e.**, XXXVIII,39.

²⁷⁵ Jones, 1971: 48–52.

²⁷⁶ Strabon, **a.g.e.**, 13. 4.2.

²⁷⁷ Halil Demircioğlu, **a.g.e.**, s.417–418.

²⁷⁸ Strabon, **a.g.e.**, 13.1.27; Mithradates savaşları için ayrıca bkz Appianos, **Appianos Romaika: Mithradates**, 20,21; Plutarkhos, **Bioi Pralelloi: Sulla**, 25.

²⁷⁹ Plinius, **a.g.e.**, V. 124.

²⁸⁰ Bu haklara sahip olan kentler İtalya'daki kentlerde olduğu gibi toprak vergisi vermiyorlardı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Thomas H. Watkins, **a.g.m.**, s.320.

Herodes Atticus'u kente yönetici olarak atamıştır. Atticus, kentin kötü durumunu kavraması uzun sürmemiş, sonuçta İmparator'dan da izin alarak kente hamamlar ve su sarnıçları yaptırmıştır. Fakat harcamaların ayrılan ödeneğin üzerine çıkması geri kalan paranın Atticun'un babası tarafından ödenmesiyle sonuçlanmıştır²⁸¹. Hristiyanlarca önemli bir kişilik olan Havari Paulus'ün M.S. 48 ve 52 yıllarında kenti iki kez ziyaret ettiği bilinmektedir²⁸². M.S. 2. yüzyılda en parlak dönemlerini yaşayan kent önemini M.S. 4. yüzyıla kadar korumuştur²⁸³.

IV-V. yüzyıllarda Troas adıyla Kyzikos metropolitliğine bağlı Hellespontos psikoposlukları arasında adı anılan kent, varlığını Bizans dönemine kadar sürdürmüştür²⁸⁴. 1520 yılındaki Piri Reis'e ait olan Kitab-ı Bahriye'de kentin adı Eski İstanbul olarak anılır²⁸⁵. Kent, XVII. yüzyılda İstanbul'daki yapıların inşası sırasında büyük çapta yıkıma uğramıştır.

²⁸¹ Walter Leaf, **a.g.e.**, s. 235; John Freely, **The Western Shores of Turkey**, John Murray Ltd, London 1998, s. 46.

²⁸² **Luka ve Kutsal Resullerin İşleri**, Lütuf Yayıncılık, İstanbul 2000, XVI 8, XX 5.

²⁸³ Walter Leaf, **a.g.e.**, s. 235.

²⁸⁴ Veli Sevin, **a.g.e.**, s.68.

²⁸⁵ Piri Reis, **Kitab-ı Bahriye**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2002, s.85.

6. PARİON

6.1. Kentin Konumu

Antik Parion kenti Propontis'in güney kıyısında yer almaktadır. Günümüzde Çanakkale ilinin Biga ilçesindeki Balıklı Çeşme beldesine bağlı, Kemer köyünün kuzeydoğu ve doğu tarafını kaplayan, engebeli bir arazi üzerinde yer alan kente Parion'a Biga-Lapseki karayolundan 15 km. gittikten sonra, Balıklı Çeşme beldesini geçtikten hemen sonra, kuzeye ayrılan 14 km.'lik yolla varılmaktadır.

Kent yüksek bir burun üzerinde, doğal bir limana sahip olup, denize dökülen bir akarsuyun yanında kurulmuştur. Sahip olduğu bu tür topografik özellikleri M.Ö. 8 ve 7. yüzyıllarda ortaya çıkan diğer koloni kentlerine benzemektedir.

Parion'un sahip olduğu topraklar Priane (Παριανή) olarak adlandırılmaktadır. Batı sınırını Paisos oluşturmakla beraber daha sonraları Lampsakos'un Paisos topraklarını ele geçirmesi ile beraber Parion, Lampsakos ile komşu olmuştur. Kentin doğu komşusu ise Priapos'tur²⁸⁶.

6.2. Kentin Tarihi

Eusebios'a göre kent M.Ö. 709 yılında kurulmuştur²⁸⁷. Bununla beraber antik kaynaklar kentin kurucusu olan ana kent hakkında fikir birliği içerisinde değildir. Pausanias, kentin kurucusu olarak Erythraileri²⁸⁸ işaret ederken; Strabon ise kentin Miletos, Erytrai ve Paroslular tarafında kurulduğunu bildirmektedir²⁸⁹. Parion'un

²⁸⁶ Mogens Herman Hansen, Thomas Heine Nielsen, **An Inventory of Archaic and Classical Polies**, Oxford University Press, Oxford 2004, s. 991.

²⁸⁷ Eusebios, **Chronicle**, ed., Alden A. Mosshammer, Bucknell University Press, Pennsylvania 1979, 91b.

²⁸⁸ Pausanias, **Hellados Periegesos**, ed., W.H.S. Jones, Loeb Classical Library, London 1954, 9.27.1.

²⁸⁹ Strabon, **a.g.e.**, 13.1.14.

kurucu kenti hakkında var olan farklı bilgilere karşın isim uyumu sebebiyle kentin kurucularının Paroslular oldukları düşünülmektedir²⁹⁰.

Kent, M.Ö. 547 yılında Pers'lerin Lydia Krallığını ortadan kaldırmasının ardından kent Pers hâkimiyetine girmiştir. Herodot, Parion'un Pers hâkimiyetine girmesinin ardından Herophantos adlı bir tiran tarafından yönetildiğini aktarır²⁹¹. M.Ö. 499 yılında başlayan İon İsyanına Parion'da katılmıştır. M.Ö. 497 tarihinde Pers komutanı Daurises, İon İsyanını bastırmak amacıyla Hellespontos kentleri üzerine yürüyerek Dardanos, Abydos, Perkote, Lampsakos ve Paisos'u birer gün arayla ele geçirmesinin ardından, Parion üzerine yürürken, Kariyalılar'ın da ayaklandığı haberini alınca Parion kenti Daurises'in seferinden kurtulmuş oldu²⁹². Parion muhtemelen M.Ö. 478/77 yıllarında Attika-Delos Deniz Birliği'ne katıldı²⁹³. Bu tarihten itibaren, zaman zaman farklılık gösterse de, kent birliğe 2 talent vergi vermekteydi²⁹⁴. Bu miktar komşusu Priapos'un verdiği 500 drahmi ile karşılaştırıldığında oldukça fazla iken Lampsakos'un ödediği 12 talentlik vergiye oranla oldukça azdır²⁹⁵. Paloponnesos savaşları esnasında Atina'nın kentteki proxeny (fahri elçisi) olan Parionlu Phanokritas'ın Sparta donanmasının planlarını Atina'ya bildirdiği aktarılmaktadır²⁹⁶. Bu durum bize Paloponnesos savaşları sırasında kentin Atina'nın tarafında yer aldığına dair kanıt teşkil etmektedir. Ksenophon, Hellenika adlı eserinde Alkibiades'in M.Ö. 411 yılında Sparta'ya karşı düzenlediği sefer sırasında seksen altı gemiden meydana gelen donanmasıyla kentte bir gece kaldığını bildirmektedir²⁹⁷. Ayrıca Ksenophon, Anabasis'de Parionlular'ın Odrysion kralı Medokos'a elçiler gönderdiklerini bildirmektedir²⁹⁸. Kent M.Ö. 387/86 tarihlerinde imzalanan Kral Barışı sonrasında M.Ö. 334 yılına değin tekrar Pers hâkimiyetine girmiştir.

²⁹⁰ Peter Frisch, **Die Inschriften von Parion**, Rudolf Habelt Verlag, Bonn 1983, s.60.

²⁹¹ Herodotos, **a.g.e.**, V 103.

²⁹² Herodotos, **a.g.e.**, V 117.

²⁹³ Walter Leaf, **a.g.e.**, s. 83.

²⁹⁴ Walter Leaf, **a.g.e.**, s. 83.

²⁹⁵ Leaf Walter, **a.g.e.**, s. 75, 95.

²⁹⁶ Mogens Herman Hansen, Thomas Heine Nielsen, **a.g.e.**, s.992.

²⁹⁷ Ksenophon, **Hellenica**, I. 1. 13.

²⁹⁸ Ksenophon, **Anabasis**, 7.3.16.

M.Ö. 334 tarihinde meydana gelen Granikos savaşı sonrasında kent Büyük İskender'in eline geçmiştir²⁹⁹. Büyük İskender'in ölümü ile beraber halefleri olan generaller Büyük İskender'in sahip olduğu topraklara sahip olmak amacıyla birbirleri ile çatışmaya başladılar. Bu dönem içerisinde Antigonos Monoftalmos Anadolu topraklarının büyük bir kısmı ile beraber Troas bölgesini ve dolayısıyla Parion'un da hâkimiyetini eline geçirdi³⁰⁰. M.Ö. 301 yılında meydana gelen İpsos savaşı öncesinde ordusu ile beraber Avrupa'dan Anadolu'ya geçen Lysimakhos'a kent gönüllü olarak teslim oldu³⁰¹. İpsos'da yapılan savaşı her ne kadar Lysimakhos kazansa da Antigonos Monoftalmos'un oğlu olan Demetrios, savaştan sağ kurtulmasının ardından oluşturduğu donanma ile Hellespontos'a geldi. Bunun üzerine Lampsakos ve Parion ile beraber bölgedeki kimi kentler taraf değiştirerek Demetrios'un hâkimiyetine girdiler³⁰². Demetrios³⁰³ her ne kadar Parion'u ele geçirse de bu hâkimiyeti kısa sürmüştür. Kent M.Ö. 281 tarihindeki Kurupedion savaşı sonrasında Seleukoslar'ın hâkimiyeti altına girmiştir³⁰⁴. Kent, savaş sonrasında Seleukos hâkimiyeti altına girse de Seleukoslar'ın bölge üzerindeki hâkimiyetinin oldukça zayıf olması sebebiyle ortaya çıkan boşluğu Bergama Krallığı doldurmuştur³⁰⁵. M.Ö. 223 yılında Seleukos tahtına III. Antiokhos'un çıkması ile beraber durum değişmiştir. III. Antiokhos, devletin sahip olduğu topraklardaki denetimini arttırmak amacıyla harekete geçmesine karşın kısa süre içerisinde III. Antiokhos ile Roma'nın Anadolu toprakları üzerindeki karşılıklı çıkarları iki devlet arasında çatışmayı kaçınılmaz kılmıştır. M.Ö. 190 yılında III. Antiokhos ve Roma arasında Magnesia'da yapılan savaşı Roma kazandı. Roma III. Antiokhos karşısında kazandığı başarıya karşın Seleukoslara'a ait olan toprakları kontrolü altına alma konusunda isteksizdi. Sonuçta Roma Seleukoslar'a ait olan toprakları Rodos ve Bergama arasında paylaştırdı. Parion, Magnesi sonrası imzalanan Apameia anlaşması şartları uyarınca Bergama Krallığı'nın hâkimiyetine girdi. III. Attalos M.Ö. 133

²⁹⁹ N. G. L. Hammond, **a.g.m.**, s. 74–46.

³⁰⁰ Diodoros, **a.g.e.**, XVIII,36–37–39; Plutarkhos, **Bioi Pralleloi: Eumenes**, VIII,2.

³⁰¹ Diodoros, **a.g.e.**, XX. 107.

³⁰² Diodoros, **a.g.e.**, XX. 111.

³⁰³ Sekiz yıl boyunca babasının sahip olduğu toprakları geri almak için mücadele etmiş fakat bu mücadele de başarısız olmuş ve M.Ö. 283 yılında tutsak olarak yaşadığı Seleukos'un yanında ölmüştür. Bkz. Plutarkhos, **Bioi Pralleloi: Demetrios**, LII,3–4.

³⁰⁴ Appianos, **Appianos Romaika: Syr** 62.

³⁰⁵ David Magie, **a.g.e.**, s. 9.

yılındaki vasiyeti üzerine kent üzerindeki Bergama hâkimiyeti son bulmuş kent bu tarihten itibaren Roma hâkimiyeti altına girmiştir³⁰⁶.

Parion, M.Ö. 88–85 ve M.Ö. 74–64 tarihleri arasında meydana gelen Mithradates savaşları sırasında oldukça zarar görmüştür. Özellikle M.Ö. 73 yılında Kyzikos’a saldıran Pontos ordusu ve donanması savaşın uzun sürmesi ve kış mevsiminden dolayı kuşatmayı kaldırmak zorunda kalmıştır. Kış mevsimi süresince ordu, Lampsakos’da konaklarken, donanma ise Parion limanında demirlemiştir³⁰⁷. Parion, Augustus döneminde koloni statüsüne yükseltilerek adı Colonia Gemella Iulia Pariana olarak değiştirilmiştir³⁰⁸. İmparator Hadrian dönemi kentin ikinci kuruluşu olarak kabul edilir. Bu dönem içerisinde kentin isimleri arsına Hadrian’ın adı da eklenmiştir. Parion kentinin ismi içerisinde yer alan Gemella kelimesi muhtemelen Parion tarafından toprakları ilhak edilen Priapos’u temsil etmekteydi³⁰⁹.

Hristiyanlık döneminde kent Hellespontos yöresi psikoposluk merkezleri arasında yer almakta olup, aynı dönemde kente büyük bir kilisenin yapıldığı bilinmektedir. M.S. 312–330 yılları arasında Eustathius’un Parion psikoposu olarak görev yapmıştır³¹⁰.

³⁰⁶ Strabon, **a.g.e.**, 13. 4.2

³⁰⁷ David Magie, **a.g.e.**, s.326.

³⁰⁸ Plinius, **a.g.e.**, V. 141.

³⁰⁹ Walter Leaf, **a.g.e.**, s. 83.

³¹⁰ W. M. Ramsay, **Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası**, Ankara 1961, s.51.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Tarihin değişik dönemlerinde farklı topluluklar yaşadıkları bölgelerin ihtiyaçlarını karşılayamaması üzerine, yaşamlarını sürdürebilecekleri yeni alanlar aramak zorunda kalmışlardır. Tarih içerisinde kolonizasyona yönelen halklar incelendiğinde, ulaşmayı amaçladıkları hedeflerde bazı ortak noktaların bulunduğu görülmektedir. Kolonilerin kurulması ardında yatan temel nedenleri; artan nüfus karşısında topraklarının yetmemesi, ekonomik, askeri ve siyasi sebepler olarak sıralayabiliriz. Kolonizasyon politikası takip eden birçok halk gibi Roma kolonizasyonu da hedefler ve sonuçları açısından diğer kolonizasyon hareketlerine benzemekle beraber ortaya çıkışı, gelişimi ve karakteri itibarıyla kendine has özellikler taşımaktadır.

Roma kolonilerinin ortaya çıkmasının temel nedeni, ele geçirilen yerlerin güvenliğinin sağlanması ya da güçlendirilmesidir. Bununla beraber Roma kolonizasyon politikası, zaman içerisinde siyasi ve sosyal alanlarda meydana gelen değişimlerden etkilenmiş, tıpkı yaşayan bir organizma gibi zamanla evrim geçirmiştir. Roma kolonizasyon politikasında meydana gelen değişimlerin bir yansıması olarak, Augustus döneminde kurulan kolonilerin kuruluş gerekçelerinde de bazı değişimler olmuştur. Augustus'un uygulamış olduğu kolonizasyon politikasının temelinde veteranlara yer sağlama düşüncesi olmasına karşın askeri gerekçeler göz ardı edilmemiştir.

Augustus döneminde Troas bölgesinde yer alan Alexandria Troas ve Parion kentlerine koloni statüsü verilmesinin ardında yatan düşüncenin temelinde de veteranlara yer sağlama kaygısı yatmaktadır. Roma, Alexandria Troas ve Parion kentlerine koloni statüsü vererek buralara terhis olan askerlerini yerleştirmiş, böylelikle bölgenin sahip olduğu yeraltı ve yerüstü kaynaklarından en üst şekilde yararlanmayı planlamıştır. Özellikle Parion ve Alexandria Troas kentlerinin sahip

olduğu geniş topraklar Roma'nın bu iki kenti tercih etmesindeki en büyük etkenlerden biri olmuştur.

Troas bölgesinin sahip olduğu stratejik öneminden ötürü özellikle kolonilerin yer seçimi yapılırken askeri ihtiyaçlarında göz önünde tutulduğu görülmektedir. Alexandreia Troas ve Parion kentlerinin konumları incelendiğinde bu durum açıkça görülmektedir. Roma bu iki koloni vasıtasıyla bölge üzerindeki hâkimiyetini korumak yanında özellikle deniz tarafından gelmesi muhtemel saldırılara karşı bu kentleri bir üs olarak kullanmıştır. Koloniler ilk ortaya çıktıkları dönemden itibaren Roma askeri yolları üzerinde konumlandırılmışlardı. Bu özellik Troas bölgesindeki koloniler içinde geçerlidir. Roma, Alexandreia Troas ve Parion kentlerinden özellikle ordularını doğudan batıya ya da tam tersi istikamette hareket ettirirken, bu orduların ihtiyaç duyduğu personel ve lojistik destek malzemelerini sağlama konusunda yararlanmıştır.

Roma, kolonizasyon politikasıyla ulaşmaya çalıştığı hedeflerden bir diğeri ise kolonilere yerleştirdiği Romalılar vasıtasıyla koloninin kurulduğu bölgede yaşayan yerli halk arasında Roma dil ve uygarlığını yayarak bölge üzerindeki Roma hâkimiyetini sağlamlaştırmaktır. Böylelikle hâkimiyeti altında tuttuğu bölgelerde çıkması muhtemel isyanları önlemeyi arzulamaktaydı. Bununla beraber Roma bahsedilen Romalılaştırma politikasını özellikle daha az medenileştiğine inandığı batı topraklarında uygulamıştır. Troas bölgesinin de dâhil olduğu doğu toprakları binlerce yıllık bir bilgi birikimi ve medeniyet düzeyine sahip olması sebebiyle Roma bölgede bu tarz bir politika uygulamaya ihtiyaç duymamıştır. Zira bölge M.Ö. 3000 yıllarından itibaren şehircilik anlayışına sahiptir. Hatta bölge halkı efsanelere konu olan Troia gibi bir kent meydana getirmişler ve Roma bu kentin tarihi ve efsanesinden o kadar etkilenmiştir ki kendilerini Troaili Aeneas'ın soyundan geldiklerini kabul etmişlerdir. Romalılar'ın soylarını dayandırdıkları bir bölge üzerinde bu tarz bir politika uyguladıklarını düşünmek yanlış olur. Bölge kentlerinde ortaya çıkartılan yazıtlar ve ele geçirilen sikkeler üzerindeki bulgulardan yola çıkarak da halkın dilinin yasaklandığına dair bir delil de yoktur.

Roma'nın Alexandria Troas ve Parion kentlerine yerleştirdiği terhis olmuş askerlerle yerli halk arasında zamanla çeşitli nedenlerden dolayı ilişkilerin meydana gelmesi kaçınılmazdı. Augustus dönemi öncesinde kurulan kolonilerde yerli halkın topraklarının zorla istimlâk edilmesi sebebiyle bu iki grup arasında bazı sorunlar yaşanmıştır. Buna karşın Augustus, ortaya çıkan sorunları askeriye indirebilmek amacıyla müsadere usulünü kaldırmıştır. Bu dönemde yerli halka yeterli miktarda istimlâk bedeli ödendikten sonra toprakları kamusallaştırılıp, yeni yerleşimcilere verilmiştir. Yapılan bu tür düzenlemeler sayesinde imparatorluk dâhilinde kurulan pek çok kolonide olduğu gibi Troas bölgesindeki kolonilerde de bu iki grup arasında ortaya çıkmış her hangi bir sorunu gösteren veri bulunmamaktadır. Alexandria Troas ve Parion kolonilerindeki yerli halkla veteranlar arasındaki ilişkileri etkileyen bir diğer faktör ise bu iki grubun evlilik yoluyla kurdukları akrabalık bağlarıdır. Evlilik yoluyla kurulan ilişkiler sayesinde Troas bölgesindeki Roma vatandaşlığı yaygınlaşmış ve bunun sonucunda da bölgede yer alan koloniler Roma ordusuna asker sağlamada önemli bir kaynak olmuşlardır.

Roma, Troas bölgesinin stratejik ve ekonomik özelliklerinden daha iyi yararlanabilmek için bölgede koloniler kurmuştur. Bununla beraber Roma'nın kolonizasyon politikası değerlendirilirken salt kendi çıkarlarını göz önünde bulundurduğunu söylemek yanlış olur. Roma, yerli halkın çıkarlarını da gözeterek bölge üzerindeki kolonizasyon politikasını belirlemiş ve bu doğrultuda kararlar alıp uygulamıştır.

KAYNAKLAR

ANTİK KAYNAKLAR

Appian, **Civil Wars**, ed., J.L. Strachan Davidson, Bolchazy-Carducci Publishers, 2000.

Appianos, **Appianos Romaika: Syriake**, ed., H. White, Loeb Classical Library, London 1955.

Athenaios, **Deipnosophistae**, ed., C.B. Gulick, Loeb Classical Library, London 1951.

Augustus, **Res Gestae Divi Augusti**, ed., P.A. Brunt, Oxford University Press, Oxford 1969.

Caesar, **Bellum Gallicum**, B. G. Teubner Press, Lehrbuch 1997.

Cassius Dio, **Historia Romana**, ed., E. Car, Loeb Classical Library, London 1961.

Cicero, **On the Agrarian Law**, ed., J.H. Freese, Loeb Classical Library 1930.

Cicero, **The Verriene Orations: Pro M. Fontteio Oratio**, ed., L.H.G. Greenwood, Loeb Classical Library, London 1953.

Diodoros, **Bibliotheke Historikhe**, Loeb Classical Library, London 1983.

Epictetus, **Discourses**, ed., W.A. Oldfather, Loeb Classical Library, London 1925.

Eusebios, **Chronicle**, ed., Alden A. Mosshammer, Bucknell University Press, Pennsylvania 1979.

Flavius Vegetius Renatus, **Epitome of Military Science**, ed., N.P. Milner, Liverpool University Press, Liverpool 1997.

Gaius, **The Institutes**, ed., Francis de Zulueta, Oxford University Press, Oxford 1951.

Herodotos, **Herodot Tarihi**, çev., A. Erhat ve M. Ökmen, Remzi Kitapevi, İstanbul 1973.

Homer, **İlyada**, çev., A. Erhat-A.Kadir, Can Yayınları, İstanbul 1967 .

Ksenophon, **Anabasis**, çev., Tanju Gökçöl, Sosyal Yayınlar, İstanbul 1998.

Ksenophon, **Yunan Tarihi**, çev., Suat Sinanoğlu, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1999.

Livius, **Ab Urbe Condita**, ed., B.O. Foster, Loeb Classical Library, London 1952.

Luka ve Kutsal Resullerin İşleri, Lütuf Yayıncılık, İstanbul 2002.

Pausanias, **Hellados Periegesos**, ed., W.H.S. Jones, Loeb Classical Library, London 1954.

Piri Reis, **Kitab-ı Bahriye**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2002.

Plinius, **Naturalis Historiae**, ed., H.R. Rackham, Loeb Classical Library, London 1958.

Plutarchos, **Bioi Paralleloi: Theseus**, ed., B. Perin, Loeb Classical Library, London 1948.

Polybios, **Historion Prote**, ed., W.R. Paton, Loeb Classical Library, London 1954.

Strabon, **Geographika XII-XIII**, çev. A. Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2005.

Suetonius, **Augustus**, ed., Karl Galinsky, Cambridge University Press, Cambridge 2005.

Tacitus, **Agricola**, ed., W. Peterson, Loeb Classical Library, London 1914.

Tacitus, **Annales**, ed., J. Jacson, Loeb Classical Library, London 1963.

Thukydides, **Peloponnesos'lularla Atinalılar'ın Savaşı**, I. Kitap, çev., Halil Demircioğlu, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1972 .

Velleius Paterculus, **Compendium of Roman History**, ed., F. W. Shipley, Loeb Classical Library, London 1924.

Vergil, **Eclogues**, ed., Barbara Hughes, The University of North Carolina Press, Carolina 1997.

Younger Pliny, **Letters**, ed., Betty Radice, Penguin Classics, London 1963.

Zosimus, **New History**, Trans: R. T. Ridley, Sydney 1982.

KİTAPLAR

AKŞİT, Oktay, **Roma İmparatorluk Tarihi**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1985.

AKTÜRE, Sevgi, **Anadolu'da Bronz Çağı Kentleri**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1997.

AKURGAL, Ekrem, **Anadolu Kültür Tarihi**, Tübitak Yayınları, Ankara 1997.

ARCHER, Christon I., FERRİS, John R., **Dünya Savaş Tarihi**, Akyüz Yayıncılık, İstanbul 2006.

AUBET, Maria Eugenia, **The Phoenicians and The West**, Cambridge University Press, Cambridge, 2001.

AUSTİN, M.M. and Naquent, P. Vidal, **Economic and Social History of Ancient Greece**, University of California Press, Los Angeles 1977.

BENEDİCT, C.H., **A History of Narbo**, Princeton University Press, Princeton, 1941.

BİLLOWS, Richard A., **Antigonos the One-Eyed**, University of Clifornia Press, Los Angeles 1990.

BOARDMAN, John, **The Greek Overseas: The Early Colonies and Trade**, Thames and Hudson, London 1964.

BOARDMAN, John, GRIFFIN, Jasper, **The Oxford History of the Roman World**, Oxford University Press, Oxford 2001.

BOHEC, Yann Le, **The Imperial Roman Army**, Routledge, New York 2000.

BRUNT, P.A., **The Fall of the Roman Republic and Related Essays**, Oxford University Press, Oxford 1988.

CAMPBELL, Brian, **Greek and Roman Military Writers**, Taylor & Francis Group, New York 2004.

CAMPBELL, Brian, **The Roman Army**, Taylor and Francis Group, New York, 2000.

CASSON, Lionel, **Antik Çağda Denizcilik ve Gemiler**, Homer Kitapevi, İstanbul 2002.

COHEN, Getzel M., **The Hellenistic Settlements in Europe, the Islands and Asia Minor**, University of California Press, Los Angeles 1995.

COOK, J.M., **The Troad**, Oxford University Press, Oxford 1973.

CORNELL, Tim, **The Beginnings of Rome**, Routledge, New York 1995.

CRAWFORD, Michael, WHITEHEAD, David, **Archaic and Classical Greece**, Cambridge University Press, Cambridge 2002.

CROOK, J.A., LINTOTT, Andrew, **Cambridge Ancient History Volume 9: The Last Age of the Roman Republic 146- 43 B.C.**, Cambridge Ancient History, Cambridge 1994.

DAVIS, Norman, KRAAY, Colin M., **The Hellenistic Kingdoms**, Thames and Hudson Press, London 1980.

DEMİRCİOĞLU, Halil, **Roma Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1998

DESSAU, H., **Inscriptiones Latinae Selectae**, Berlin 1916.

DITTENBERGER, W., **Sylloge Inscriptionum Graecarum**, c.4, Leipzig 1915

DUNBABİN, T.J., **The Greeks And Their Neighbours**, London 1957.

EHRENBERG, V., JONES, A.H.M., **Documents Illustrating The Reigns of Augustus and Tiberius**, Oxford 1976.

ERDKAMP, Paul, **A Companion to the Roman Army**, Wiley-Blackwall, Oxford 2007

ERHAT, Azra, **Mitoloji Sözlüğü**, Remzi Kitapevi, İstanbul 1997.

ERKSİNE, Andrew, **Troy Between Greece and Rome**, Oxford University Press, Oxford 2003.

FINLEY, M.I., **Antikçağ Ekonomisi**, çev., Hatice Palaz Erdemir, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2007.

FINLEY, M.I., **Early Greece: The Bronze and Archaic Ages**, London 1970.

FREELY, John, **The Western Shores of Turkey**, John Murray Ltd, London 1998.

FREEMAN, Charles, **Mısır, Yunan ve Roma**, Dost Kitapevi, Ankara 2003.

FRISH, P., **Die Inschriften von Ilion**, Bonn 1975.

GOLDSWORTHY, Adrian, **The Complete Roman Army**, Thames and Hudson Press, London 2003.

GREEN, Kevin, **The Archaeology of The Roman Economy**, University of California Press, Berkeley and Los Angeles 1990.

GRIFFITH, G. T., **The Mercenaries of the Hellenistic World**, Cambridge 1935.

GURNEY, O.R., **The Hittites**, Bungay, Suffolk 1981.

HANSEN, Mogens Herman, Nielsen, Thomas Heine, **An Inventory of Archaic and Classical Polies**, Oxford University Press, Oxford 2004.

HARNBLOWER, Simon, Spawforth, Antony, **Oxford Classical Dictionary**, Oxford University Press, 2003.

HUNT, A.S., EEDGAR, C.C., **Select Papyri**, vol. 2, Loeb Classical Library, London 1932.

JONES, Peter V., **The World of Rome: An Introduction to Roman Culture**, Cambridge University Press, Cambridge 1997.

KARAĞÜZ, Güngör, **Hitit Devletinin Siyasi Anlaşma Metinleri**, Çizgi Kitapevi, Konya 2002.

KEPPIE, L. J. F., **Colonization and Veteran Settlement in Italy 47–14 BC**, British School at Rome 1983.

KEPPIE, Lawrence, **The Making of The Roman Army**, University of Oklahoma Press, Oklahoma 1998.

LAST, H.M., **Cambridge Ancient History**, Vol. VII, Cambridge University Press, Cambridge, 1990.

LEAF, Walter, **Strabo on The Troad**, Cambridge University Press, Cambridge, 1923.

LENSKI, Noel, **Age Of Constantine**, Cambridge University Press, Cambridge 2006.

LEVICK, Barbara, **Roman Colonies in Southern Asia Minor**, Oxford University Press, London 1967.

LEVICK, Barbara, **The Goverment of The Roman Empire**, Routledge Press, London and New York 1985.

LEWIS, Naphtali, Reinhold, Meyer, **Roman Civilization Book II**, Harper and Row Publisher, New York 1966.

LLOYD, Seton, **Türkiye'nin Tarihi**, Tübitak Yayınları, Ankara 1997.

MACQUEEN, J.G., **The Hittites and Their Contemporaries in Asia Minor**, London 1986.

MAGIE, David, **Roman Rule in Asia Minor**, Princeton University Press, Princeton 1950.

MALAY, Hasan, "Batı Anadolu'nun Antik Çağdaki Ekonomik Durumu", **Arkeoloji ve Sanat Dergisi II**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir 1983.

MANSEL, Arif Müfit, **Ege ve Yunan Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2004.

MOSCATI, Sabatino, **Fenikeliler**, Dost Kitapevi, Ankara 2004.

MURRAY, O., **Early Greece**, Harvard University Press, London 1980.

OWENS, E.J., **The City in The Greek and Roman World**, Routledge, London 1994.

ÖZSAİT, Mehmet, **Pisidya Tarihi**, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1985.

ÖZTÜRK, Filiz Dönmez, **Homonoia Anlaşmaları**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2006.

PARKER, H., **The Roman Legions**, Oxford University Press, London 1928.

PENROSE, Jane, **Rome and Her Enemies**, Osprey Publishing 2005.

POMEROT, Sarah B., BURSTEIN, Stanley M., **Ancient Greece**, Oxford University Press, Oxford 2004.

RAMSAY, W. M., **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası**, Ankara 1961.

ROTH, Jonathan P., **The Logistics of The Roman Army at War**, Brill Academic Publishers, Boston 1998.

ROSTOVTZEFE, M., **Rome**, Oxford University Press, New York 1960.

SALMON, E.T., **Roman Colonization Under The Republic**, London 1969.

SCULLARD, Howard H., **From Gracchi to Nero**, Routledge, New York 1982.

SEVİN, Veli, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2001.

SHERWIN, White, A.N., **The Roman Citizenship**, Oxford University Press, Oxford, 1958.

SHOTTER, David, **The Fall of the Roman Republic**, Routledge 2005.

SMITH, William, **A Dictionary of Grek and Roman Antiquities**, London 1875.

STAR, Chester G., **Antik Çağda Deniz Gücü**, Homer Yayınları, İstanbul 2000

SUTHERLAND, C.H., **The Romans in Spain**, Methuen Press, London 1939.

SYME, R., **Roman Revolution**, Oxford 1939.

THROPE, Martin, **Roman Architecture**, Bristol Classical Press, London 1995.

WALLACE, Richard, WILLIAMS, Wynne, **Tarsuslu Paulus'un Üç Dünyası**, Homer Kitapevi, İstanbul 1999.

WARD, Alen M., HEICHELHEIM, Fritz M., **A History of the Roman People**, Prentice Hall, New Jersey 2003.

WATSON, G. R., **The Roman Soldier**, Cornell University Press, 1985.

WITTINGHOFF, F., **Römische Kolonisation und Bürgerrechtspolitik unter Caesar und Augustus**, Mainz 1951.

MAKALELER

ABBOT, Frank Frost, “The Colonizing Policy of the Romans from 123 to 31 B.C” **Classical Philology** Vol.10, No.4, 1915.

ALPARSLAN, Metin, “Artukka: Assuwa Ülkesi ve Lokalizasyon” , **Anadolu Araştırmaları**, c. XVI, İstanbul 2002.

BAYDUR, Nezahat, “Roma’da İ.S. II. yüzyıldaki Reformlar”, **Belleten**, XL, 1976.

BROUGHTON, T.R.S., “An Ekonomik Survey of Ancient Rome”, **Roman Asia Minor**, Baltimore 1938.

BRUNT, P. A., “The Army and the Land in the Roman Revolution”, **Journal of Roman Studies**, No.52, 1962.

CASSON, Lionel, “The Grain Trade of the Hellenistic World”, **Transactions and Proceedings of the American Philological Association**, Vol:85, 1954.

ÇAPAR, Ö., “Ege Göçleri ve Sonrası Batı Anadolu”, **Anadolu Demir Çağları (I. Demir Çağları Sempozyumuna Sunulan Bildiri)**, İzmir 1987.

DARKOT, Besim, “Çanakkale”, **İA**, C.III.

ERZEN, Afif, “Eskiçağ Tarihinde Boğazlar”, **Arkeoloji ve Sanat Yayınları**, İstanbul 1984.

ERZEN, Afif, “Eskiçağ Tarihinde Karadeniz”, **Eskiçağ Tarihi Hakkında Dört Konferans**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1984.

ERZEN, Afif, “Eskiçağ Tarihinde Marmara Denizi ve Boğazlar”, **Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi**, c.1, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1972.

GUBRIEL, Utta, “Kumtepe ve Beşik-Sivritepe kazı sonuçları”, **TROİA Düş ve Gerçek**, çev., Selma Bulgurlugün, Homer Kitapevi, İstanbul 2001.

GWYNN, Aubret, “The Character of Greek Colonization” , **Journal of Hellenic Studies**, Vol 38, 1918.

HAMMOND, N. G. L., “Battle of the Granikus River”, **The Journal of Hellenic Studies**, Vol. 100 1980.

HARDY, E.G., “Augustus and His Legionaries” , **The Classical Quarterly**, Vol.14, No. 3/4, 1920.

MACKENDRICK, P.L., “Roman Colonization”, **Phoenix**, Vol. 6, No.4, 1952.

NOONAN, Thomas S., “The Grain Trade of the Northern Black Sea in Antiquity”, **The American Journal of Philology**, Vol.9, No.3, 1973.

ÖZDOĞAN, Mehmet, “1988 yılı Trakya ve Marmara Bölgesi Araştırmaları ”, **Araştırma Sonuçları Toplantısı**, c. VII, 1988.

ÖZSAİT, Mehmet, “Anadolu’da Helenistik Dönem”, **Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi**, Görsel Yayınlar, Ankara 1982.

ÖZSAİT, Mehmet, “Anadolu’da Roma Egemenliği”, **Anadolu Uygarlıkları**, Görsel Yayınlar, İstanbul 1982.

ROSE, Brian, “Yunan ve Roma Döneminde İlion”, **Troia Düş ve Gerçek**, Stuttgart 2001.

ROSE, Brian, “Yunan, Roma ve Bizans Dönemlerinde İlion”, **Troya Efsane ile Gerçek Arası Bir Kente Yolculuk**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2002.

SALMON, E.T., “Roman Colonization from the Second Punic War to the Gracchi”, **Journal of Roman Studies**, Vol. XVI, 1936.

SALMON, E.T., “Roman Expansion and Roman Colonization in Italy, **Phonix**, Vol.9, No. 2 1955.

SAZCI, Devrim Çalış, “Denizsel Troia Kültürü, **Troya Efsane ve Gerçek Arası Bir Kente Yolculuk**, Yapı Kredi ve Sanat Yayıncılık, İstanbul 2002.

SEVİN, Veli, “Anadolu’da Yunanlılar”, **Görsel Anadolu Ansiklopedisi**, Görsel Yayınlar 1982.

STAR, Chester G., “Coastal Defense in the Roman World”, **The American Journal of Philology**, Vol.64, No.1, 1953.

TENGER, T., “Zur Geographie und Geschichte der Troas”, **Asia Minor Studien** 33, 1999.

WATKINS, Thomas H., “Coloniae and Ius Italicum in the Early Empire” , **The Classical Journal**, Vol.78, No.4, 1983.

WHITE, Mary E., “Greek Colonization”, **The Journal of Economic History**, Vol 21, No 4 1961.

WOODS, D., “The Origin of the Cult of St. Theagenes of Parium”, **Greek Orthodox Theological Review** 44, 1999.

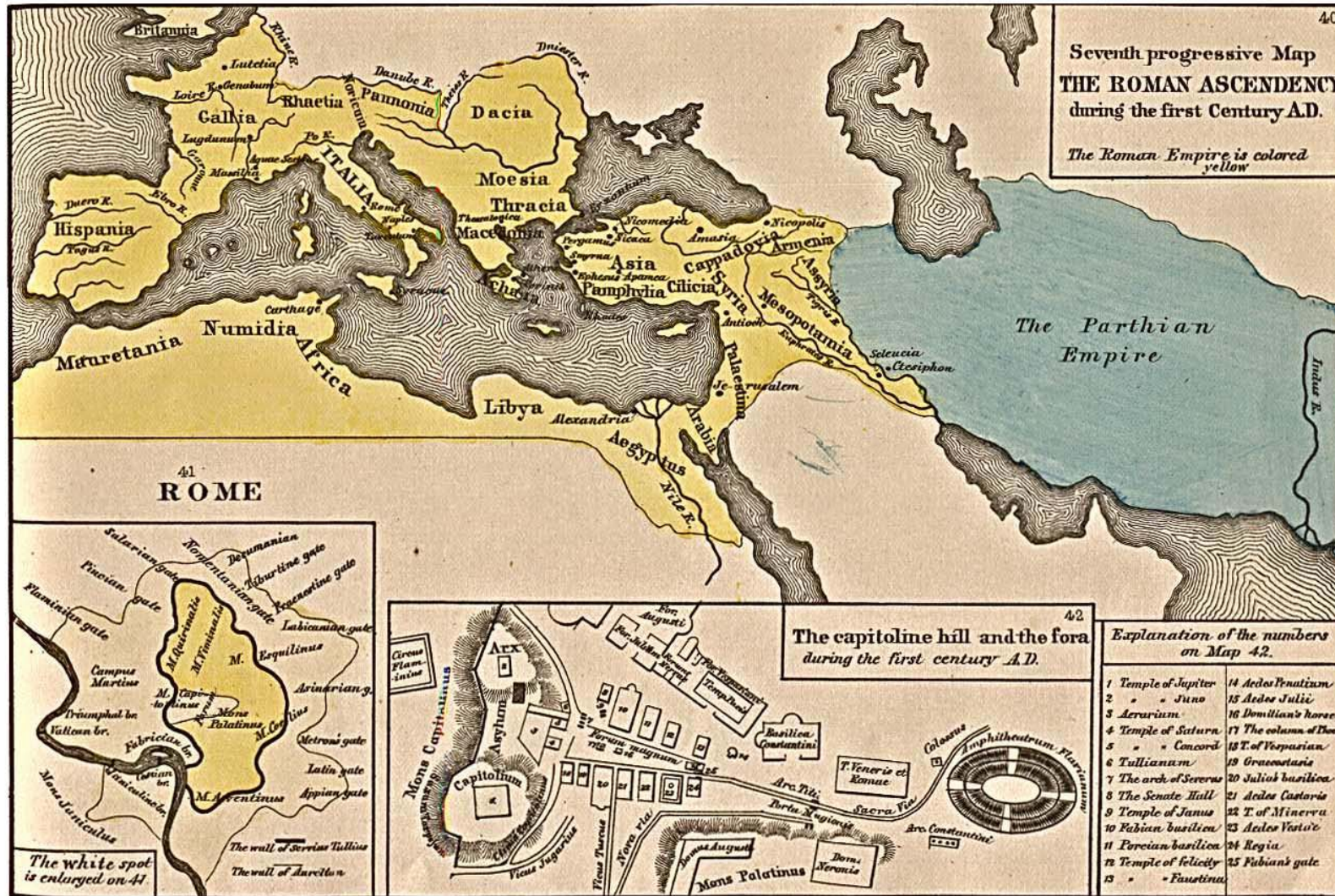
HARİTA-I: Yunan ve Fenike Koloni Yerleşimleri

HARİTA-II: Roma Hâkimiyetinin Anadolu'daki Yayılışı

HARİTA-III: Roma İmparatorluğu

HARİTA-IV: Küçük Asya

